

november 2020

novinky z radnice

život a kultúra trnavy

foto: Matúš Koprda

mesto trnava ■ ročník XXXI ■ číslo 10 ■ nepredajné!

Originálny život

V mediálnom priestore nedávno rezonovala téma plagiátorstva.

Diskutovalo sa o záverečných prácach niektorých politikov na vysokých školách. Plagiátorstvo v záverečných prácach sa považuje za neprijateľné. V umeleckom prostredí sú dokonca takéto práce vnímané ako bezcenné. Hodnotné je iba dielo, ktoré je autorsky jedinečné a inšpirujúce. V prípade najvzácnejšej hodnoty – ľudského života – je zaujímavé postaviť si občasnú otázku originality vlastnej existencie. Jednoduchšie povedané, nášho konania, myslenia a reči. V množstve podnetov a prevzatých sociálnych vzorcov je ťažšie posúdiť, či konáme ako slobodní a zodpovední ľudia, alebo iba podľa reakcií väčšiny.

Ide o vyjadrenie osobnosti, alebo len o emočné reakcie na vonkajšie podnety?

Emócie sú pre život človeka veľmi dôležité, no prehlbujú a posúvajú nás dopredu najmä vtedy, ak sú korigované myslením a reálnym zhodnotením situácie. Najvýraznejšie sa to prejavuje vo vypätých situáciách nadšenia alebo strachu. Úplné podľahnutie emóciám môže byť deštruktívne. Potvrdzujú to udalosti násilia v uliciach či na štadiónoch, hnev či radosť, ktoré ľahko ústia do vandalizmu. Náznaky a prejavy negatívnych emócií sú prítomné medzi nami. Pri vyslovení iného ako prevládajúceho názoru, pri politických debatách alebo nesúhlasných reakciách. Emócia je súčasťou života, no nemala by smerovať proti žiadnemu človeku.

Podobne ako pri maľbe na plátno rozhoduje o originalite diela zladenie inšpirácie, emócie a techniky, aj pri autenticite života prispieva k jeho ľudskosti a jedinečnosti zosúladenie vnútorného s racionálnym. Bez potlačania jedného či uduseného druhého. Udržať takúto vyváženosť je v rýchlej dobe zložité. Jednoduchšie je postaviť sa na jednu stranu, najlepšie na tú, ktorú zdieľa väčšina. Z dlhšej perspektívy, ako sa ukázalo aj pri diplomových prácach, však jednoduchšia cesta nebýva vždy tou najlepšou.

Môže radikálne zatieniť dobré úmysly. Byť originálny však neznamená ani byť za každú cenu iný. V maliarstve je veľa skvelých umelcov, ktorí pri rovnakom štýle a technike dokázali vytvoriť vzácne a jedinečné obrazy. Hodnota človeka, najväčšieho umeleckého diela, tkvie v tom, či dokáže i cez zdanlivú malosť odkazovať svojím životom k väčšiemu celku, ktorého je súčasťou.

Originálom sa nestávame presadzovaním seba, ale schopnosťou zvýrazniť zmysel ľudského bytia. V spolužití s druhými. Existencia bytia je na rozdiel od života jednotlivca dlhšia. Prežije ho tak, ako v umeleckom svete prežijú najhodnotnejšie diela mediálny ohlas, ošial' nadšencov, kritikov i autora samého.

Originál má bližšie k večnosti ako plagiát.

NOVINKY Z RADNICE

Život a kultúra Trnava

Vydavateľ: Mesto Trnava

IČO: 00313114

Evidenčné číslo: EV 2899/09

ISSN 1339-8989

Náklad 5 000 ks

Šéfredaktorka: Elena Ursinyová

Redakčná rada: Dušan Vančo, Martin Jurčo,

Miroslava Kuracinová Valová

Redakcia: Mestský úrad, Trhová 3

917 71 Trnava

Číslo telefónu: 033/32 36 105

E-mail: elena.ursinyova@trnava.sk

Autor grafického dizajnu: Andrej Grossmann

Grafická úprava: David Ursiny

Tlač: Ultra print

Pluhová 49, 831 03 Bratislava

Periodicita vychádzania:

desaťkrát do roka, august / september

a december / január ako dvojčíslo

(red)

Zoznam miest pre testovanie na koronavírus v Trnave, ak sa uskutoční aj jeho druhá etapa

Mesto Trnava pred prvým celoplošným testovaním na ochorenie COVID-19 pripravilo zoznam lokalít, ktoré mohli počas soboty 31. októbra a nedele 1. novembra 2020 navštíviť všetci, ktorí chcú vedieť, či sú zdraví alebo či nešíria nechtiac koronavírus bez toho, aby o tom vedeli. Trnavčania majú k dispozícii 55 odberových miest na 39 stanovištiach. Väčšina lokalít je zhodná s miestnosťami, kam sú ľudia zvyknutí chodiť voliť a malo by sa v nich uskutočniť aj druhé celoplošné testovanie. Naše Novinky z radnice však boli už pred začiatkom prvého testovania v tlači, preto prosíme čitateľov, aby sledovali aktuálne informácie v celoslovenských médiách, na trnava.sk a facebook.com/trnava, či medzičasom nenastali významnejšie zmeny. O tom, či sa cez víkend 7. a 8. novembra uskutoční druhé testovanie, sa má rozhodnúť na Ústrednom krízovom štábe 2. novembra.

V prípade, že sa druhé testovanie uskutoční, bude v sobotu 7. aj v nedeľu 8. novembra od 7.00 h do 22.00 h, s prestávkami od 12.00 do 12.45 h a od 18.00 do 18.30 h. Posledný ster odoberú o 21.30 h. Do ktorej miestnosti a v akom čase treba prísť?

Samospráva obyvateľom odporúča riadiť sa dvomi bodmi: adresou svojho pobytu a k nej priradenému odbernému miestu, a naplánovať si príchod v čase, ktorý je určený pre občanov podľa začiatkových písmen ich priezvisk.

„Prosíme ľudí, ktorí sa prídu dať otestovať, aby uprednostnili odberové miesto, ktoré prislúcha k ulici, na ktorej bývajú, a aby čas návštevy prispôbili navrhnutému abecednému rozpisu. Rešpektovanie odporúčanej lokality a času pomôže zabezpečiť plynulejší chod testovania a je praktické aj z hľadiska materiálnej vybavenosti jednotlivých stanovišť,“ povedal primátor Trnavy Peter Bročka. „Zároveň sa obraciame na účastníkov testovania s prosbou, aby pred seba v rade púšťali tehotné ženy, rodičov s malými deťmi a zdravotne znevýhodnených ľudí.“

Všetky odberové miestnosti budú v sobotu aj nedeľu po ukončení testovania plošne dezinfikované.

Čas podľa začiatkových písmen priezvisk:

A – Ď: 7.00 – 9.30 h

E – I: 9.30 – 12.00 h, (prestávka 12.00 – 12.45 h)

J – K: 12.45 – 15.30 h

L – O: 15.30 – 18.00 h, (prestávka 18.00 – 18.30 h)

P – S: 18.30 – 20.00 h

Š – Ž: 20.00 – 21.30 h

Zoznam odberových miest v Trnave

OM 1 Radnica, Hlavná 1

Ulice Vajanského, Hlavná, Trojičné námestie, Radlinského, Divadelná

OM 2 Mestský úrad v Trnave, Trhová 3

Paulínska, Veselá, Rázusova, Orolská, Múzejné námestie, Trhová, Strelecká, Námestie Slovenského národného povstania

OM 3 Arcibiskupské gymnázium biskupa P. Jantauscha, Hollého 9

Halenárska, Námestie sv. Mikuláša, Františkánska, Hornopotočná, Hviezdoslavova, Jeruzalemská, Kapitulská, Dolnopotočná, Invalidská, Pekárska, Horné bašty, Štefánikova, Jána Hollého, Michalská, Rybníková, Jerichova, M.Schneidera-Trnavského, Zelený kričok

OM 4 Kino Hviezda, Paulínska 1

Kollárova, Ľudmily Podjavorinskej, Andreja Žarnova, Sladovnícka, Dolné bašty, Športová, Klempova, B. S. Timravy

OM 5 Stredná odborná škola GOS, Ferka Urbánka 19

Hospodárska, Kollárova

OM 6 Stredná priemyselná škola dopravná, Študentská 23

Jána Bottu, Ferka Urbánka, E.

M. Šoltésovej, Andreja Hlinku, Bradlanská, Komenského, A. Sládkoviča, B. Němcovej, Parková, Tomášikova

OM 7 Stredná priemyselná škola, Komenského 1

Juraja Fándlyho, Štefana C. Parráka, Študentská, Kvetná, Jána Bottu, Vladimíra Roya, Hodžova, Františka Veselovského, Petra Pázmaňa, Agátová

OM 8 Základná škola, Andreja Kubinu 34

Hospodárska, Kalinčiakova, Jána Sambucusa, Terézie Vansovej, Sádová, Štúrova, Okružné námestie, Matušková, Hospodárska

OM 9 Stredná priemyselná škola, Komenského 1

J. G. Tajovského, Lomonosovova, Jána Bottu

OM 10 SPŠ stavebná Dušana S. Jurkoviča, Lomonosovova 7

Čajkovského 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 52, 53, 54, Bedřicha Smetanu

OM 11 A Základná umelecká škola, Mozartova 10

Čajkovského 1, 2, 3, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 29, 30, 31, 39

OM 11 B Základná umelecká škola, Mozartova 10

Čajkovského 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 51, Gejzu Dusíka, Mozartova

OM 12 Základná umelecká škola, Mozartova 10

Ludvika van Beethovena 10 – 59, Mozartova, Botanická

OM 39 Mestská športová hala, Rybníková 576 (ľudia s prechodným pobytom, cudzinci)

OM 13: Základná škola, Kornela Mahra 11

Botanická 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, Ludvika van Beethovena Ovocná Zelená

OM 14 Základná škola, Kornela Mahra 11

Gejzu Dusíka, Kornela Mahra

OM 15 A Základná škola, Jána Bottu 27

Adama Štrekára, Traťová ulica, Rudolfa Vrbu, Evy Kostolányiovej, Richarda Vandru, Leoša Janáčka, Johna Dopyeru, Čerešňová ulica, Hadriána Radvániho, Jazdecká ulica, Medziháj, Karola Elberta

OM 15 B Základná škola, Jána Bottu 27

Roľnícka ulica, Oskára Čepana, Williama Schiffera, Krátka ulica, Tibora Kružliaka, Júliusa Gábriša, Martina Gregora, Alfréda Wetzlera, Šafárikova, Kočišské, Terézie Vansovej, Jána Bottu, Kocelova ulica, Kuzmányho, Višňová ulica, Bežecká ulica, Okružné námestie, Hurbanova, Záhradná ulica

OM 16 A Základná škola, Andreja Kubinu 34

Slovenská ulica, Andreja Kubinu, Ulica sv. Cyrila a Metoda, Štefana Moyzesa, Kamenný mlyn, Gavlovičova, Suchovská, Rekreačná, Poľná, Terézie Vansovej, Západná, Ružindolská, Orešianska ulica,

OM 16 B Základná škola, Andreja Kubinu 34

Modranská, Orešianska ulica, Mierová, Andreja Kubinu, Osvaldova

OM 17 Univerzita sv. Cyrila a Metoda, Nám. Jozefa Herdu 2

Jána Hajdóczyho, Legionárska ulica, Jánošíkova, Lovecká, Lichardova, Pri kalvárii, Zelený kríček, Školská, Murgašova, Chovateľská, Cukrová ulica, Špačinská cesta, Na hlinách, Šrobárova ulica

OM 18 A Obchodná akadémia, Kukučínova 2

Slnecná, Krížová, Mikuláša Koperníka, Tatranská, Kopánková, Pažitná, Suchá, Špačinská cesta, Robotnícka, Karpatská

OM 18 B Obchodná akadémia, Kukučínova 2

Kukučínova, Malá, Štefana Baniča, Oblúková, Okružná ulica, Na hlinách, Jaderná

OM 19 Kultúrny dom CUBE, Ľudová 12

Titusa Zemana, Martina Benku, Krajná, Dúhová ulica, Maximiliána Hella, Jána Hlubíka, Pekná ulica, Átriová, Ustianska, Schumerova, Levanduľová, Ľudová, Pavla Hlbinu, Hviezdna, Pavla Mudroňa, Dobšinského, Petra Bohúňa, Krupská ulica, Zdenky Schelingovej, Mliečna ulica, Štrky

OM 20 A Základná škola, Atómová 1

Na hlinách

OM 20 B: Základná škola, Atómová 1

Špačinská cesta, Veterná, Na hlinách, Atómová, Bučianska, Piešťanská

OM 21: Základná škola, Atómová 1

Na hlinách

OM 22 A Základná škola, Námestie Slovenského učeného tovaríštva 15

Saleziánska ulica, Olympijská ulica, Stavebná, Špačinská cesta

OM 22 B Základná škola, Námestie Slovenského učeného tovaríštva 15

ŠM Dolina, Viktorínioho námestie, Námestie Slov.učeného tovaríštva

stva, Rovná ulica, Rudolfa Dilonga, Malženická cesta, Letecká, Špačinská cesta, Farárske, Strmá ulica, Jesenského, Parašutistov, Štefana Fidlíka, Spojná ulica, Francisciho, Andreja Kmeťa, Tich. Milkina

OM 23 Základná škola, Námestie Slovenského učeného tovaríštva 15

Veterná, Olympijská, Severná, Radarová, ŠM Veľký dvor

OM 24 Stredná odborná škola elektrotechnická, Sibírska 1

Poštová ulica, Veterná, Novomestská ulica, Východná ulica, Sibírska

OM 25 Súkromná SOŠ polytechnická DSA, Koniarekova 15

Koniarekova, Zavarská, Jačmenná, Sasinkova

OM 26 Stredná zdravotnícka škola, Daxnerova 6

Spartakovská, Palárikova, Nobelova, Bernolákova, Vančurova, Sladovnícka, Denisova, Konštantína Čulena, Hattalova, Žitná, Samuela Jurkoviča, V. Paulínyho Tótha, Daxnerova, Železná

OM 27 A Základná škola, Spartakovská 5

Spartakovská, Vladimíra Clementisa

OM 27 B Základná škola, Spartakovská 5

Vladimíra Clementisa, Juraja Slottu

OM 28 A Základná škola, Spartakovská 5

Vladimíra Clementisa

OM 28 B Základná škola, Spartakovská 5

Hlboká, Vladimíra Clementisa

OM 29 A Mestský zimný štadión, Spartakovská 1B

(vchod na trhovisko od sídliska Teodora Tekela) Juraja Slottu

OM 29 B: Mestský zimný štadión, Spartakovská 1B (vchod na

trhovisko od sídliska Teodora Tekela)

Vladimíra Clementisa 51 – 66,
Oravné

OM 30 A: Mestský zimný štadión, Spartakovská 1B

(vchod na trhovisko od sídliska Teodora Tekela)
Teodora Tekela

OM 30 B: Mestský zimný štadión, Spartakovská 1B

(vchod od Hokejky)
Teodora Tekela

OM 31 A: Základná škola, V jame 3

Tehelná

OM 31 B: Základná škola, V jame 3

Hlboká, Starohájska, Bučianska,
V jame

OM 32: Základná škola, V jame 3

Vladimíra Clementisa 25 – 48

OM 33 A Základná škola, Maxima Gorkého 21

Bratislavská ulica, Zelenečská ulica,
Andreja Žarnova, Coburgova ulica,
Staničná, Dohnányho, Petzvalova

OM 33 B Základná škola, Maxima Gorkého 21

Tulipánová ulica, 9. Mája, Orgovánová, Gábora Steinera, Nevádzová, Maxima Gorkého, Ľaliová, Odbojárska, Markovičova, Stromová ulica, Ružová, Mýtna

OM 34 A Základná škola, Maxima Gorkého 21

Gen. Goliana 1 – 11, Zelenečská ulica

OM 34 B Základná škola, Maxima Gorkého 21

Nerudova, Jiráskova 22, 23

OM 35 A Súkromná základná škola BESST, Limbová 3

Jiráskova 1 – 21, 35 – 59

OM 35 B Súkromná základná škola BESST, Limbová 3

Slovanská, Gen. Goliana 34 – 51, Nezábudková, Konvalinková, Púpavová

OM 36 A Súkromná základná škola BESST, Limbová 3

Jiráskova 24, 28, 29, 30, 31, 32, 33, Gen. Goliana 52 – 65, Bočná, Osadná, Limbová, Ostravská, Astrová,

OM 36 B Súkromná základná škola BESST, Limbová 3

Gen. Goliana 12 – 33

OM 37 Trnavská univerzita v Trnave, Pedagogická fakulta, Priemyselná 4

Tamaškovičova, Bulharská ulica, Lúčna ulica, Vlárka, Mikovíniho, Kozácka, Jasná, Letná, Malinová ulica, Šípová ulica, Fraňa Kráľa, Narcisová ulica, Stredná, Hraničná, Vajslova ulica, Jabloňová ulica, Nitrianska

OM 38 A Kultúrny dom, Seredská 131

Topoľová, Jarná, Olivová, Seredská, Javorová, Lipová, Dialničná, Pásová ulica

OM 38 B Kultúrny dom, Seredská 131

Tichá ulica, Bosniacka, Dedinská ulica, Ivana Krasku, Vodná, Rajčurská ulica, Karola Ježíka, Chrenová ulica, Hraničná, Pri potoku, Orechová ulica, Pobrežná

OM 39: Mestská športová hala, Rybníková 576

Ľudia s prechodným pobytom, cudzinci ■

(vm) foto: Anna Tamajková, Veronika Majtánová

Vydarená kampaň počas Európskeho týždňa mobility 2020 priniesla do Trnavy dve ocenenia

Európsky týždeň mobility je iniciatíva zameraná na udržateľnú mobilitu v mestách, ktorú každoročne na medzinárodnej úrovni organizuje Európska komisia. Mesto Trnava v nej nemohla chýbať ani v tohtoročných špecifických podmienkach ovplyvnených pandémiou koronavírusu. Preventívne opatrenia síce na jednej strane obmedzili možnosti aktivít, ktoré chcela samospráva verejnosti priniesť, na druhej strane však podnietili flexibilitu i tvorivosť. O to radostnejšia je správa, že Trnava za svoju tohtoročnú kampaň získala až dve ocenenia – prvé miesto v kategórii Originálna aktivita a druhé miesto v kategórii Efektívne trvalé opatrenia v konkurencii ďalších päťdesiatich štyroch slovenských samospráv. Udeľovanie ocenení sa konalo online prostredníctvom videokonferencie v pondelok 19. októbra.

„Úspech našej kampane nás veľmi teší. Centrálnu tému Čistejšia doprava pre všetkých sme doplnili o heslo Dve sú viac ako štyri a s týmto motívom sme sa pohrávali vo viacerých aktivitách. Hlavnou myšlienkou bolo, že využiť vlastné nohy, bicykle či kolobežky je dobré pre nás i naše okolie a má neporovnateľne menší dopad na životné prostredie, pretože nezanecháva takú vysokú uhlíkovú

stopu ako cesta autom,“ hovorí Petra Vráblová, koordinátorka ETM za Mesto Trnava. Ocenenou originálnou aktivitou bolo zapečatenie automobilu na nádvorí radnice. Pečať tvorila viac než dvojmetrová tematická koláž kresieb detí z Centra pre deti a rodiny. S jej umiestnením nám pomohli trnavskí školáci s drobnou asistenciou príslušníkov Mestskej

polície mesta Trnava. Auto ostalo symbolicky odstavené na znak prechodu z motorovej dopravy na udržateľné formy mobility. Vďaka tomuto nápadu vyhrala Trnava v uvedenej kategórii už po druhýkrát (prvý raz v roku 2017).

Druhé miesto v kategórii Efektívne trvalé opatrenia udelila hodnotiaca komisia nášmu mestu za príklad hodný nasledovania – projekt Trnavská rodina na kolesách. Ide o tzv. cargobicykle určené na prepravu dvoch až troch detí, ktoré pohodlne sedia v prednej časti nákladného bicykla vedeného jedným z rodičov. Projekt mal túto jeseň odštartovať svoju skúšobnú prevádzku systému výpožičiek pre verejnosť, a hoci koronakríza tieto plány zmenila, veríme, že na budúci rok sa kolesá cargobicyklov roztočia naplno.

Národnú súťaž o Cenu ETM vyhlasujú Ministerstvo životného prostredia SR a národný koordinátor kampane Slovenská agentúra životného prostredia, aby zvýšili

motiváciu slovenských miest a obcí na zapojenie do Európskeho týždňa mobility. Zároveň chcú motivovať samosprávy a organizácie k realizácii aktivít a opatrení v

prospech udržateľnej mobility na zlepšenie kvality ovzdušia a životného prostredia i vytvoriť priestor na vzájomnú inšpiráciu a zdravú súťaživosť. ■

Martin Jurčo, foto (b)

Adoptívni dospelí kamaráti z programu Buddy majú viesť deti z domovov k samostatnému životu

Ako sme už načrtli v predchádzajúcom čísle Noviniek z radnice, program Buddy pomáha vytvárať priateľstvá medzi dospelými dobrovoľníkmi a deťmi, ktoré nevyrastajú vo svojich rodinách. Cieľom projektu, ktorý pôsobí na desiatich miestach v štyroch krajoch Slovenska je, aby každé dieťa, ktoré nevyrastá vo svojej rodine, malo nablízku aspoň jednu osobu, ktorej dôveruje. Výsledkom má byť aj vytvorenie schopnosti viesť samostatný život. Program má šancu zasiahnuť pomerne veľkú skupinu detí, ktoré na Slovensku nevyrastajú vo svojich rodinách, ale v niekdajších detských domovoch, dnešných Centrách pre deti a rodiny.

Deti v spomínaných centrách dostanú základnú starostlivosť, často im však chýba individuál-

Lucia a Ladislav Kossárovci, spoluzakladatelia programu Buddy

Laura Emrichová z marketingového oddelenia Buddy

na pozornosť – aby mali niekoho, kto je tu cielene a dlhodobo práve pre nich. Aj to je hlavným

zmyslom programu Buddy. Viac o ňom nám povedali spoluzakladateľka tohto programu Lucia

Kossárová a Laura Emrichová z marketingového oddelenia.

■ **Predstavme si program Buddy. Ako a kde vznikol a čo je jeho hlavnou myšlienkou? Kto sú klienti tohto programu?**

Laura: Príbeh programu Buddy sa začal v Bratislave v roku 2006, keď si zakladateľ Ladislav Kossár kúpil koráliky za tisíc korún od detí z vtedajšieho detského domova. Rozhodol sa, že by im rád pomohol aj inak, a preto navštívil detský domov a spýtal sa, ako môže pomôcť deťom. Odpoveď bola jednoduchá: aby vymyslel, ako by mohli deti kvalitne tráviť voľný čas mimo detského domova. V centrách je o deti po materiálnej stránke postarané. Majú naplnené základné potreby, no ústavná starostlivosť im nedokáže dať to, čo potrebujú najviac – blízky vzťah s dospelým, ktorý by sa im nezištne dlhodobo venoval. Po odchode z centra tak často žijú na okraji spoločnosti. V programe preto hľadáme, škoolíme a staráme sa o dobrovoľníkov, aby boli pripravení dlhodobo podporovať deti, ktoré nevyrastajú v rodinách. Víziou programu Buddy je, aby raz každé také dieťa malo aspoň jednu osobu, ktorej dôveruje a viedlo samostatný a dôstojný život.

■ **Kde je takýto program už vyskúšaný a ako funguje?**

S akými najčastejšími problémami sa stretávate pri realizácii myšlienky tohto programu?

Lucia: Zatiaľ sme vo svete nenašli na úplne rovnaký program, aj keď sme o niektorých, samozrejme, v začiatkoch počuli a dnes už prácu niektorých aj poznáme. Existujú rôzne mentoringové programy zamerané na znevýhodnené deti, najmä v USA, kde majú s nimi najviac skúsenosti. Najväčšou výzvou podobných programov bola jasná definícia cieľa, ktorý chcú dosiahnuť. Napríklad, len aby si spolu

oddýchli, aby sa niečo naučili, aby si našli prácu a podobne. Teda ako presne nastaviť a viesť program, aby cieľ dosiahli. Mentoring sa vo svete stal kľúčovým nástrojom pri práci so znevýhodnenými skupinami, lebo sa vie najlepšie priblížiť k rozsahu ich životných výziev. U nás na Slovensku to tak ešte nie je. Veľmi dúfame, že čoskoro bude aj štát podporovať a používať rôzne typy mentoringu v zdravotníctve, školstve či sociálnej sfére. Dopĺňame existujúci štátny systém, ktorý s rastúcim vekom dieťaťa vynakladá viac peňazí na jeho starostlivosť a začlenenie do spoločnosti. Zameriavame sa na deti v centrách vo veku 12+, ktoré z rôznych dôvodov nie sú umiestnené do rodín. Hľadáme dobrovoľníkov, ktorí budú schopní dať konkrétnemu dieťaťu dlhodobý záväzok, prijať ho také, aké je, vytvoriť si s ním bezpečný vzťah a dlhodobo pri ňom stáť. Niečo ako adoptívny kamoš či kamoška. Keď sa vytvorí ten bezpečný vzťah, tak dobrovoľník môže začať pomáhať dieťaťu v rôznych oblastiach jeho života, podľa toho, čo dieťa potrebuje a chce riešiť. Ale najmä, byť mu dlhodobo oporou a takou „pevnou skalou“ v živote.

■ **Čo bolo na začiatku – pri vzniku takéhoto modelu programu?**

Laura: Buddy sa začal ako dobrovoľnícka aktivita založená na hodnotách priateľstva a dôvery. V roku 2006 sme organizovali letný tábor 4 živly s tímom dobrovoľníkov a založilo sa občianske združenie Pro Vida, ktoré program Buddy zastrešuje. Postupom času sa program Buddy zameriaval na vzdelávanie cielené na rozvoj zručností detí a organizoval dlhodobé víkendové zážitkové vzdelávanie v oblasti životných zručností.

Lucia: Už v tom tábore sme si uvedomili, že deti potrebujú indi-

viduálny čas, lásku a pozornosť. Až po ôsmich rokoch sme však mali v programe odvahu, vedomosti a zdroje zamerať sa na individuálny prístup ku každému dieťaťu. S príchodom našej odbornej garantky a odborníčky na vzťahovú väzbu Zuzky Zimovej sme sa plne opreli v programe o vedecké poznatky z teórie vzťahovej väzby, ktorá je celosvetovo uznávaným konceptom diagnostiky a liečby traumatizovaných detí vyrastajúcich v nefungujúcich rodinách. V roku 2014 teda organizácia prestala pracovať priamo s deťmi a nadviazala odbornú spoluprácu s dobrovoľníkmi ako kľúčovým nástrojom zmeny. Bola to ťažká a veľká zmena, ale veľmi dôležitá pre splnenie nášho sna naozaj pomôcť deťom. Organicky zároveň vznikli prvé dvojice, ktoré sú dodnes spolu. Stredobodom programu sa stalo vytváranie dvojíc – výber, školenie a príprava dobrovoľníkov, priradenie ku konkrétnemu dieťaťu a kontinuálna podpora a vzdelávanie dobrovoľníkov našim tímom psychologičiek. Odvtedy sa program naďalej vyvíja, zameriava sa na meranie kvality a dopadu programu a neustále pracuje na náboře nových dobrovoľníkov, aby viac detí malo svojho Buddy dobrovoľníka.

■ **Ako je tento program rozbehnutý na Slovensku, ako sa ho podarilo aplikovať v konkrétnych krajoch a ako v Trnave?**

Lucia: Program rástol postupne. Potrebovali sme si získať dôveru centier – teda, dokázať, že sme serióznym partner. Nieкто, kto dáva do centra pozornosti deti a snaží sa, aby mal pre ne program reálny prínos. Že pristupujeme k práci zodpovedne a odborne a že dopĺňame existujúci systém. Program sme začali v centrách v Bratislave a postupne rozši-

rovali tak, aby sme ešte zvládli starostlivosť a podporu z hlavného mesta. Buď nás oslovilo centrum, ktoré o nás už počulo, alebo sme ich oslovili my a prišli im odprezentovať program. Keď mali záujem, tak sme podpísali zmluvu o spolupráci a začali pre deti hľadať vhodných dobrovoľníkov.

Laura: V Trnavskom kraji prebiehal proces spolupráce podobne a momentálne pôsobíme v CDR Trnava, CDR Pečeňady a CDR Piešťany. CDR v Trnave dokonca patrilo v roku 2014 medzi prvé zapájané centrá programu BUDDY. Aktuálne tam svojho dobrovoľníka má deväť dievčat a jeden chlapec. V najbližšom období bude zapojený jeden chlapec a jedno dievča, ale na svojho dospelého kamaráta čaká ďalších päť chlapcov a tri dievčatá. V CDR Pečeňady máme zapojené štyri dievčenské dvojice a jednu chlapčenskú a aktuálne tam čakajú štyria chlapci a jedno dievča. V CDR Piešťany máme jednu chlapčenskú dvojicu a štyri dievčenské, pričom na svojich dobrovoľníkov ešte čakajú jeden chlapec a jedno dievča.

■ Ako konkrétne pracujú dobrovoľníci v tomto programe?

Lucia: Ak dobrovoľník prejde náročným výberovým procesom, ktorý trvá 3 až 6 mesiacov, nasleduje zapojenie do programu s konkrétnym dieťaťom. Najskôr sa koordinátorka stretne individuálne s dieťaťom aj dobrovoľníkom. Potom nasleduje spoločné prepájacie stretnutie dieťaťa a dobrovoľníka za účasti koordinátorky a zamestnancov CDR. Dvojice musia byť vždy rovnakého pohlavia. Dobrovoľník sa potom s dieťaťom každý týždeň stretáva mimo centra a dáva mu to najväčšie, čo má – svoj čas. Funguje to potom veľmi jednoducho: príde do centra, s dieťaťom

vymyslia nejakú aktivitu mimo CDR a v ten istý deň prinesie dieťa spať do CDR. Spoznávajú sa, nachádzajú si k sebe cestu, budujú si vzťah. Dobrovoľník nie je animátor, takže nemusí vymýšľať špeciálne aktivity. Dôležité je, aby sa naladil na dieťa, aby tam pre dieťa bol. A aby robili veci, ktoré bavia dieťa aj dobrovoľníka – môžu sa len prechádzať a rozprávať, ísť spolu na kofolu, na bicykel, či si zahrať nejakú hru. Tak isto môže dieťa len sprevádzať dobrovoľníka pri jeho aktivitách, ako je napríklad nákup. Dieťa tak postupne získava človeka, ktorému môže plne dôverovať. Keď si už vytvorili dôverný vzťah, môžu sa zamerať na špecifickejšie napĺňanie potrieb dieťaťa a začať mu cielenejšie pomáhať pripravovať sa na samostatný život v dospelosti. Naše koordinátorky dobrovoľníkov neustále podporujú a sledujú, aby im pomohli pri výzvach. Zároveň poskytujeme dobrovoľníkom cielene školenia na špecifické témy.

■ Teraz hľadáte nových dobrovoľníkov. Aké vlastnosti má mať ideálny dobrovoľník, ktorý by sa mohol zapojiť do tohto programu?

Laura: Dobrovoľník je zrelý, dospelý človek, ktorý prijíma dieťa také, aké v skutočnosti je. Ideálny by mal byť trpezlivý, empatický a zodpovedný. U dobrovoľníka najmä hľadáme schopnosť budovať dlhodobý vzťah, pochopiť životnú situáciu iných ľudí (teda empatiu), pracovať na rozvoji seba a iných, mať zodpovedný a angažovaný prístup, a mať hodnotový systém v súlade s hodnotami programu Buddy. Hľadáme dobrovoľníkov, ktorí sú flexibilní a schopní dlhodobého záväzku k dieťaťu. Žiadame od nich minimálny záväzok na tri roky, ale ideálne, aby sprevádzali dieťa cez celé krásne, ale

aj náročné obdobie dospievania, odchodu z centra a zostali v kontakte aj v dospelosti, aj keď v inej intenzite.

■ Ako vyzerá školenie dobrovoľníkov a v čom spočíva jeho prínos?

Laura: Do programu štandardne zapájame deti od 12 rokov, pričom dobrovoľník by mal byť minimálne o 10 rokov starší od dieťaťa. Zamestnania a vzdelanie sa u našich dobrovoľníkov líšia, hlavné kritéria sú, aby mali stabilný život, spracované svoje životné situácie a vedeli dlhodobo a pravidelne tráviť čas so svojim priradeným dieťaťom. Aby dobrovoľníci čo najlepšie deťom porozumeli, prechádzajú školeniami ako napríklad Vzťahová väzba, Systém sociálno-právnej ochrany, Bezpečnosť a ochrana dieťaťa, Efektívna komunikácia s dieťaťom.

Lucia: Výsledkom celého procesu je samostatný vzťah medzi dieťaťom a dobrovoľníkom, ktorý je založený na dôvere a priateľstve. Cielene sledujeme kvalitu vzťahu, aj jeho prínos nielen pre dieťa, ale aj pre dobrovoľníka. Program Buddy má pre dobrovoľníkov prínos aj v ďalšom sebarozvoji, dosiahnutí životného naplnenia a vedie ich k ešte väčšej trpezlivosti, pokore, empatii a vďačnosti. Zároveň majú šancu spoznať nových ľudí a svet detí, ktoré vyrastajú v centrách. Deti zároveň získajú vo svojom živote osobu zo sveta mimo centra, na ktorú sa môžu spoľahnúť, ktorá je im oporou s čímkoľvek a zároveň sa im spoločne darí dosahovať rôzne úspechy – rozšíria si pohľad na život, začnú si viac veriť, nájdu si prácu a bývanie. Ak niekoho vízia programu Buddy oslovila a má možnosť pravidelne niekomu venovať svoj čas, nech neváha a zapojí sa. Viac sa o dobrovoľníctve dozviete na našej stránke www.budbuddy.sk. ■

Martin Jurčo, foto: autor

Ivan Karbula: Psychiatria dokáže ľuďom pomôcť a prinavrátiť ich do plnohodnotného života

Napriek tomu, že denne počujeme o zlej situácii v zdravotníctve, niekedy dokážu lekári kompenzovať rôzne materiálne problémy aj ideálnym prístupom k pacientom. Odborná zdravotnícka tlač každoročne vyhlasuje verejnú anketu na tému Top lekár Slovenska. Z trnavskej nemocnice sa v tabuľke vo svojich kategóriách ocitli na prvých miestach až traja lekári – primár Neurologickej kliniky Georgi Krastev, ktorý lieči najzávažnejšie prípady cievnych mozgových príhod, patologička Iveta Kopecká a primár psychiatrického oddelenia Ivan Karbula, najmladší lekár na tomto mladom oddelení.

Ivan Karbula (nar. 20. januára 1984 v Trnave) je členom tímu psychiatrického oddelenia Fakultnej nemocnice v Trnave od roku 2009. Odborne sa formoval aj na niekoľkých desiatkach odborných kongresov v psychiatrii a sexuológii. Spolupracoval s Fakultou zdravotníctva a sociálnej práce Trnavskej univerzity, kde prednášal o psychiatrii. Je aj autorom študijného materiálu Geriatrická psychiatria. V roku 2014 úspešne ukončil atestáciu v tomto odbore. Následne externe pracoval ako ambulánny psychiater a hlavný lekár na úseku ochranných liečení v Ústave na výkon trestu odňatia slobody v Hrnčiarovciach nad Parnou, kam nakoniec v roku 2018 prestúpil na plný úväzok. Po niekoľkých mesiacoch však jeho kroky viedli naspäť a dnes je primárom psychiatrického oddelenia trnavskej nemocnice. Neskôr si doplnil atestáciu z odboru Zdravotnícky manažment a financovanie na LF UK v Bratislave a odvtedy je aj znalcom v odvetví psychiatrie. Napríklad je aj konzultantom Úradu pre dohľad nad zdravotnou v starostlivosťou v odbore psychiatria.

■ V akom prostredí ste vyrastali a čo vás formovalo smerom k medicíne?

- Do mojich siedmich rokov sme bývali na sídlisku. Odmalička som bol veľmi zvedavé dieťa, čo sa podpísalo pod viaceré drobné úrazy ktoré si vyžiadali zopár

traumatologických ošetrení. Doteraz si pamätám tie chvíle strachu pri čakaní v nemocnici na traumatologickej ambulancii. Matku som prosil, aby sme išli domov, že mi to ona pofúka a zalepí. Prostredie nemocníc nebudovalo pozitívne emócie – všetko bolo biele, šedé, pochmúrne, bolo cítiť rôzne pachy dezinfekčných prostriedkov, často ste počuli výkriky pacientov od bolesti. Bol som svedkom viacerých príchodov sanitiek so zranenými ľuďmi – plač, bolesť, krv. Na druhej strane som obdivoval prácu zdravotníkov. Pre mňa to v tom období boli výnimoční nadľudia. Už vtedy má práca v nemocnici fascinovať, bolo to pre mňa miesto, kde v zúfalstve ľudia nájdu pomoc a prinavrátia im tam zdravie. Napokon som po skončení základnej školy absolvoval osemročné gym-

názium v Trnave. Už počas gymnázia vo mne umocnil túžbu po medicíne učiteľ biológie a botanik Ladislav Kosmál. Okrem jeho úžasných vedomostí a pútavého výkladu s nami viedol dobrovoľný krúžok Červeného kríža, kde sme sa učili podať prvú pomoc a dozvedeli sme sa zaujímavosti o botanike a jej využití pri rôznych chorobách. Ku koncu gymnázia som už vedel, že jedine medicína naplní moje očakávania o práci.

■ **Ostatné si vieme asi domyslieť, ako to býva logicky u lekárov. Štúdium na Lekárskej fakulte UK v Bratislave, mnoho hodín praxe, atestácie. No študovali ste aj v Martine. Chýbalo málo, a študovali by ste aj v Brne, kde vás rovnako prijali.**

- Počas štúdia medicíny ma najviac zaujal odbor súdne lekárstvo. Prednášali nám viacerí vynikajúci súdni lekári. Asi najviac ma zaujal Norbert Moravanský, ktorý ďalej prehýbil môj záujem o odbor a nasýtil moju celoživotnú zvedavosť. Avšak po ukončení medicíny bol tento odbor plne obsadený. Preto som musel hľadať alternatívu. Jediný odbor, ktorý ma ešte zaujal a podnecoval moju zvedavosť, bola psychiatria. Už počas medicíny ma na stážach bavilo dlho sa rozprávať s pacientmi, ktorí mali nejaké psychické ťažkosti – či už depresie, schizofréniu, závislosti alebo trpeli mentálnou anorexiou či bulimiou. Avšak bolo to náročné aj pre moju psychiku, vracal

sa s nimi do čias, keď boli zdraví, plní života, a následne ich vidieť s chorobou, ktorá im kradne životné sny.

■ Od roku 2009 pôsobíte vo svojom rodnom meste na psychiatrickom oddelení. Bolo to v čase, keď toto oddelenie v trnavskej Fakultnej nemocnici ešte len vznikalo.

-Bolo vtedy otvorené zhruba rok. Personál bol presunutý zo zavretej Psychiatrickej liečebne Sokolovce. Začal som pracovať pod vedením primárky Dany Šedivej a jej zástupcu Matúša Martinka, ktorí boli mojimi vzormi správneho a empatického psychiatra. Po dvoch rokoch som po odchode Matúša Martinku musel prevziať post zástupcu primára, čo bolo pri mojej krátkej praxi náročné, ale najlepšie sa človek učí, keď je hodný do vody. Práca psychiatra v Ústave na výkon trestu odňatia slobody mi opäť priniesla veľké množstvo skúseností a vedomostí a opäť doplnila moju celoživotnú zvedavosť.

■ Aké sú možnosti oddelenia psychiatrie v nemocnici niekedy okresného, dnes krajského typu? Zaiste sa za ten čas vybudoval aj stabilný tím odborníkov. - Oddelenie disponuje štyridsiatimi akútnymi lôžkami a psychiatrickou ambulanciou. Na hospitalizáciu sú prijímaní pacienti s celým radom psychiatrických ochorení – od demencie, cez závislosti na psychotropných a omamných látkach, schizofrénie, afektívne poruchy vrátane depresíí, mentálne retardácie a mnohé ďalšie. Pokiaľ pacient vyžaduje ďalšiu špecializovanú psychiatrickú ústavnú liečbu, je z nášho oddelenia preložený do psychiatrickej nemocnice PNPP Pezinok alebo PN Veľké Zálužie, s ktorými máme nadštandardné vzťahy a viacerí primári z daných zariadení sú mojimi osobnými priateľmi. Na psychiatrickom oddelení sa nám od môjho príchodu podarilo vyskladať vyni-

kajúci psychiatrický tím zložený z deviatich lekárov, štyroch psychológov, úžasnej vrchnej sestry, zdravotných sestier, sanitárov, až po upratovačku na oddelení – Betku, ktorá niekedy, obrazne povedané, „zastúpi“ všetky pracovné pozície. Spomenúť musím aj skvelú liečebnú pedagogičku Angeliku Drličkovú, ktorá pracuje v dennom psychiatrickom stacionári a ten je súčasťou nášho oddelenia. Tento rok sme s tímom našich psychológov vybudovali psychologickú ambulanciu, ktorá má zmluvy so všetkými zdravotnými poisťovňami. Vďaka tomu sme schopní poskytnúť psychologickú pomoc nielen hospitalizovaným pacientom, ale i pacientom z ambulantnej sféry.

■ Psychologická ambulancia je tohtoročnou novinkou vášho oddelenia, ktoré nájdeme v pavilóne kedysi známom ako urologické oddelenie za vrátnicou hneď vpravo. Dnes v dolnej časti pavilónu sú onkologické ambulancia a na vyšších poschodiach nájdeme vaše oddelenie.

- V spolupráci s vedením nemocnice sa nám podarilo zrekonštruovať priestory psychiatrie, ktorá sídli v jednej z najstarších budov nemocnice. Vymenili sme podlahovú krytinu, dostali sme nové lôžka, vymenili vstupné dvere, dovybavili oddelenie kamerovým systémom. Práve prostredie je pre liečbu nielen psychiatrického pacienta veľmi dôležité. Ak ste raz hospitalizovaný v nemocnici, vaše spomienky budú hlavne na izbu, v ktorej ste ležali hodiny či dni, na priestory nemocnice, vyšetrovne, na kvalitu lôžka a servírovaného jedla, ale i na správanie zdravotného personálu.

■ V čom sú limity poskytovanej starostlivosti vo vašich podmienkach?

- Myslím si, že zdravotníci na Slovensku odvádzajú rovnakú,

ak nie lepšiu prácu ako naši ostatní kolegovia v zahraničí. Avšak prácu vykonávame v inom, často nižšom počte na pomer počtu zdravotníckych pracovníkov a pacientov, a v horších podmienkach. Možno aj preto často narážame na podráždených zdravotníkov, ktorí sú neraz v práci viac ako 24 hodín v kuse a nie je výnimkou, že na konci mesiaca nezriedka odrobia vyše 250 hodín. Na Slovensku vieme poskytnúť pacientovi psychiatrickú liečbu rovnakú ako v zahraničí, avšak v podmienkach, kde na izbe sú štyria až piati pacienti, na starých lôžkach, v priestoroch bez klimatizácie, s horšou kvalitou jedla a v pochmúrnych priestoroch. Výsledok nášho úsilia bude vždy horší ako v zahraničí. Pacient často nevie ohodnotiť odbornú pomoc, ktorú mu poskytneme – aké vyšetrenie v aký čas absolvoval, aké lieky dostal, ale bude si pamätať hlavne to, kde, s kým, na akej izbe ležal, a treba priznať – naše slovenské nemocnice prostredím skôr odstrašia než potešia. Viete si predstaviť výsledok liečby a pocity pacientov, ak by sme mali hotelové typy izieb? Sen? Nie, skutočnosť, ale bohužiaľ, nie v slovenských nemocniciach.

■ V psychiatrii je však aj ďalší problém – predsudky voči tomuto odboru. Zdá sa, že sú neprekonateľné a idú ruka v ruke s našou skostnatenou konzervatívnou spoločnosťou.

-**Ľudia sa neboja ísť ku gynekológovi, urológovi, neurológovi, ale psychiatra často odmietajú – veď nie sú blázni.** Avšak odbor psychiatrie a psychológie sa nás v tomto období dotýka stále viac. Veľa telesných ochorení je práve dôsledkom neliečených duševných porúch. Skúste sa zamyslieť nad tým, koľko ľudí okolo vás má príznaky syndrómu vyhorenia, lebo sú preťažení v práci a majú málo času na odpočinok.

Koľko ľudí okolo vás zle spí, berie lieky na úzkosť, trpí panickou poruchou, stráca zmysel života, nadužíva alkohol alebo iné návykové látky? Väčšina z týchto ľudí dnešná medicína – psychiatria a psychológia dokáže pomôcť a prinavrátiť ich do plnohodnotného života.

■ Napriek skepse pripomenme, že medikamentózna liečba u nás je porovnateľná s tou, akú dostávajú pacienti na západe.

- Liečba v psychiatrii sa oproti predošlým desiatkam rokov výrazne posunula vpred. Lieky, ktoré dnes psychiatri majú k dispozícii, sú bezpečné, moderné, používané všade vo svete, bez nežiaducich účinkov, že by pacient vyzeral ako múmia. Antidepresíva závislosť nevyvolávajú, viaceré z nich už ani nevytvárajú prírastok hmotnosti ako bolo v minulosti zvykom. Na liečbu schizofrénie často využívame tzv. depotné injekcie, ktoré sa pacientovi aplikujú raz za mesiac, alebo len raz za 3 mesiace, a preto pacient niekedy nepotrebuje doma užívať žiadne iné lieky. Stále sa však stretávame

s predsudkami o psychiatroch. Preto niekedy pacientovi ponúkame najskôr pomoc psychológa, ktorý využíva iné liečebné metódy než podávanie liekov. To býva často pre pacienta prijateľnejšie. Ak však psychológ usúdi, že daný pacient potrebuje aj liečbu medikamentmi, skôr ho dokáže usmerniť a presvedčiť, aby sa na dané ochorenie liečil.

■ Navyše, niektoré ochorenia sa nemusia nevyhnutne liečiť na lôžkovom oddelení, môžu sa liečiť aj ambulantne.

- V ambulancii sa stretávame skôr s afektívnymi poruchami – depresie, úzkosti, panické poruchy, poruchy spánku, syndróm vyhorenia – veľakrát pacient nevyžaduje ústavnú liečbu a pomôže mu psychiater v ambulancii. Avšak pri závažných stavoch, keď je pacient ohrozením pre seba či okolie, je nevyhnutná ústavná liečba, kde sa stretávame s tými najzávažnejšími ochoreniami ako je schizofrénia, ťažké depresívne epizódy s rizikom samovraždy, pacientmi s demenciou alebo mentálnou retardáciou a pridruženými poruchami správania, závislosťou od psychotropných

a omamných látok.

■ Čím je odlišná práca psychiatra od iných typicky „lekárskych“ odborov ako je, povedzme, chirurgia alebo interná medicína?

- Je odlišná a v určitej sfére i náročnejšia, lebo psychiater nemá vo vyšetrovacom portfóliu nejaké objektívne metódy, ktoré mu jednoznačne povedia, či dotyčný je chorý, alebo nie. Často závidíme kolegom z iných somatických odborov, že vyšetrenia im jednoznačne povedia, či pacient má nejaké ochorenie – stačí odobrať krv, urobiť sono vyšetrenie alebo CT a lekár vie, či treba pacienta hospitalizovať. Psychiater sa ale musí často spoľahnúť na svoju intuíciu, skúsenosť, schopnosť empatie, verbálne zručnosti, schopnosť získať si dôveru pacienta a vytvoriť si s ním dobrý psychoterapeutický vzťah, aby mu vedel adekvátne pomôcť, správne ho diagnostikovať a liečiť. Pravdepodobne to pátranie po starostiach a ťažkostiach pacienta a s tým súvisiaca náročná pozícia psychiatra ma práve fascinovali natoľko, že tento odbor by som nenechal za žiadnu inú prácu. ■

(red) vizualizácie: Plural, s. r. o.

Návrh na obnovu obytného súboru Generála Goliana: hustá zeleň, kolonáda, dažďové záhrady...

Mesto Trnava vyhlásilo v júni verejnú anonymnú jednokolovú architektonicko-krajinársku súťaž o najvhodnejší návrh obnovy verejných priestranstiev obytného súboru Generála Goliana. Lehota na podávanie návrhov bola do 24. septembra a predpokladané investičné náklady na realizáciu stavby boli vyčíslené na 5 912 000 eur bez DPH.

Vítaný návrh spomedzi ôsmich podaných vypracovala päťica autorov M. Jančok, M. Janák, M. Kostelanský, Z. Koval'ová a J. Augustín z Plural s. r. o. a Ateliéru Divo. Porota v hodnotení ich návrhu vyzdvihla výnimočnosť v ľahkosti, odvahe najsť a sústrediť sa na najpodstatnejšie body územia. Autori presne identifikovali kľúčové body, ktoré majú

zaručiť zmenu kvality prostredia a dvory vďaka tomu získajú rôzne atmosféry s jemnými rozdielmi. V návrhu cítiť vedomú prácu na komunikácii priestorov dvorov s obyvateľmi. Vydareným spojivom medzi rôznorodými dvormi je dostatočne dlhá a pre bežcov atraktívna bežecká dráha. Návrh stavia na rôznorodom pohľade na spoločné priestranstvá.

Zámerom je ponúknuť obyvateľom širšiu paletu možností ich užívania a vyšší priestorový štandard. Centrum vybavenosti bude rámcovať kolonáda, ktorá dodá priestoru reprezentatívny výraz. Centrálnu os priestorov bude tvoriť lineárny park, vhodný na odpočinok aj stretnutia. Na východ od centra vybavenosti je navrhnuté stromoradie líp. Dĺž-

dený chodník pre chodcov bude rozšírený o pás štrkového mlatu s mobiliárom a atrakciami. Jedným z cieľov víťazného návrhu je aj minimalizovanie odtoku dažďovej vody z územia. Cyklochodník je preto od tejto plochy oddelený trvalkovými záhonmi, ktoré majú slúžiť ako dažďové záhrady pozdĺž hlavnej promenády, čím sa významne zlepši mikroklima. Vo vnútroblokoch sú navrhované spevnené plochy pod korunami stromov tvorené mlatom s vysokou priepustnosťou vody, plochy menej priepustné (chodníky, športoviská) budú spádované do zelene. Základnou charakteristikou navrhovaných dvorov je hustý a vysoký porast stromov, ktoré tvoria intímnejšie prostredie, kontrastné s disperzným priestorom medzi jednotlivými skupinami domov na sídlisku. Intenzívnejšie „zalesnenie“ má tiež priaznivý vplyv na reguláciu lokálnej mikroklimy dvorov. Preferované sú odolné listnaté druhy ako napr. lipa malolistá, čerešňa vtáčia, javor poľný, javor mliečny, gledíčia trojtrňová a iné. Základnou výbavou dvorov sú ihriská pre deti do 6 rokov a rôzne typy lavičiek, umiestnených v tieni stromov. Dopĺňajú ich kombinácie spevnených plôch (tartan, mlat) so športoviskami a hracími plochami. Jednotlivé dvory sa navzájom odlišujú svo-

(vm)

jimi rozmermi, proporciami i náplňou. Majú napríklad podobu malého „pocket-parku“, športovej arény, lúky, skateparku alebo aj kopcovitej krajiny.

Na západnej strane kolonády, v jej rozšírenej časti, vznikne priestor pre trhovisko. Počas všedných dní bude možné skladacie predajné pulty zložiť a zmeniť ich na lavičky. Susediaca pizzetta je zamýšľaná ako univerzálny priestor na väčšie trhy, občasnú koncertu a spoločenské akcie, alebo len ako plocha s fontánou na schladenie počas horúcich letných dní. Zaujímavosťou je modulárny kiosk, inšpirovaný legendárnym kioskom K67 (Saša Janez Mächtig, 1966). Základný modul s podstavou vonkajšieho rozmeru 3x3m ponúka 6m2 predajnej plochy. Vďaka pôdorysnému tvaru a možnému otvoreniu na všetky 4 strany je možné lu-

boľne spájať viacero kusov do rozličných formácií. Modul tvorí oceľová rámová konštrukcia, je opláštený kompozitnými fasádovými doskami. Otváranie veľkorysej presklenej časti je súčasne ochrannou okenicou aj tieniňom. Výsledky súťaže budú v blízkom čase odprezentované výstavou súťažných panelov, a tiež na internete. Víťazný návrh autori predstavia verejnosti. Naslednému projektovaniu bude predchádzať fáza participatívneho procesu, v ktorom sa zozbierajú námety obyvateľov na doplnenie. Počas roku 2021 sa bude spracovávať dokumentácia pre územné rozhodnutie a stavebné povolenie a následne tendrová a realizačná dokumentácia. Za priaznivých okolností by sa práce na samotnej obnove dvorov obytného súboru mohli začať v roku 2022. ■

Na pozíciu administrátorov a dobrovoľníkov pri celoplošnom testovaní sa prihlásilo 763 ľudí

Mesto Trnava zverejnilo 26. októbra online dotazník pre záujemcov, ktorí chcú pri celoplošnom testovaní na koronavírus pomôcť ako administratívni pracovníci pri registrácii ľudí prichádzajúcich na test alebo ako dobrovoľníci na pomocné práce. Za menej než jeden a pol dňa prišlo až 763 odpovedí.

Najväčší záujem bol o pozíciu administrátora (643 odpovedí), príjemným prekvapením bol aj vysoký počet (120) tých, ktorí chcú pomáhať bez nároku na odmenu ako dobrovoľníci. Vybraných záujemcov mesto oslovilo a je s nimi v kontakte.

Pred prvým testovaním pre nich zabezpečilo školenie, ochranné prostriedky a ďalšie potrebné záležitosti.

„Ďakujeme všetkým, ktorí sa prihlásili, a vážime si, že sú ochotní obetovať svoj voľný čas a vynaložiť sily na pomoc svojim

spoluobčanom, mestu a vlastnej celej krajine. Zabezpečiť plošné testovanie je pre samosprávu náročná výzva, úloh a povinností je obrovské množstvo. O to viac nás teší, že sa nám podarilo v tak krátkom čase nájsť dostatok spolupracovníkov. Vnímame to

ako silné gesto podpory zo strany verejnosti“, povedal primátor Trnavy Peter Bročka.

V každej z 55 odberových miestností v Trnave mal byť jeden administratívny pracovník, ktorý je zároveň zamestnancom mesta, a jeden administrátor z radov verejnosti. Okrem toho bolo

prípravených aj tridsať náhradníkov na túto pozíciu, ktorá si žiadala účasť počas oboch dní. Desiatky dobrovoľníkov sa mali v sobotu a nedeľu striedať, aby vypomáhali pri dodržiavaní rozstupov a pri ďalších pomocných prácach.

Spolupatričnosť prejavili aj trnav-

ské reštaurácie. Tri podniky zabezpečia stravovanie pre personál odberových miest vo svojom okolí. Trnava ďakuje Merkur Pub & Restaurant za stovku obedov zdarma, Pizza Express za 140 obedov zadarmo, a reštaurácii susediacej s mestským úradom za zľavu na 310 obedov. ■

Mgr. Barbora Kollárová, Štátny archív v Trnave

Odborná škola pre ženské povolania v Trnave vzdelávala dievčatá aj napriek zlým podmienkam

O zakladanie odborných škôl pre ženské povolania, alebo takzvaných rodinných škôl, sa na našom území zasadzoval najmä Spolok slovenských žien Živena. Už cieľom samotného spolku bolo nielen vzdelávanie žien vo varení a výchove detí, ale i vo finančných záležitostiach a kultúre. Niet sa preto čo čudovať, že prvá škola tohto druhu bola u nás zriadená v septembri 1919 práve v Turčianskom sv. Martine – v kolíske Živeny. Zakladanie rodinných škôl sa spočiatku nestretalo s výraznou podporou verejnosti. Tá túto činnosť pokladala za zbytočné vyhadzovanie peňazí s tým, že dievča sa vraj naučí šiť, variť a všetko, čo ako gazdina potrebuje, doma. Na tlak Živeny však úrady školy postupne zakladali ďalej a tak v školskom roku 1920/21 bolo na Slovensku 10 a koncom roka 1927 už 20 rodinných škôl. Medzi nimi aj verejná ročná rodinná škola v Trnave.

Tá bola zriadená práve v roku 1927 na základe povolenia ministerstva školstva a národnej osvety (ďalej len Mšano). Jej oficiálny názov znel Verejná odborná škola pre ženské povolania. Pri škole bolo hneď zriadené aj kuratórium, ktoré obstarávalo finančné a správne záležitosti. Kuratórium pozostávalo vždy zo zástupcu mesta, zástupcu vyučovacej správy, zástupcu Slovenskej ligy, zástupcu spolku Živena, zástupcu okresného úradu a, samozrejme, zo zástupcov samotnej školy.

Keďže škola mala spočiatku len jeden ročník, prvý učiteľský zbor bol tiež nevelmi početný. Správcom a zároveň zakladateľom školy bol Augustín Řezanina. Ten bol tiež riaditeľom štátnej meštianskej školy v Trnave (na Hollého ulici) a v rodinnej škole vyučoval vychovávateľstvo. V čase založenia školy mal len 40 rokov. Vyučovania sa ujala aj pani Ružena Řezaninová, vtedy už učiteľka vo výslužbe, ktorá učila počty, telocvik a spev. Na vyučovanie slovenského jazyka bola určená vedľajšia učiteľka z meštianskej školy, slečna Štefánia Jankolová. Sekundárny lekár

Postavený porok hodín paktv.

Deň	8-9	9-10	10-11	11-12	13-14	14-15	15-16
pond. slov.		šitie	šitie	varenie	varenie		
utorko počty		varenie			vychov.	obc. n.	š
streda slov.		šitie			špov.	francie	
štvrtok počty		varenie				šitie	
piatok slov.		šitie			obc. n.	vychov.	reklama
sobota	varenie			dom. hosp.	š	š	š

Rozvrh v školskom roku 1927-28

v Trnave Dr. Keresztesyi vyučoval na škole zdravotvedu. Jedinou riadnou odbornou učiteľkou, ktorá na škole v jej začiatkoch pôsobila, bola slečna Irena Medvecká (neskôr Rottová), ktorá vyučovala šitie, varenie a napokon všetky odborné predmety a zotrvala na škole (s malými prestávkami) až do ukončenia jej pôsobenia. Čo sa vyučovania týka, Irena Medvecká mala v týždni odučiť 28 hodín, zatiaľ čo pri ostatných členoch zboru sa to pohybovalo od 2 do 4 hodín týždenne.

Začiatky trnavskej odbornej školy pre ženské povolania boli ťažké. Prvý školský rok sa začal vo štvrtok 22. septembra 1927. Prihlásilo sa 22 dievčat, z ktorých boli všetky prijaté. V priebehu roka potom žiačky zo školy vystupovali, ale aj pristupovali nové.

Kuratóriom školy bolo povolené vyberať tieto poplatky: zápisné 10Kč, na učebné pomôcky 10Kč, zálohu na riad 10Kč a školné 150Kč ročne (15Kč mesačne). Dokopy teda stál žiačku jeden školský rok 180 Kč. Iba pre porovnanie,

v školskom roku 1947/48 už bol zoznam poplatkov značne rozšírený. Zahŕňal zápisné 15 Kčs, na učebné pomôcky 40 Kčs, vkladné na varenie 20 Kčs (druhý ročník 30 Kčs), školné 200 Kčs, vkladné na úhradu škôd 15 Kčs, príspevok na školfilm 10 Kčs, na zdravotný fond 30 Kčs, na exkurzný fond 10 Kčs a poisťné 5 Kčs. Suma potrebná na absolvovanie jedného školského roka sa teda zvýšila na 345 Kčs. Na rozvrhu nechýbali všeobecné a celkom bežné hodiny ako slovenský jazyk, počty, telocvik či spev, no keďže išlo o školu odbornú, bol doplnený teoretickými i praktickými predmetmi ako varenie, šitie bielizne, náuka o látkach, náuka o potravinách, zdravotveda a starostlivosť o dieťa, vychovávateľstvo a domáce hospodárstvo. Priestory pre novovzniknutú školu sa nehládali ľahko. Bola umiestnená v budove Adalbertina na prízemí, kde bola mestom zriadená kuchyňa 50m2 veľká a komora 25 m2 veľká, pričom od 1. novembra mala mať škola k dispozícii aj jednu triedu hneď vedľa kuchyne, ktorá by slúžila ako pracovňa. V školskom roku 1929/30 bolo zapísaných až 30 žiakov. Pre takýto počet nebolo možné vyučovať varenie v jednej skupine a tak bola podaná žiadosť, aby kuratórium ustanovilo ešte jednu učiteľku varenia. Tá sa stala členkou zboru hneď v októbri toho roku. Prišli ďalšie problémy s priestormi; miestnosť, v ktorej bola kuchyňa, bolo treba uvoľniť pre triedu, a tak mesto zriadilo nákladom 20 000Kč kuchyňu a práčovňu z bývalého školníkovho bytu v západnom trakte budovy. O rok neskôr bolo treba pre obchodnú školu uvoľniť aj to, preto mesto poskytlo jednu miestnosť ako triedu v židovskej škole na Paulínskej ulici. Tam ale neboli pre vyučovanie najvhodnejšie podmienky, o čom sa dozvedáme zo zápisnice z jednej z porad, kde učiteľka Mrázková oznamuje, že do jej triedy v židovskej škole chodia odpoludnia židovské deti, ktoré sú tam bez dozoru, robia tam neporiadok, kazia nábytok,

Foto z výletu 1946

otvárajú zásuvky žiakov i v učiteľskom stole. Triedu využíva riaditeľstvo školy na rôzne večerné schôdze a večierky, ale nepostará sa o to, aby bola daná do poriadku. Žiačky si ráno musia samy donášať vypratane stoly a stoličky. Stráca sa tým mnoho z vyučovania, mnoho vecí a nábytok sa stálym prenášaním rozbíja. Hoci kolegyňa žiadala riaditeľstvo židovskej školy o opravu zámkov a stolov, bolo jej to odopreté.

Na začiatku šk. r. 1934/35 sa trieda z Adalbertina premiestnila do evanjelickej školy (a aj tá bola na konci roka vypovedaná). Trieda v židovskej škole sa pritom mohla používať až od 20. septembra, po židovských sviatkoch, lebo dovtedy slúžila ako modlitebňa.

Napokon v januári roku 1934 riaditeľ školy na porade oznámil, že bola pri inšpekcii na obchodnej škole zistená nevyhnutná potreba stavby obchodnej školy. Na návrh riaditeľa rodinnej školy bolo do plánu zahrnuté zrealizovať súčasne s touto stavbou aj prístavbu rodinnej školy. Cez polročné prázdniny

1936/37 sa mala škola konečne sťahovať do budovy obchodnej školy.

Škola bojovala aj s nedostatkom žiakov. Ako už bolo spomenuté, dievčatá počas roka z rôznych príčin zo školy vystupovali. Je pravda, že vtedajšie pomery boli pre dokončenie školskej dochádzky veľmi priaznivé. Boli žiačky vystupujúce pre finančné ťažkosti (i keď pre tie bola možnosť štipendia, ktoré bolo v mnohých prípadoch aj udelené), ale i pre ťažkú situáciu v rodine. Neraz sa stalo, že dievča muselo opustiť školu pre chorobu matky, kvôli čomu bolo nútené zastať jej miesto v rodine, viesť domácnosť a obchod. Poznáme aj prípad, keď dievča odišlo zo školy, lebo chorý otec odišiel na liečenie a ona musela vypomáhať v jeho živnosti. Ako jedna z mála však mala to šťastie a po dvoch týždňoch sa mohla do školy vrátiť, pretože im do domácnosti prišla výpomoc. Hneď v prvom školskom roku však máme záznam aj o tom, že žiačka zo školy odchádza pre nedorozumenie so spolužiačkami. Ďalšou príčinou nedostatku žiakov mal byť fakt, že škola bola len jednoročná. Dievčatá potom v prípade záujmu museli dokončiť druhý ročník v iných mestách. Pritom už ku koncu prvého školského roka, v máji 1928, sa kuratórium školy uznieslo podať žiadosť o dvojročnú školu, a vykonalo k tomu príslušné kroky na meste aj okrese. V roku 1932 bola opäť podaná žiadosť o povolenie druhého ročníka. V školskom roku 1932/33 doň bolo zapísaných 12 žiakov z ročnej školy. Tie sa museli podrobiť prijímacej skúške z kreslenia, strihov a vyšívania. S nárastom počtu ročníkov, a teda i žiakov, vyvstalo niekoľko problémov. Prvým bol nedostatok učiteľských síl, čo sa riešilo tak, že vyučovanie v prvom ročníku bolo odložené až na polovicu septembra, zatiaľ čo v druhom ročníku sa malo riadne vyučovať. Ďalej tu bol problém s umiestnením školy, ktorá stále nemala vlastnú budovu. Prvý ročník mal naďalej zostať

v budove izraelskej školy. Druhý ročník mal byť v židovskej škole umiestnený do 12. septembra, kým sa začne vyučovanie prvého ročníka a následne presunutý do uvoľnenej miestnosti v Adalbertine. Zoznam predmetov sa pritom rozšíril o občiansku náuku, kreslenie, kreslenie strihov, vyšívanie a dejiny. Druhý ročník sa teda podarilo otvoriť v septembri 1932, no zo zápisnice z porady konanej v apríli roku 1933 vieme, že povolenie naň ani po roku od podania žiadosti neprišlo a to aj napriek tomu, že potrebné informácie boli na Mšano podané písomne i ústne a nebolo proti nim namietané. Napokon, aj služobný postup učiteľstva bol ministerstvom schválený. Škola sa tak ocitla vo veľmi neutešených finančných pomeroch, lebo ani ministerstvo, ani obec a okres neposkytli potrebné úhrady na vecný a osobný náklad školy. Učiteľský zbor bol dokonca nútený vypomáhať si súkromnými pôžičkami, aby uhradil svoje najnutnejšie životné potreby.

Vyučovanie aj napriek tomu pokračovalo, najmä vďaka veľkému odhodlaniu učiteľského zboru a vedenia školy, a tak z druhého ročníka po prvýkrát vyšlo jedenásť chovaniček, z ktorých päť sa hlásilo na ďalšie štúdium do tretieho ročníka šitia šiat do Bratislavy, jedna do Nitry a jedna na štátny učiteľský ústav do Levíc. Výsledok bolo vidieť hneď na konci nasledujúceho školského roka, keď riaditeľ školy oznámil, že podľa predbežných prihlášok je asi 40 žiačok do prvého ročníka a podľa toho je vidieť, že obyvateľstvo chápe význam rodinnej školy. Počet len ukazuje, že by bolo potrebné žiadať o pobočky, keby bol dostatok učebných miestností. Napokon bolo do prvého ročníka zapísaných až 54 žiačok (na varenie rozdelené až do 3 skupín po 18) a do druhého 28.

Návšteva školy však pre žiačky neznamenala len hodiny strávené v lavici, pri hrncoch, či s ihlou v ruke. Pravidelne bolo prerušené vyučovanie napríklad na výročie

Foto z výletu 1946

založenia republiky, pri príležitosti oslavy narodenín T. G. Masaryka (na prvej vyučovacej hodine prehovorila slečna Jankolová o životnom diele pána prezidenta a hlavne o jeho názore na ženu), alebo aj na výročie bitky na Bielej Hore (8. 11. 1620). Okrem toho mali dievčatá možnosť často navštevovať kino, divadlo, výstavy či absolvovať rôzne exkurzie v rámci vyučovania. Napríklad v roku 1933 sa škola od 11. februára do 11. marca trikrát zúčastnila na premietaní filmu, 24. marca žiačky absolvovali prednášku o živote v Indii a 7. apríla divadelné predstavenie. Pred koncom školského roka zvykli žiačky rodinnej školy nacvičiť divadelnú hru. Mužské úlohy zvykli odohrať žiaci gymnázia. Výnos z divadla bol venovaný žiačkam na koncoročný výlet.

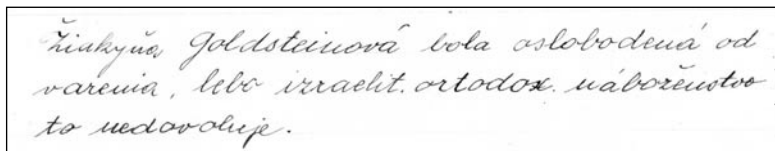
Každoročne čakala školu na konci školského roka jedna zodpovedná úloha, a to prezentácia jej práce. To sa dialo prostredníctvom výstavy pre rodičov i verejnosť. Vystavované boli práce zo šitia bielizne a šiat, vyšívania, varenia (zelenina, ovocie, múčnik, diagramy, rozpočty a ceny obedov), kreslenia, kreslenia strihov, náuky o látkach, náuky o potravinách, z počtov (rozpočty pre tri typy rodín, včasný

nákup, riad a zariadenie, cenník potravín a pod.) alebo z vychovávateľstva. Podľa školských zápisníc mali tieto výstavy u Trnavčanov veľmi priaznivý ohlas.

Žiačky však museli školu reprezentovať i mimo jej múrov. Svedčí o tom zápis z mimoriadnej porady učiteľského zboru z februára 1939, ktorej predmetom bolo potrestanie dvoch žiačok druhého ročníka za zlé správanie mimo školy. Tie porušili zákaz o účasti na večernej zábave bez povolenia školy. Navyše nemali so sebou v nočných hodinách ani dozor dospelé osoby a sprevádzali ich dvaja mladí žandári. Následkom toho bolo matke jednej zo žiačok odporúčené dcéru zo školy odhlásiť. Druhej dievčine bola navrhnutá zhoršená známka z mravov.

Od roku 1933 sa na škole začali v rámci Osvetového zboru konať večerné kurzy pre ženy. Konkrétne išlo o ľudový kurz šitia a kurz šitia šiat. Vyučovalo sa šesť týždňov dvakrát týždenne po dve hodiny. Aj tieto kurzy sa medzi tunajšími ženami tešili veľkej obľube. Na prvý kurz šitia šiat bolo prihlásených až 48 účastníčok. O rok neskôr bol povolený aj kurz vedenia domácnosti. V neskorších rokoch sa na škole vyučovali aj iné špeciálne

kurzy, napríklad kurz úpravy zemiakových pokrmov, vaječný kurz, kurz úpravy tvarohových jedál, kurz pre úpravu zeleninových pokrmov, kurz ozdobných predmetov. Tieto zväčša trvali len päť dní. V septembri 1936 odišli zo školy manželia Řezaninovci. Prvý riaditeľ a zároveň zakladateľ školy sa nedočkal vytúženého sťahovania školy do novej budovy, za ktorú od jej začiatkov bojoval. Novou správkyňou sa stala Anna Mališáková (počty, vychovávateľstvo, občianska náuka, telocvik) na čele s pánom riaditeľom Václavom Pilousom. Učiteľský zbor sa tiež uzniesol zaviesť do oboch ročníkov nemčinu, ktorú mal vyučovať profesor obchodnej školy Winter. V roku 1939 vydala škola v novínach správu o tom, že sa už dlho usiluje, aby bol povolený tretí ročník rodinnej školy, tzv. živnostenská pracovňa pre šitie šiat. Jej absolventky by vyšli s priepustným vysvedčením, ktoré by sa rovnalo výučnému listu získanému po dvoj-, trojročnom učení u živnostníka. V správe sa uvádza, že je doba, keď sa smeruje k tomu, aby boli dievčatá vytisnuté z úradov i zo škôl, a tak niet divu, že rodičia sa snažia svojim dcéram zabezpečiť vzdelanie na takom poli pôsobnosti, ktoré bolo mužom v tej dobe neprístupné. Tým boli myslené „špeciálne ženské povolania“: šitie ženskej bielizne, šitie šiat, varenie a domáce hospodárstvo. Živnostenská pracovňa pre šitie šiat sa prvý raz otvorila v školskom roku 1941/42 pod podmienkou, že osobný i vecný náklad na ňu uhradí mesto Trnava. Nasledujúci školský rok však už osobný náklad hradil Mšano. Záverečné skúšky trvali 4 a pol dňa, dokopy 36 hodín. Boli ukončené malou výstavkou a módnou prehliadkou v školskej budove. Pribeh skúšok vyzeral nasledovne: V školskom roku 1943/44 bola za skúšobnú prácu určená ozdobná spoločenská blúza a spoločenská sukňa... Tému skúšobnej práce oznámila riaditeľka školy. Potom

Záznam o oslobodení žiačky z hodín varenia

sa žiačky rozišli za nákupom látky a potrebných pomôcok na šitie. O pol desiatej už všetky pracovali v škole... Pri práci postupovali samostatne podľa módného obrázku; šaty si skúšali vždy dve a dve žiačky navzájom... Hotové práce posudzovala komisia... Pri klasifikácii bol posudzovaný vkus, spôsob práce, výzdoba, vypracovanie a vyhladenie. Prirodzene, aj odbornú školu pre ženské povolania v Trnave zasiahol príchod druhej svetovej vojny. Zmeny boli badateľné vo viacerých oblastiach vyučovania už tesne pred jej vypuknutím. Po vyhlásení všeobecnej mobilizácie v septembri 1938 sa vyučovanie neprerušilo, ako to bolo na iných školách v Trnave, ale vyučovalo sa v spojených ročníkoch so zmenšeným počtom žiakov, keďže cezpoľné žiačky nemohli dochádzať do školy kvôli zlému alebo žiadnemu vlakovému spojeniu. Preto dni od 26. 9. do 8. 10. neboli pripočítané do vynechaných hodín, aby tieto žiačky nemali na vysvedčení zapísaný veľký počet. V roku 1938 už sa na škole neoslavoval vo veľkom 28., ale 30. október. Takisto už sa neoslavovali narodeniny T. G. Masaryka, ale namiesto toho sa na škole konali oslavy narodenín „veľkého vodcu tretej ríše a ochrancu slovenskej krajiny Adolfa Hitlera“. Podľa školskej zápisnice deň po vyhlásení mobilizácie prevzala k svojej potrebe „Vojenská divízna lekáreň“ z Bratislavy tri učebne. Druhý ročník bol umiestnený v jedálni a oba prvé ročníky spojené na druhom poschodí v ročníku I.B. Tento stav trval dva týždne. 2. októbra bolo nutné vyprázdniť lekární jedáleň s kuchyňou. Škole ostala jedna miestnosť. Vyučovať varenie nebolo kde. Počas trvania vojny sa podobná situácia opakovala nie-

koľkokrát. Často nebolo kde vyučovať, a tak muselo byť vyučovanie prerušené. K najdlhšiemu prerušeniu vyučovania prišlo od 1. 4. do 3. 6. 1945 z príčiny obsadenia mesta vojskom ČA a zmenou politických pomerov. Ako by toho nebolo málo, v školskom roku 1941/42 bolo treba uvoľniť miestnosti v budove Obchodnej školy pre novovzniknutú Obchodnú akadémiu. Časť miestností ženskej školy bola umiestnená v budove Detskej opatrovne na Haulíkovej ulici. V dňoch 1. – 4. 4. 1945, keď bola Trnava obsadená vojskom ČA, „neznámi páchatelia“ odniesli alebo poškodili školský inventár, ktorý sa nachádzal v budove Detskej opatrovne, kde bola vtedy škola núdzovo umiestnená. Ani zariadenie Živnostenskej pracovne sa v budove Obchodnej školy už nenachádzalo a rovnako ani zariadenie kuchyne a jedálne. Učebné pomôcky boli všetky zničené alebo rozobrané. Riaditeľstvo školy dalo v mestskom rozhlase vyhlásiť, aby občania, ktorí akýmkoľvek spôsobom nadobudli majetok školy (učebné pomôcky, knihy, stoly...), všetko odovzdali v budove Obchodnej školy. Na túto žiadosť dostali späť iba dva stoly zo Živnostenskej pracovne a dva stoly z jedálne. V čase trvania Slovenského štátu pribudol žiakom ďalší vyučovací predmet – náboženstvo. Páter Illuminát Šmida O.F.M. vyučoval na škole rímsko-katolícke náboženstvo od 15. novembra 1938. Dokonca školský rok 1938/39 bol ukončený bohoslužbami. V marci 1940 sa na škole konalo trojdňové duchovné cvičenie. Evanjelické náboženstvo a.v. vyučoval evanjelický a.v. farár Samuel Holčík od nasledujúceho školského roku. Bolo zavedené modlenie na začiatku prvej a na konci poslednej hodiny. Učiteľ

náboženstva mal zložiť vhodnú modlitbu pred i po vyučovaní tak, aby sa mohli modliť aj žiačky evanjelického náboženstva. Existencia rodinnej školy mala pre mesto aj istý prínos. Už od jej začiatkov žiačky zvykli piecť a pripravovať občerstvenie napríklad na mestské majálesy či charitatívne akcie. Od roku 1938 žiačky druhého ročníka pravidelne chodili vypomáhať do poradne pre matky a deti pri meraní a väžení detí. V júni 1938 vyšlo nariadenie pre školskú protiletickú obranu. Pre budovu verejnej obchodnej školy v Trnave, v ktorej v tom čase už sídlila aj rodinná škola, mala táto zabezpečiť v prípade poplachu samaritánsku (ošetrovateľskú) službu. Takisto počas vojny šli v škole zo starých vecí čo len šlo – šatky, zásterky, košieľky a urobili tak vianočné darčeky tým najchudobnejším deťom v Trnave. Rovnako na hodinách šitia vypo-máhali aj Československému červenému krížu, pre ktorý šli košeľe pre chorých a obšívali a vyšívali znaky na uterákoch. V novembri 1941 upiekli žiačky sušienky pre frontových vojakov z 10 kg múky. Čo bolo na škole vzácné, vždy sa snažila k dievčatám pristupovať individuálne. Z roku 1931 máme zápis o žiačke oslobodenej z varenia, pretože jej izraelitské ortodoxné náboženstvo to nedovoľuje. O rok neskôr bolo navrhnuté, aby bolo ďalšej žiačke povolené chodiť len na praktické predmety, pretože tie teoretické jej robia ťažkosti a tým odoberajú chuť k práci – bolo jej to povolené. 31. októbra 1939, na sviatok reformácie, bolo dané voľno žiačkam a učiteľkám, ktoré boli náboženstva evanjelického a.v. Rovnako boli udeľované výnimky cestujúcim žiačkam, obzvlášť počas vojny, ktoré nemohli pre zlé vlakové spojenie včas dochádzať na vyučovanie, prípadne z neho potrebovali odísť skôr. Výnosom Ministerstva školstva a národnej osvety z 1. 12. 1942 bola škola zriadená ako štátne učilište, a teda ju financuje štát, ktorý hradí celý osobný náklad,

a mesto, ktoré znáša vecný náklad. Škola bola premenovaná na Štátnu odbornú školu pre ženské povolania.

Po vojne sa na škole opäť začali diať zmeny. Jednou z nich bolo umiestnenie školy. Mesto už v roku 1941 zaistilo pozemok na stavbu novej budovy ženskej školy, ale z vojnových príčin k stavbe neprišlo. Cez vianočné prázdniny 1945/46 sa škola presťahovala na Hodžovu ulicu č. 7 (dnes Študentská ulica), kde začala vyučovať 16. 1. 1946. Táto budova im bola pridelená v auguste 1945. Zrušila sa tiež povinná účasť učiteľov i žiakov na rozličných náboženských úkonoch, vyučovanie náboženstva však v rozvrhu zostalo. Namiesto nemeckého jazyka sa začal vyučovať jazyk ruský. Zároveň sa začalo opäť oslavovať narodenie T. G. Masaryka či výročie založenia ČSR z roku 1918. Postupným formovaním mala škola v povojnovom období už štyri oddelenia:

- a) dvojročnú ženskú odbornú školu
- b) živnostenskú pracovnú pre šitie šiat
- c) ľudové kurzy varenia a šitia
- d) špeciálne kurzy

Absolvovanie dvojročnej ženskej odbornej školy oprávňovalo k ďalšiemu štúdiu v jednoročnej vyššej odbornej škole, v živnostenskej pracovni pre šitie šiat, v dvojročnej škole pre opatrovateľskú službu, alebo v škole pre pestúnky.

Po absolvovaní živnostenskej pracovne pre šitie šiat bolo možné pokračovať v štúdiu v ústave pre vzdelanie učiteľiek ženských odborných škôl, odbor šitia, alebo nastúpiť už do samostatného povolania v krajčírskej živnosti. Absolvovanie jednoročnej vyššej odbornej školy oprávňovalo k ďalšiemu štúdiu v ústave pre vzdelanie učiteľiek ženských odborných škôl, odbor gazdinský alebo v školách pre sociálno-zdravotnú starostlivosť.

Ľudové kurzy šitia, varenia a špeciálne kurzy boli väčšinou večerné a umožňovali dospelým dopĺňať si vedomosti v týchto smeroch.

V tejto koncepcii škola fungovala až do školského roku 1949/50, ktorý bol v jej pôsobení posledný. Napokon si môžeme na základe zachovaných triednych kníh priblížiť, čo sa žiačky odbornej školy pre ženské povolania mohli v jednotlivých predmetoch naučiť: Počty – výpočty o zariadení bytu, výpočty nákladu na pranie bielizne, rodinný rozpočet, kuchynský zápisník, denník výdavkov na domácnosť, zavedenie zápisníka príjmov a výdavkov, šetrenie včasným nákupom potravín, výpočet kalórií v raňajkách / v obede, plocha bytu a nájomné, šetrenie pri šití doma, výpočty o kúrení, cenníky potravín...

Varenie – väčšinou bolo zostavované trojchodové menu s polievkou, hlavným jedlom a dezertom, ako napríklad: rajčinová polievka, smažená zelená fazuľa, jablkový koláč, naloženie čalamády; zemiaková lisovaná polievka s tirolskými knedličkami, italská pečeň, makaróny s parmezánom, bleskový koláč; hrstková polievka, hovädzie na slanine so smotanou, žemľová knedľa, kávové rezy. Predmetom vyučovania však boli aj činnosti ako varenie čaju, príprava a úprava obložených chlebičkov, slané tyčinky k čaju. Potrebné bolo venovať sa aj teórii varenia alebo zostavovaniu jedálnych lístkov.

Vychovávateľstvo – mravné zásady, cieľ, moc a medze výchovy, dedičnosť, degenerácia, regenerácia, poruchy reči, výchova k pravdovravnosti, skúmanie detskej inteligencie, výchovné prostriedky; odmeny a tresty... Zdravoveda – hygiena tehotnej ženy, správny spôsob života, lekárka prehliadka, váha a veľkosť novorodeniatka, čistota a ošetrovanie, výživa a odstavenie dieťaťa, imunita proti chorobám, ošetrovanie chorých, osvetľovanie príbytku... ■

Použitie prameň:

Ministerstvo vnútra SR, Štátny archív v Trnave, fond Štátna odborná škola pre ženské povolania v Trnave, inv. č. 1-8, 35-42, 53-65.

Simona Jurčová, Západoslovenské múzeum v Trnave

Cintorín starých náhrobníkov

Začiatok novembra je už tradične u nás zasvätený sviatku pamiatky zosnulých. Cintoríny vtedy pokrýje okrem napadaného jesenného listia aj záplava chryzantém – kvetov už akosi spätých s touto pietnou spomienkou na členov rodín, po ktorých nám zostalo prázdne miesto pri stoloch i v srdciach. Prechádzajúc uličkami cintorínov v tieto dni si však iste mnohí všimneme i hroby, na ktoré už nemá kto položiť kvety či zapáliť sviečku.

Na Novom cintoríne na Ulici Terézie Vansovej, na evanjelickom cintoríne i na tých menších v jeho blízkosti sa nachádzajú hroby predkov ešte z 19. storočia. Na žulových doskách sú nápisy v nemč-

Kaplnka na Novom cintoríne v r. 1960, zdroj: rodinný archív Adriany Švecovej

.Náhrobník Grünerovcov na pôvodnom mieste vo februári 2014, foto: S. Jurčová

Vstup do starého cintorína pri Kalvárii v r. 1960, zdroj: rodinný archív Adriany Švecovej

Pohľad na vchod do starého cintorína pri Kalvárii v r. 1960, zdroj: rodinný archív Adriany Švecovej

ne i v maďarčine, ktorým už dnes väčšina ľudí nerozumie. Náhrobníky stvorili ruky trnavských remeselníkov z kamenárskych firiem, ktoré v tom čase poznal každý v meste: Takács, Moller, Hoja, Szukop. Firmy z konca 19. a prvej polovice 20. storočia vytesali svoje meno malým písmom do kameňa na menej významné miesto. Meno firmy je viditeľné i dnes. Náhrobníky so zlatenými nápismi v nemeckom švabachu i ozdobné

maďarské texty pripomínajú zašlú slávu trnavskej honorácie: vo svojej dobe známych advokátov, lekárov, podnikateľov, živnostníkov v rôznych oblastiach zastávajúcich aj mnoho verejných funkcií v meste. Dnes už málokomu z nás (okrem príbuzných) hovoria niečo mená Gazso, Emmer, Bogsch, Lang, Haydt, Grünner, Christian, Szekeres, Dömötör, Osmitz, Biscontini, Lenner, Leiher, Windisch, Szwatko, Kessler, Hladil a mnohé

ŠTEFAN HOJA
NÁSTUPCA
ĽUDEVÍT HOJA
PRVÝ TRNAVSKÝ POHREBNÝ POD-
UJIMATEĽ
Trnava, Masarykova 30.

Dôkladná obsluha.
Telefon číslo 192.

Ľacné ceny.
Telefon číslo 192.

CEMENTOVÁ DIELŇA
Trnava, Emmerova 13,
PROTI ŽÚPNEJ NEMOCNICI

Reklama firmy Hoja, 1932

EDUARD MOLLER,
SCHRIFTEN- & SCHILDERMALER.

MOLLER EDE ES FIA
Niederlage von
Metall-Särgen, Marmor-Sandstein
& Eisen-Monumenten,
wie auch alle
Feiden-Requisiten und Feiden-Bestattungen.

→ Tyrnau, Untere lange Gasse Nr. 22. →

Reklama firmy Eduard Moller, 1890

Strážkyňa hrobu, zdroj: archív rodiny Tychlerovej

ďalšie. No ak sa niekto zaujíma o históriu a má aspoň základné skúsenosti s genealogickým vyhľadávaním, dozvie sa o mnohých ľuďoch s týmito priezviskami niečo viac z online dostupných

Jesenná nálada na starom cintoríne v sedemdesiatych rokoch 20. stor., zdroj: archív rodiny Tychlerovej

Starý náhrobník dožívajúceho cintorína pred r. 1980, zdroj: archív rodiny Tychlerovej

Rodina pri hrobe príbuzného v 1. polovici 20. stor., zdroj: Augustín Rajnoch

matrik. Ich mená nájdeme v dobových novinách či v trnavských kalendároch. Nie, neboli to žiadni ministri, slávni vedci ani vynálezcovia, žiaden šoubiznis. Len Trnavčania, čo sa tu narodili, alebo sa sem prisťahovali a usadili, prežili tu svoj život a boli súčasťou našej lokálnej histórie. Na tomto cintoríne určite s náležitou úctou odprevadili ich telesné pozostatky

príbuzní, priatelia, známi, kolegovia, možno niekedy aj veľa obyčajných ľudí z mesta. Sem chodili na nich spomínať potomkovia, pokiaľ sa ich rod množil ďalej a držal rodovú či príbuzenskú líniu. Prechádzajúc Novým cintorínom na Ulici Terézie Vansovej si všimneme, že pomaly začínajú miznúť i tie staré žulové náhrobníky. Miest je málo a popri starom múre,

kedysi plnom historických pomníkov, vznikajú nové miesta. Príbuzní zomreli, nezostal nikto, kto by sa staral, platil. Staré prestalo plniť funkciu a ustupuje. C' est la vie! Hodil by sa príklad, poviete si. V roku 2014 som uverejnila blog Trnava a klobúky, kde som spomenula dve klobučnícke rodiny, ktoré v Trnave pôsobili v rôznych obdobiach. Informácie o príslušníkoch rodiny klobučníckeho majstra Grünnera som získala od vtedy ešte žijúceho Tibora Grünnera, potomka z Bratislavy, ale aj z rodinného náhrobníka na trnavskom cintoríne. Vtedy som si ho odfotovala ešte na mieste pri hlavnom múre, ktoré si rodina kedysi vybrala. Ale o tri roky neskôr som ho tam márne hľadala, hrob tam už nebol. Tento kameň s menami príslušníkov troch generácií trnavských klobučníkov mal však šťastie na niekoho, kto ho odložil na miesto neďaleko hlavného vstupu na cintorín. Je tam opretý podnes. Sám, bez kvetov, ale zachovaný.

Mnoho starých náhrobníkov nenávratne zmizlo v roku 1980 spolu so zlikvidovaným starým cintorínom

Pohrebný sprievod na Štefánikovej ulici, zdroj: zbierkový fond ZsM

za cukrovarom. Dnes je na jeho mieste park pri Kalvárii. Matné spomienky naň zostali v pamäti najstaršej generácie Trnavčanov. Jeho vzhľad pripomína už len zopár vzácných fotografií, ktoré sa podnes zachovali najmä vďaka rodinným archívom.

Je november 2020, dušičky. Skúsme nájsť na starých cintorínoch dôstojné miesto pre historické náhrobné pomníky, o ktoré sa už nemá kto starať a ktoré by inak zanikli. Určite sa nájde kúsok

zeme, kam tie doslúžené kamene s krásnymi zlátenými nápismi odložíme na pamiatku. Takéto miesto – cintorín starých náhrobníkov, Trnavčania na dušičky isto neobídu a zapália pri nich sviečku či položia chryzantému, ak už nezostali žiadni príbuzní, ktorí by to urobili.

Seriál Mená zo starých náhrobníkov o príslušníkoch trnavských rodín pochovaných na trnavských cintorínoch bude vychádzať každú stredu na FB stránke Západoslovenského múzea v Trnave. ■

Jožef Kordoš, Katedra klasických jazykov, Trnavská univerzita

Známi i neznámi autori starej Trnavskej univerzity LVI.

Múzomil a trojica Karolov, ktorí predznamenalí cisársku slávu Karola VI.

V máji roku 1712 bol v Dóme sv. Martina v Bratislave za uhorského kráľa korunovaný Karol VI., ktorý prevzal žezlo po svojom otcovi Leopoldovi I. Pri tejto príležitosti sa do Bratislavy vrátila aj Svätá koruna Uhorského kráľovstva, ktorú práve Leopold I. pre nepokoje súvisiace so stavovskými povstaniami nechal previezť roku 1703 do Viedne. Táto pre obyvateľov Uhorského kráľovstva nepochybne veľmi významná politická udalosť samozrejme inšpirovala vznik viacerých literárnych diel a aj v trnavskej univerzitnej tlačiarni vyšlo pri tejto príležitosti viacero kníh. Jednou z nich je aj anonymná

promočná tlač *Trias Carolina prodroma augustae gloriae Caroli Romanorum imperatoris sexti, Hispaniarum et Hungariae regis tertii*, teda Trojica Karolov, zvestovateľka vznešenej slávy cisára Karola, v Rímskej ríši šiesteho, kráľa v Uhorsku a Španielsku tretieho, ktorá vyšla pri príležitosti slávnostnej promócie čerstvých bakalárov filozofie v roku 1713.

Ide o trojdielne básnické dielo, v ktorom, ako napovedá názov, každú z troch častí autor venuje jednému z rovnomenných predchodcov hlavného oslávenca diela a jeho skutočného adresáta Karola VI., ktorý vládol v rokoch

1711 – 1740, španielskym kráľom ako Karol III. bol od r. 1703. Prvá časť má názov *Carolus Magnus, fortis quia pius*, čiže „Karol Veľký, udatný, pretože bol zbožný“ druhá *Carolus II. Archidux foecundus*, čiže „Karol II. Arcivojvoda plodný“ tretia *Carolus quintus felix*, teda „Karol V. šťastný“. Podobne ako celé dielo, aj každá časť sa delí na tri kratšie či dlhšie spevy, v ktorých básnik vždy ústami jednej z Múz prináša chvály a pocty niektorému z trojice Karolov, predchodcov vtedajšieho cisára. Napríklad v prvej časti je prvou piesňou elegia, ktorú ústami básnika spieva v elegickom distichu Klió, múza histórie, filozo-

fie a epického básnictva, a podáva v nej skutočne výpravným spôsobom históriu „zbožnosti zvestovateľky Karola Veľkého“. V úvodných veršoch básnik celkom tradičným spôsobom vzyva Múzy, aby ho poctili svojou priazňou a obdarili ho veštekými schopnosťami, potom už začne rozprávať o sile zbožnosti:

Tlieskajte, Múzy a Kamény, roz-
zvučte kythary tónmi,
dotykom panenských
prstov hudba nech zaznieva z lýr,
Premocným kňazom kiež stanem
sa na chvíľu v kastalských
chrámoch,

skladajte taký len verš,
akého hoden je žrec!
Zaslúžené vždy pocty sa rodili
z cnosti a zásluh,

zbožného čitateľa meno rovnako poznal vždy svet. Majestát vznešeným urobí žezlo, však oddanosť svätcom, k jednému Bohu len láska, určite oveľa skôr. Druhou je Terpsichorina óda zložená v Alkmanovej strofe, treťou skladbou je opäť óda, ale zložená vo štvrtej asklepiadskej strofe a prednáša ju Polyhymnia. Trilogická štruktúra sa teda opakuje aj na úrovni jednotlivých častí, keďže v každej z nich nachádzame po tri lyrické skladby vždy v podaní niektorej z Múz, niektoré v čistých hexametroch (napr. Thaliina ekloga celkom vo vergiliovskom duchu, v ktorej vystupujú pastieri Daemon, Tityrus a Pollio), ale napríklad aj epithalamion v sapphickej strofe, teda báseň zloženú na oslavu sobáša. Ide teda zjavne o vysoko náročnú a reprezentatívnu skladbu, v ktorej autor demonštruje svoje značne pokročilé znalosti antických veršových systémov a rôznych strof, ale v neposlednom rade aj schopnosť uplatniť svoje znalosti v praxi.

Vo veršoch je v tomto diele zložený aj úvodný príhovor autora bakalárom, skladba však obsahuje aj niekoľko prozaických pasáží, ktoré sa obmedzujú len na krátke úvody jednotlivých lyrických spevov. Ich hlavným aktérom je spiaci

Múzomil (somnia Musophilus), ktorého duch však zostáva bdely a odchádza do „Tusculana či Albana“ (v oboch prípadoch ide o staré mestečká v blízkosti Ríma, kde si svoje honosné vidiecke sídla stavali vysokopostavení Rimania), aby si tam užil ticho a pokoj. Tu jeho zmysly zaujme v divadle Morfeus, boh spánku a snov, a jeho pozornosť celkom upriami na kolosálne súsošie, v porovnaní s ktorým pôsobia aj divy Rhodu či Memfidy (t.j. staroveké kolosy) ako trpaslíci pred obrom. Na scénu prichádzajú tri trojice sestier – Múz, aby zapievali pocty každému z trojice cisárov Karolov, ktorých jednotlivé sochy súsošia zobrazujú. Prvým je Karol I. Veľký, ktorému sa venuje prvá časť a aj prvá trojica skladieb, ako sa už povedalo vyššie. Ani v tejto veľmi stručnej a základnej charakteristike diela nebolo možné vyhnúť sa pomerne veľkému množstvu technických termínov z poetiky, viacerým topografickým názvom starovekého sveta, narážkam na niektoré historické osobnosti a udalosti, zmienkam o niektorých antických božstvách, nehovoriac o tom, že vôbec nezostal priestor bližšie priblížiť dobový kontext celého diela či zamyslieť sa nad dôvodmi, prečo autor zvolil práve takúto trojicu Karolov,

napokon ani sa bližšie venovať osobnosti autora. Hoci súveké aj neskoršie bibliografie pripisujú autorstvo básne Antonovi Vanossimu, vynikajúcemu básnikovi a vzdelancovi, ktorý v tom roku pôsobil na Trnavskej univerzite ako profesor poetiky a rétoriky, pod krátky veršovaný úvod básne sa podpisuje Pindus Tyrnaviensis, pričom teda nezostáva nič iné, len opäť vysvetliť, že Pindus je pohorie v Grécku, ktoré bolo v staroveku zasvätené Múzam. Musíme teda znova konštatovať, že autor zjavne netvoril so zámerom zviditeľniť a presláviť svoje meno. Trias Carolina je ďalším z vysoko reprezentatívnych diel, ktoré jednoznačne demonštrujú vôbec nie bežnú úroveň vzdelanosti profesorov aj študentov Trnavskej univerzity a predstavujú starú Trnavskú univerzitu ako významné európske centrum barokovej kultúry, literatúry a vzdelanosti.

Literatúra:

STOEGER, Johan Nepomuk: *Scriptores provinciae Austriacae societatis Jesu ab ejus origine ad nostra usque tempora*. Viennae: Typis Congregationis Mechitharisticae 1855.
ZAVARSKÝ, Svorad: *Timonova Corona Regni Hungariae admirabilis* (1712) – príspevok k ideológii uhorskej koruny v novolatinskej literatúre. In: *Ideológia v premenách času v pamiatkach gréckej a latinskej tradície*. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie 18. – 19. novembra 2016, Bratislava. (Eds. Ľudmila BUZÁSSYOVÁ, Erika JURÍKOVÁ a Jana GRUSKOVÁ). Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave 2018.

Súťažná otázka:

Kam odchádza duch spiacého Múzomila a prečo? Správne odpovede zasielajte do 20. novembra 2020 na adresu: Katedra klasických jazykov, Trnavská univerzita, Filozofická fakulta, Hornopotočná 23, 918 43 Trnava alebo emailom na klasjaz@truni.sk. Z účastníkov súťaže vyžrebujeme jedného, ktorý získa knižnú cenu.

Miroslav Beňák

Skrytý klenot priemyselnej architektúry

Bývanie a rekreácia pri Coburgových závodoch – obytné kolónie a rekreačné zariadenia v období Kovosmaltu a TAZ

Pokračovanie z čísla 7/8

Bývanie a sociálna infraštruktúra priemyselného dedičstva je veľmi špecifická téma a asi aj z laického pohľadu najmenej známa. Pri Coburgových závodoch sme ju načili už v starších častiach tohto seriálu. Minule sme spomínali obytnú kolóniu na Coburgovej ulici – teda hlavne jej staršie objekty, ktoré vznikali v prvých etapách existencie podniku až do konca druhej svetovej vojny. Ukážková kolónia s romantickými domčekmi, ktorá sa objavovala na mnohých pohľadniciach ako pozitívny príklad robotníckeho bývania, sa zachovala len vo veľmi obmedzenej miere. A celkovo sa táto oblasť dnes neteší takej dobrej povesti, ako to bolo v minulosti. Zabudlo sa aj na viedenských architektov Siegfrieda Theissa a Hansa Jakscha, ktorí boli autormi časti tejto kolónie. O niečo lepšie je na tom v súčasnosti práve mladšia časť kolónie, ktorú si predstavíme v tejto časti seriálu a nadvižeme na sociálnu výstavbu podniku pokračujúcu po oslobodení. Tá sa diala v oveľa väčšom rozsahu než predtým.

Šesť bytových domov na konci Coburgovej ulice z konca 40. rokov

Prakticky hneď po oslobodení podnik postavil 6 nových bytových domov na začiatku dnešnej Coburgovej ulice (v tej dobe Barčovského ulice)¹. Štyri bytovky na severnej a dve na južnej strane ulice v podstate vyplnili voľný priestor, s ktorým sa už v minulosti rátať ako s miestom na rozširovanie

Areál rekreačného strediska Kovosmaltu (TAZky) na Dobrej Vode (autor, 2020)

obytné kolónie závodu. Napríklad – v 20. rokoch viedenský architekti Siegfried Theiss a Hans Jaksch, ktorí navrhli unikátnu modernú budovu drôtovne a časť kolónie, tu podľa situačného plánu plánovali zástavbu až k časti Bratislavskej ulice². Z ich plánov sa však realizovala len časť a koncom 40. rokov sa na ich pôvodné plány už vôbec nenadviazalo.

Nové bytovky na konci ulice boli dvojpodlažné s valbovou strechou. Bytovky sú veľkostne rovnaké, každá má 2 vchody. Okrem prvej bytovky z Bratislavskej ulice – tá je o niečo dlhšia. Vchody sú prístupné zo severnej strany, čo znamenalo, že priamo z ulice boli prístupné len vchody južnejšie umiestnených bytoviek. Ostatné sú prístupné z vlastných dvorov zo severu. Takéto rozmiestnenie malo svoju logiku – väčšina obytných miestností bola orientovaná na svetlejšiu južnú stranu. Ich samotné architektonické stvárne-

nie je v podstate typické pre 40. roky a prelom s 50. rokmi – bezozdobné funkcionalistické domy s valbovými strechami, drsnými brizolitovými omietkami, z ktorých viaceré dnes skončili pod zatepleniami.

V porovnaní s najstaršou časťou Coburgovej kolónie bytovky z konca 40. rokov boli naozaj moderné nielen čo sa týka architektúry, ale aj vybavenia bytov. V podstate sa v nich nachádzajú byty dnešných štandardov.

Ukážková robotnícka kolónia s komplexnou vybavenosťou

O Coburgovej ulici sa v 50. rokoch hovorilo ako o jednej z najkrajších ulíc Tulipánu. Pamätníci spomínajú hlavne na krásne predzáhradky a kvetinové záhony pred bytovkami. Práve pre svoju malebnú architektúru a nízku podlažnosť tieto bytovky mnohí vnímali viac ako mestské vily, než robotnícke domy³. Z kolónie bolo akési

1 MIKLUŠ, V.: 60 1917-1977 Trnavské automobilové závody, Trnavské automobilové závody, n.p. Trnava, 19772 Štátny archív v Trnave, MÚ Trnava - techn. odbor Coburgove závody Trnava, Spisy a plány týkajúce sa výstavby Coburgových závodov v Trnave

3 KÁNIKOVÁ, M.: Na kúpalisku v Kovosmalte, keď bolo ešte leto letom a zima zimou, In: Novinky z radnice, jún 2016, Trnava ISSN 1339-8989, dostupné 22.10.2020 na: <http://nzs.trnava.sk/?q=node/2069>

Horná trojchatka zo 70. rokov 20. storočia v rekreačnom stredisku na Dobrej Vode (autor, 2020)

„mesto v meste“ – postupne sa z neho stalo komplexné sídlisko s takmer všetkou sociálnou vybavenosťou. Na relatívne malom priestore tam bolo všetko, čo sídlisko ako také potrebovalo. Okrem samotnej továrne, ktorá poskytovala prácu, tu bolo spomínané bývanie, kultúrny dom a obchod.

Kúpalisko Kovosmaltu

V 50. rokoch tam pribudlo detské ihrisko a hojdačky a 21. júna 1953 otvorili kúpalisko. V lete v ňom trávil čas nielen zamestnanci Kovosmaltu, ale vyhľadávali ho aj ostatní obyvatelia Trnavy. Nachádzalo sa v ňom viacero bazénov – hlavný plavecký bazén, ktorý mal rozmery 33,5 x 16,6 m⁴, jeden malý bazénik pre najmenšie deti a neskôr pribudol aj bazén pre školákov. Do bazéna sa dalo skákať z veže alebo spúšťať po šmykľavke. Hneď pri vchode boli šatne, bufet a ohrada na odloženie bicyklov. „Kovosmaltácke“ kúpalisko bolo dlho vychýreným a vy-

hľadávaným miestom v Trnave. Fungovalo ešte krátko začiatkom 90. rokov⁵. Dnes je bez využitia.

„Nová“ obytná kolónia Kovosmaltu na Lincianskej

Coburgovu ulicu si aj dnes bez problémov vieme stotožniť s robotníckym bývaním podniku ležiacom na jej konci. „Coburgova“ kolónia je známa. Nie je však jediná, ktorá podniku patrila. V 50. rokoch sa v Kovosmalte (ako sa podnik volal v danej dobe) po viacerých zmenách vo výrobnom programe a jeho rozširovaní stal objekt tzv. „Novej zlievarne“, o ktorom sme písali v starších dieloch tohto seriálu⁶. Zároveň sa s ním začala stavať v podstate nová „kolónia“ – nová štvrť určená pre zamestnancov, ktorých počet v rozvíjajúcom sa závode stále narastal. Štvrť vznikla na Zelenéckej ulici, sústredená je hlavne okolo dnešnej Slovanskej ulice⁷. Obytné domy stoja dodnes. Aj keď ich architektonický výraz sa dnes stráca

Ľudia a udalosti . . .

■ **1. 11. 1785** – V Košickej Belej sa narodil ostrihomský arcibiskup, prímas Uhorska a kardinál JÁN SCITOVSKÝ, mecén Slovenského učeného tovaríšstva a zakladateľ arcibiskupského gymnázia v Trnave, na ktorého rozvoj venoval 200 tisíc forintov (235. výročie).

■ **4. 11. 1920** – V Smolinskom umrel básnik, literárny kritik, publicista a prekladateľ TICHOMÍR MILKIN, vl. menom Ján Donoval, člen Osvaldovej družiny, ktorý študoval na gymnáziu v Trnave (100. výročie).

■ **5. 11. 1940** – V Jablonci sa narodila spisovateľka, redaktorka a publicistka MARGITA KÁNIKOVÁ, ktorá od detstva žije v Trnave. Nositeľka Ceny mesta Trnava (80. narodeniny).

■ **5. 11. 1995** – V Bratislave umrela trnavská rodáčka MÁRIA PRECHOVSKÁ, herečka a členka činohry SND (25. výročie).

■ **7. 11. 1770** – Začala svoju činnosť Lekárska fakulta Trnavskej univerzity, ktorá bola prvou svojho druhu vo vtedajšom Uhorsku (250. výročie).

■ **7. 11. 1925** – V Malých Levároch sa narodil keramik MILOŠ BALGAVÝ, st., ktorý pôsobil v Trnave, kde mu udelili Cenu mesta a kde je aj pochovaný (95. výročie).

■ **7. 11. 2000** – V Stupave umrel básnik, člen Trnavskej básnickej skupiny trikrát opakovane navrhnutý na Nobelovu cenu za literatúru JÁN ONDRUŠ, ktorý študoval a pôsobil v Trnave, kde jeho pamiatku pripomína

4 MIKLUŠ, V.: 60 1917–1977 Trnavské automobilové závody, Trnavské automobilové závody, n.p. Trnava, 1977

5 KÁNIKOVÁ, M.: Na kúpalisku v Kovosmalte, keď bolo ešte leto letom a zima zimou, In: Novinky z radnice, jún 2016, Trnava ISSN 1339-8989, dostupné 22.10.2020 na: <http://nzs.trnava.sk/?q=node/2069>

6 BEŇÁK, M.: Skrytý klenot priemyselnej architektúry – Architektúra z éry Kovosmaltu, In: Novinky z radnice, č. 4 máj 2020, Trnava 2020, ISSN 1339-8989; a BEŇÁK, M.: Skrytý klenot priemyselnej architektúry – Architektúra z éry Kovosmaltu 2, In: Novinky z radnice, č. 5 jún 2020, Trnava 2020, ISSN 1339-8989

7 MIKLUŠ, V.: 60 1917–1977 Trnavské automobilové závody, Trnavské automobilové závody, n.p. Trnava, 1977

pod zatepleniami, ich vek čiastočne prezrádzajú murované komíny vystupujúce z valbových striech – obdobného tvaru ako aj v kolónii na Coburgovej ulici. Bytovky z „poctivej“ tehly sú trojpodlažné (dvojposchodové), poväčšine s tromi vchodmi. Dnes sú mierne skryté za stromami, dokonca samotná Slovanská ulica má medzi jazdnými pruhmi pás zelene. Súčasťou štvrte bola aj kolónia prízemných rodinných domov so záhradami⁸. Zopár sa ich zachovalo v takmer nezmenenej podobe. Situované sú hlavne na Ostravskej ulici. V roku 1953 bola na Zelenčskej ulici pre slobodných pracovníkov postavená aj slobodáreň s kapacitou 72 miest⁹.

Ďalšie obytné domy v blízkosti Coburgovej ulice

Za kultúrnym domom na Coburgovej ulici v priestore záhrad vznikli na prelome 60. a 70. rokov ďalšie bytové domy, ktoré postavilo svojpomocné družstvo mládeže. To bolo v danej dobe unikátom – založili ho v roku 1969 ako jediné na Slovensku. Jeho členovia po pracovnej dobe vybudovali týchto pár bytoviek obsahujúcich 32 bytových jednotiek. Ďalších 16 postavili na Seredskej ceste¹⁰. Zástavba bytových domov sa od staršej zástavby v kolónii líšila rozmiestnením domov, aj tvarom a technikou výstavby. Kým staršie bytovky sú rozmiestnené prevažne v dlhších sekciách pozdĺž alebo kolmo na ulicu, tieto nové sú postavené ako solitérne objekty skôr bodového charakteru. Majú rovné strechy a 4 podlažia. Od Coburgovej ulice ich prakticky nevidno.

Celkovo – Kovosmalt od roku 1945 zhruba do konca 60. rokov vybudoval pre zamestnancov 132 bytových jednotiek a 10 manzardiek,

Dvojpodlažné chatky postavené koncom 70. rokov 20. storočia v rekreačnom stredisku TAZky na Dobrej Vode (autor, 2020)

ďalších 32 bytových jednotiek bolo v rozostavaných bytoch, ktoré mali byť dané do užívania v roku 1967¹¹. Najviac bytov v histórii podniku však bolo vystavaných medzi rokmi 1971 – 1975, keď bolo zamestnancom odovzdaných do užívania 239 bytových jednotiek stavaných priamo podnikom

Ľudia a udalosti . . .

pamätná tabuľa na Pekárskej ulici (20. výročie). 9. 11. 1920 – V Topolčanoch sa narodil prvotligový futbalista, tréner Spartaka Trnava, športový funkcionár, predseda MsNV a vysokoškolský pedagóg JOZEF HAGARA, ktorý od detstva žil v Trnave, kde mu roku 2000 udelili Cenu mesta (100. výročie).

■ 12. 11. 1940 – V Trnave sa narodil básnik, novinár a prekladateľ JOZEF ZAVARSKÝ, píšuci pod pseudonymom Teofil Klas, ktorému bola roku 2015 udelená Cena mesta Trnavy za celoživotné literárne dielo (80. narodeniny).

■ 12. 11. 1960 – V Prahe umrel akademický maliar a grafik ERNEST ŠPITZ, rodák z Trnavy (60. výročie).

■ 13. 11. 1635 – V Trnave sa uskutočnilo slávnostné otvorenie Trnavskej univerzity (385. výročie).

■ 15. 11. 1670 – V Amsterdame umrel pedagóg, filozof, spisovateľ a kňaz cirkvi českobratskej JÁN AMOS KOMENSKÝ, ktorý roku 1650 počas svojej cesty po Slovensku navštívil pravdepodobne aj Trnavu, kde jeho pamiatku pripomína pamätná tabuľa a ulica (350. výročie).

■ 17. 11. 1920 – V Trnave sa narodil novinár JOZEF SLAMKA, šéfredaktor ČTK v Bratislave, redaktor časopisu Príroda a spoločnosť a šéfredaktor časopisu Svet vedy (100. výročie).

■ 18. 11. 2010 – V Ríme umrel literárny vedec, historik, prekladateľ a publicista AUGUSTÍN VISCO, pôvodným menom Vyskoč, rodák z Tr-

8 Tamže

9 Tamže

10 Tamže, str. 108

11 JABLONICKÝ, J., JANÍČEK, A.: Polstoročné jubileum trnavského Kovosmaltu, Práca, vydavateľstvo ROH, Bratislava, 1967; 74 – 025 – 67

a ďalších 555 bytových jednotiek komunálnej bytovej výstavby¹².

Závodné učilište

V podstate hneď po oslobodení sociálnu infraštruktúru podniku dopĺňa ďalšia dôležitá zložka vybavenosti – vzdelávanie. V roku 1946 zriadili prvé závodné učňovské stredisko v niekdajších priestoroch ozubárne, čo je jeden z objektov na rohu areálu pred vstupom do areálu z Coburgovej ulice. Začiatkom 70. rokov vzniklo nové – terajšie – učilište. Otvorené bolo 1. septembra 1971¹³.

Materská škola a jasle

Ako sme písali o niečo vyššie – z kolónie na dnešnej Coburgovej ulici sa postupne stávala štvrt' vybavená takmer ako samostatné sídlo. V rámci starostlivosti o zamestnancov a ich rodín tu bola v roku 1949 zriadená materská škola, ktorú umiestnili do objektu bývalej vily riaditeľa závodu, nachádzajúcej sa oproti vrátnici „nového závodu“. Okrem škôlky tu otvorili 15. júna 1951 aj podnikové jasle, v tom čase boli jediné svojho druhu v okrese. Jasle mali po otvorení celotýždennú prevádzku, keďže veľa pracovníčok pracovalo v rámci troch zmien aj v noci. Pôvodná kapacita jaslí bola 45 detí. Napokon v roku 1967 sa pristúpilo k výstavbe nového objektu spoločne s objektom materskej školy. Tá bola otvorená 1. septembra 1969¹⁴.

Zdravotné stredisko

Vila riaditeľa Coburgu sa neskôr využívala aj ako zdravotné stredisko. Táto nevyhnutná súčasť podnikovej vybavenosti a aj samostatnej kolónie vystriedala viaceré

priestorov. Prvá ordinácia po oslobodení sa nachádzala v budove podnikových zložiek. 30. mája 1949 sa zdravotné stredisko zriadilo v dvoch uvoľnených bytových jednotkách na prízemí obytného domu, nachádzajúceho sa oproti vstupu do „nového závodu“. Okrem závodného lekára tu bola aj zubná ambulancia¹⁵. Od roku 1950 mal závod až troch praktických lekárov a jedného zubára s pomocným personálom¹⁶.

Podniková rekreácia

Veľmi špecifickým fenoménom, ktorý sa v tomto období dostával do popredia, je podniková rekreácia. Rekrečné strediská, oblasti a chaty, ktoré boli rovnakou súčasťou podnikov ako aj výrobné haly, sa dodnes nachádzajú v našich lesoch. Často sú stále funkčné, no málokedy si ich spájame práve s priemyslom. Pritom samotný priemysel mal obrovský prínos na rozvoj rekreácie, ako to popisuje Václav Matoušek vo svojom príspevku Nenápadný pôvab (českej) buržoázie – Počiatky masovej a individuálnej rekreácie v Čechách v dobe industrializácie pohľadom historika. Jednak to bola postupná liberalizácia a demokraticizácia spoločnosti a spoločenských pomerov. Vývoj sociálne ekonomických pomerov počas industrializácie tiež podporoval postupné šírenie fenoménu voľného času z vyšších spoločenských vrstiev do nižších, ktoré boli oveľa početnejšie. Výrazným podielom na rozvoj rekreácie mala aj urbanizácia, teda formovanie početných skupín mestského obyvateľstva, čo sa vytváralo hlavne v prostredí veľkých priemyselných centier¹⁷.

Ľudia a udalosti . . .

navy, ktorý pôsobil od roku 1952 v emigrácii v Taliansku (10. výročie).

■ **21. 11. 1710** – Obyvatelia Trnavy počas zúriacej morovej epidémie vyniesli po omši z Kostola sv. Mikuláša v procesii milostivý obraz Panny Márie Trnavskej na dnešné Trojičné námestie, kde prosili modlitbami o pomoc. V ten deň mor zázračne prestal (310. výročie).

■ **22. 11. 2019** – V Trnave umrel hudobník a jadrový energetik KAROL BODORÍK (1. výročie).

■ **23. 11. 1870** – V Smolenickej Novej Vsi sa narodil vynálezca skladacieho leteckého padáka ŠTEFAN BANIČ, čestný člen letectva USA, ktorému r. 2014 udelili Čestné občianstvo TTSK in memoriam a jeho pamiatku pripomína aj ulica v Trnave (150. výročie).

■ **25. 11. 1935** – V Bratislave sa narodil psychológ, vysokoškolský pedagóg, karikatúrista, publicista a horelec IVAN BAJO, ktorý žije v Trnave a je nositeľom titulu Čestný občan mesta Trnava (85. narodeniny).

■ **25. 11. 1945** – V Modranke sa narodil futbalový brankár FRANTIŠEK KOZINKA, hráč Spartaka Trnava, s ktorým dvakrát získal majstrovský titul (75. narodeniny).

■ **27. 11. 2005** – V Trnave umrel predseda Slovenského zväzu sklerosis multiplex MI-LAN SURGOŠ (15. výročie).

■ **29. 11. 1930** – V budove Albertina bola otvorená prvá verejná čítareň v Trnave (90. výročie). ■ P.R.

12 MIKLUŠ, V.: 60 1917-1977 Trnavské automobilové závody, Trnavské automobilové závody, n.p. Trnava, 1977

13 Tamže

14 Tamže

15 Tamže

16 JABLONICKÝ, J., JANÍČEK, A.: Polstoročné jubileum trnavského Kovosmaltu, Práca, vydavateľstvo ROH, Bratislava, 1967; 74 – 025 – 67

17 MATOUŠEK, V.: Nenápadný pôvab (českej) buržoázie – Počiatky masovej a individuálnej rekreácie v Čechách v dobe industrializácie pohľadom historika, In: MATOUŠEK, BLAŽKOVÁ, FIALOVÁ: Individuální a masová rekreace v okolí velkých industriálních měst v 19.-21. století, Togga, Praha 2014, ISBN 978-80-7476-063-1

V súvislosti s Coburgovými závodmi sme už spomínali jeho kúpalisko, ktoré sa nachádzalo v blízkosti závodu priamo v robotníckej kolónii. K nemu ešte 1. marca 1977 pribudla sauna s kapacitou 30 osôb, zriadená pri kultúrnom dome¹⁸. Ďalšie objekty, určené na rekreáciu zamestnancov Kovosmaltu a neskôr TAZky, by sme museli hľadať mimo mesta – v lesoch v oblasti Pod Mariášom pri obci Dobrá Voda.

Rekreačné stredisko na Dobrej Vode

Podnik v roku 1953 z iniciatívy vlastného vedenia a závodného výboru ROH začal budovať rekreačné stredisko ako jedno z prvých podnikových rekreačných stredísk na Slovensku po oslobodení. Na jeho výstavbe sa podieľali aj samotní zamestnanci Kovosmaltu. V roku 1954 bola prvá etapa strediska dokončená. V tej dobe pozostávalo z hlavnej budovy s priestranou jedálňou, z 10 dvojposteľových a 10 štvorposteľových drevených chatiek a jednej veľkej chaty s ôsmimi miestnosťami po 6 postelí. Celková kapacita strediska bola 108 postelí¹⁹. V tesnej blízkosti strediska dodnes funguje kúpalisko, ktoré v roku 1964 podnik vybudoval. V samotnom areáli strediska bol ešte v roku 1968 zmontovaný obytný dom pre chatára. V 70. rokoch, keď už podnik fungoval pod názvom Trnavské automobilové závody a zároveň prechádzal ďalším rozširovaním, sa začalo aj s výraznou prestavbou rekreačného zariadenia na Dobrej Vode. Prebiehala v dvoch etapách, pričom prvá bola ukončená v roku 1976, ďalšia bola dokončená o niečo neskôr. Pozostávala z výstavby trojchatiek z pórobetónových tvárnic. Prízemné chatky tvoril obývací priestor, spáľňa, loggia a sociálne zariadenie.

Jednotlivé typy sa líšili úžitkovou plochou – staršie mali plochu 40,8 m² a novšie 47,8 m²²⁰. Na svahovitom teréne areálu rekreačného strediska sa nachádza rozsiahly park s vyrastenými ihličnanmi. Hneď oproti vstupu stojí poschodová drevená chata. Svahom sa kľukatí asfaltka a na jej pravej strane sú za sebou dve spomínané trojchatky. Ich architektúra je jednoduchá, moderná. Tvoria ich ustupujúce kubusy jednotlivých obytných buniek, ktoré sú odstupňované aj výškovo. Jednoduchý „motív“ v areáli pôsobí veľmi príjemne. Na starých fotografiách zo 70. rokov, keď prebiehala ich výstavba, pôsobia až akýmsi prímorským dojmom. Umocňuje to aj fakt, že stromy pred vyše 40 rokmi boli podstatne menšie.

Asfaltka sa na konci svahu zatáča a na mieste jej ohybu sa nachádza väčšia chata s ôsmimi miestnosťami. Cesta sa ďalej stáča vpravo. Na strmom svahu sú chatky z druhej etapy výstavby koncom 70. rokov. Tvoria ich dve štvorchatky a jedna trojchata. Sú stupňovito radené ako chatky položené nižšie. Tieto však majú dve podlažia.

V súčasnosti je väčšina chatiek v súkromných rukách a sú naďalej využívané.

Kovosmalt (TAZka) nebol jediný podnik, ktorý mal na Dobrej Vode svoje rekreačné zariadenia. Menšiu chatu tu mal aj trnavský cukrovar. Jeho chata Junior bola postavená v 60. rokoch a bola určená pre rodinné rekreácie zamestnancov. Chatu tu mali aj Pozemné stavby, n.p. Trnava, Opravovne ČSAD alebo aj Trnavská nemocnica. Čo sa týka veľkosti, ani jedno zariadenie neprekonalo rekreačné stredisko Kovosmaltu.

Priemyselné dedičstvo môžeme naozaj objavovať aj v objektoch,

ktoré by sme si s ním na prvý pohľad vôbec nespájali. Či sú to obytné súbory, realizované z iniciatívy podnikov, alebo práve veľmi zaujímavý, ale veľmi málo preskúmaný svet podnikových rekreačných zariadení. V minulej časti tohto seriálu sme popisovali hlavne staršiu časť obytnej kolónie na Coburgovej ulici, z ktorej sa, žiaľ, dnes dochovala len menšia časť. A celkovo – imidž niekdajšej „najkrajšej ulice Tulipánu“ sa zmenil skôr k negatívnemu. Mladšie bytovky na začiatku Coburgovej ulice, ktoré sme popisovali v tomto seriáli, sú na tom však lepšie. Aj vďaka vyššiemu štandardu sú dodnes kontinuálne využívané. Obdobne aj „nová“ kolónia pri Zelenečskej ceste, ktorá vznikla v 50. rokoch. Paradoxne, pri nej nie je spojitosť s Kovosmaltom až taká zrejmalá, ako pri kolónii na Coburgovej ulici. Ale takmer všetky tieto bytovky čelia súčasnému trendu rekonštrukcií fasád často tým najnevkusnejším spôsobom. Čaro pôvodných hrubozrnných brizolitových omietok sa tak stráca pod vrstvami tepelných izolácií a novými omietkami gýčových kriklavých farieb.

Druhú významnú súčasť sociálnej infraštruktúry priemyselného dedičstva tvorí ďalší silný fenomén, ktorý práve v období socializmu výrazne vzrástol. Sú ním rekreačné zariadenia. Spomínali sme kúpalisko na Coburgovej ulici, v minulosti veľmi vyhľadávané, podobne ako aj kultúrny dom Coburgových závodov. Kúpalisko je od 90. rokov nefunkčné a dnes sú jeho bazény stratené v húštine. Druhé kúpalisko mal Kovosmalt na Dobrej Vode, ktoré, našťastie, funguje dodnes. Veľké rekreačné stredisko v posledných rokoch prešlo rôznymi rukami a v súčasnosti je väčšina chat využívaná súkromníkmi. ■

18 MIKLUŠ, V.: 60 1917-1977 Trnavské automobilové závody, Trnavské automobilové závody, n.p. Trnava, 1977, str. 90

19 Tamže

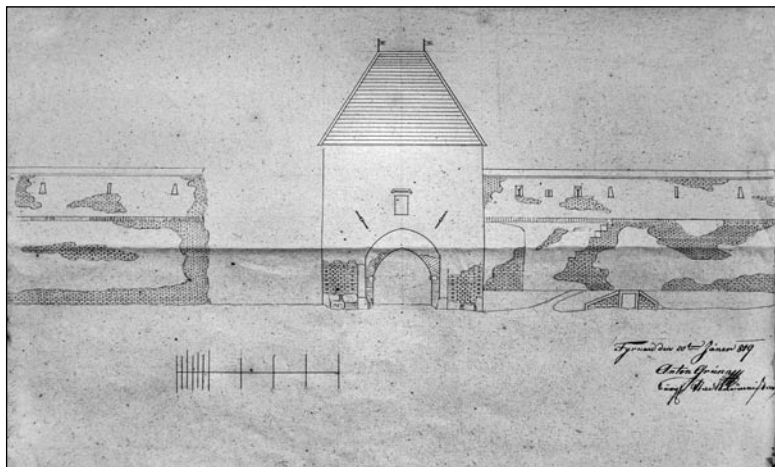
20 Tamže, str. 89-90

PhDr. Martin Horváth

Signatári petície proti zbúraníu trnavskej Hornej a Dolnej brány by nemali ostať v zabudnutí

Trnavské mestské opevnenie a brány poskytovali mestu po dlhé storočia ochranu a tvorili jeho neodmysliteľnú súčasť. Na začiatku 19. storočia však boli už výrazne poškodené. Vzhľadom na vtedajší stav vývoja vojnovnej techniky prestali plniť svoj pôvodný obranný účel, preto ich údržba už nebola aktuálna a zbytočne zaťažovala mestskú pokladnicu.

Od roku 1815 začal trnavský magistrát postupne likvidovať niektoré úseky opevnenia, pričom prišlo aj k zbúraníu barbakánov stojacich pri Hornej a Dolnej bráne. Magistrát sa snažil presadiť aj zbúranie samotných brán (obr. č. 1 a 2). Najskôr získal podporu palatína a arcibiskupa a aby získal na svoju stranu aj verejnú mienku, argumentoval viacerými výhodami, ktoré by Trnavčania získali po ich zbúraní. Išlo napríklad o lepší prístup do mesta, prepojenie predmestia s centrom Trnavy, ako aj zisk stavebného materiálu, ktorý by sa mohol použiť na výstavbu nových domov. V septembri 1818 podporila odstránenie brán aj Uhorská komora, avšak s podmienkou, že náklady na túto akciu nepresiahnu sumu 600 zlatých.¹ Hornú a Dolnú bránu postupne zbúrali v rokoch 1819 – 1821. Na dlhý čas zmizli z panorámy Trnavy a upadli do zabudnutia.² Pomerne nedávno, v roku 2018, bol dokončený projekt, ktorým boli vytiahnuté základy Dolnej brány nad úroveň terénu. Vďaka tomu sa táto brána dostala do povedomia súčasných Trnavčanov a sčasti ožil aj príbeh, ktorý predchádzal jej zbúraníu. Ešte pred uskutočnením samotnej demolácie oboch brán sa 68 obyvateľov Trnavy pokúsilo o ich záchranu spísaním petície. V tejto petícii žiadali, aby sa upus-

Horná brána zakreslená hlavným mestským stavebným majstrom Antonom Grünnom 20. januára 1819. (Ministerstvo vnútra SR, Štátny archív v Trnave, fond Magistrát mesta Trnava, Brány 1817 – 1836)

tilo od odstránenia brán, pričom uvádzali viaceré praktické, ale aj morálne dôvody, prečo nemali byť brány zbúrané. Signatári tiež žiadali, aby bola petícia posunutá na najvyššie miesta. Datovaná bola 23. septembra 1818. V rovnaký deň ju aj odovzdali vtedajšiemu richtárovi, Martinovi Mentlerovi, ktorý požiadal, aby sa k celej veci vyjadril vtedajší kráľovský komisár Gabriel Fogaraši. Vo svojom vyjadrení z 28. septembra však iba potvrdil dovtedajší stav.³ V radoch šesťdesiatčlennej vonkajšej mestskej rady hlasovali za zbúranie brán iba piati, avšak stanovisko magistrátu sa aj tak zmeniť nepodarilo.⁴ Zo zbúraním brán na-

pokon súhlasila 1. decembra 1818 aj Uhorská kráľovská miestodržiteľská rada, a tým bol osud brán nadobro spečatený. V Štátnom archíve v Trnave je v súčasnosti uložená kópia zmienenej petície, ktorá bola vyhotovená takmer okamžite po tom, čo ju predložili magistrátu. Originál sa nachádza v Maďarskom národnom archíve v Budapešti. Oba dokumenty boli napísané v latinčine.⁵ Ako dôvody, prečo nemali byť brány zbúrané, uvádzali signatári napríklad to, že pretrvával ich ochranný účel. Zabraňovali totiž tomu, aby do mesta prenikli zlodejci alebo iní zlí ľudia, poskytovali ochranu ľuďom, ktorých domy

1 KAZIMÍR, Štefan. Trnava v rokoch 1526 – 1849. In: ŠIMONČIČ, Jozef – WATZKA, Jozef a kol. Dejiny Trnavy. Bratislava: Vydavateľstvo OBZOR, 1988, str. 99. Ďalej len: KAZIMÍR, Trnava.

2 ČERVEŇOVÁ, Katarína. Petícia proti zbúraníu Hornej a Dolnej brány. In: Novinky z radnice. Života kultúra Trnavy č. 2. Mesto Trnava, marec 2018, str. 14. Ďalej len: ČERVEŇOVÁ, Petícia.

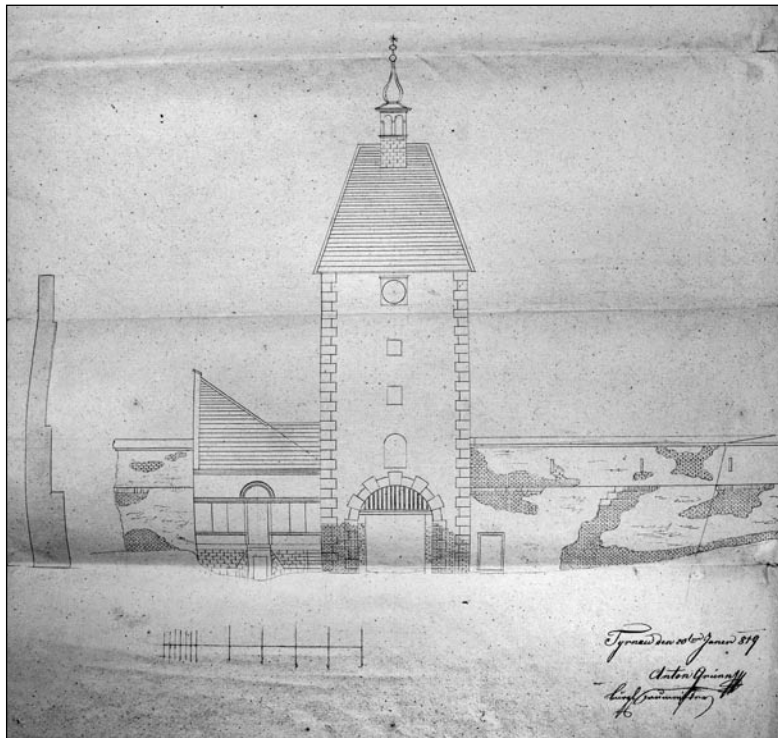
3 ČERVEŇOVÁ, Petícia, str. 16.

4 KAZIMÍR, Trnava, str. 99.

5 Prvý kompletný preklad kópie petície publikovala v roku 2018 Katarína Červeňová v marcovom čísle Noviniek z radnice. Život a kultúra Trnavy. ČERVEŇOVÁ, Petícia, str. 14 – 16.

sa nachádzali v susedstve brán a chránili tiež centrum mesta pred zlými poveternostnými podmienkami. Horná brána zabraňovala aj tomu, aby do mesta prenikol dobytok, ktorý sa za danou bránou zvykol pásť na pasienku zvanom Rybník.⁶ Podľa daňovej knihy z rokov 1818/1819 signatári v najväčšom počte vlastnili nehnuteľnosti práve na dnešnej Štefánikovej a Hlavnej ulici, ktoré tvorili zároveň spojnicu medzi Hornou a Dolnou bránou. Svedčí to teda o tom, že ich počín nebol čisto iba nezištný, ale konali aj z praktických a osobných dôvodov. Domy niektorých z nich sa navyše nachádzali priamo v blízkosti brán. Okrem toho v pomerne veľkom počte vlastnili nehnuteľnosti aj na neďalekých uliciach, hlavne na dnešnej Františkánskej a Vajanského ulici.

Je potrebné poznamenať, že daní ľudia v petícii odkazovali aj na to, že brány boli vybudované už veľmi dávno a na ich výstavbu boli použité značné finančné prostriedky. Uviedli tiež, že ak by v budúcnosti vznikli za oboma bránami predmestia, tieto brány by nebránili ich vzniku, ale naopak, boli by ich ozdobou. Zaujímavosťou bolo, že predostrelí magistrátu aj také riešenie, že ak by predsa len prišlo k odstráneniu brán, boli ochotní, úmerne k tomu, poskytnúť na व्यवlastnenie svoje vlastné pozemky, aby sa na nich mohli brány nanovo postaviť.⁷ Z určitého pohľadu to svedčilo o ich charaktere a samotnom fakte, že museli vnímať aj skutočnú historickú a architektonickú hodnotu brán a priali si, aby ostali súčasťou mesta, hoci aj za cenu ich novej výstavby. Údaje o počte obyvateľstva Trnavy v prvej polovici 19. storočia sú často uvádzané rozdielne. Pri porovnaní viacerých zdrojov však

Dolná brána zakreslená hlavným mestským stavebným majstrom Antonom Grünnom 20. januára 1819. (Ministerstvo vnútra SR, štátny archív v Trnave, fond Magistrát mesta Trnava, Brány 1817 – 1836)

môžno predpokladať, že Trnava mohla mať v období vzniku petície približne 7 000 obyvateľov. Aj keď vezmeme do úvahy, že podstatnú časť z nich tvorili deti a mladiství, predsa len je pozoruhodné, že z celkového počtu obyvateľov iba 68 z nich našlo odvahu bojovať za záchranu hlavných mestských brán. Otázkou dlho ostávalo – kto boli títo ľudia? V dosiaľ publikovaných odborných textoch im autori venovali zväčša dve – tri vety, pričom poväčšine spomenuli iba to, že išlo o mešťanov, z ktorých viacerí boli aj členmi vonkajšej mestskej rady, prípadne, že išlo o vážených ľudí. Štefan Kazimír v rámci svojho výskumu bližšie konkretizoval iba to, že jedným zo signatárov bol aj kníhtlačiar Jelínek, čím myslel Jána Krstiteľa

Jelínka, známou osobnosť trnavských dejín.⁸ Jednotliví signatári však stále ostávali neznámi, ukrytí v tieni trnavskej histórie.⁹ Zoznam signatárov kópie petície ich uvádzal v riadkoch za sebou, pričom za každým menom bola uvedená skratka mp. (manu propria), teda údaj o tom, že sa pod petíciu podpísali vlastnou rukou. Zapísaní boli v nasledovnom poradí: Anna Verebily, vdova po šľachticovi Štefanovi Višňovskom, Jozef Klenko, Vendelín Svatko, Matej Stanzl, František Schmidt, Ján Preninger, Anton Jungmajer, Jozef Hoffmann, Anton Koch, Ján Röder, Ján Keszely, František Weisz, Jozef Kotzan, Ján Gašpar Feldhamer, Imrich Pašteka, Jozef Werner, František Hartl, Ján Žigmund Bürk, Jozef Planer, Jozef & Matej Fuchs,

6 ČERVENOVÁ, Petícia, str. 15.

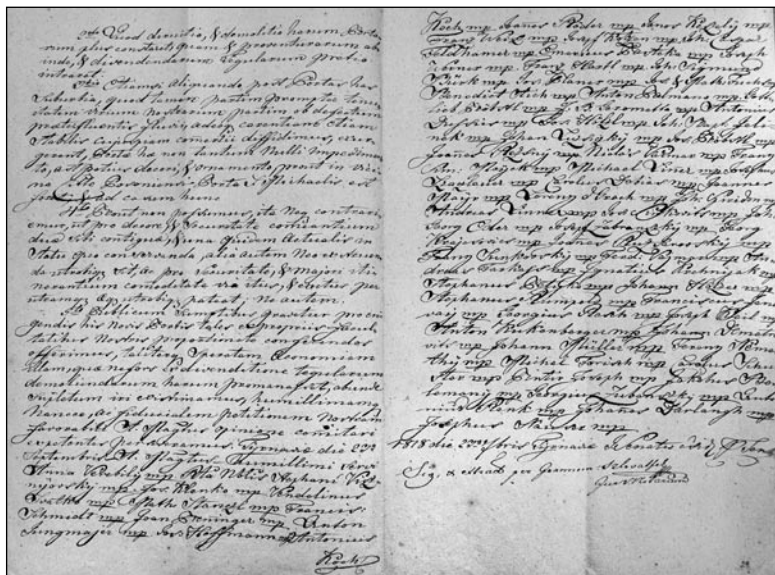
7 ČERVENOVÁ, Petícia, str. 15.

8 KAZIMÍR, Trnava, str. 99.

9 V rokoch 2019 – 2020 som im ako prvý venoval pozornosť vo forme samostatného výskumu, pričom sa stali hlavnou témou mojej rigoróznej práce. HORVÁTH, Martin. Signatári petície proti zbúraní trnavskej Hornej a Dolnej brány zo septembra 1818. Rigorózna práca, Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, 2020, 314 str.

Benedikt Aich, Anton Palmano, Gottlieb Pröbstl, Ján Krstiteľ Gero­metta, Anton Dušič, Jozef Hölzl, Ján Krstiteľ Jelínek, Ján Lužický, Jozef Pröbstl, Ján Režný, Mikuláš Vajmár, František Šimon Moyck, Michal Liner, Jozef Saclauer, Karol Dobiáš, Ján May(e)r, Lorenz (Vavrinec) d Grach, Ján Spiridon, Andrej Liner, Jozef Šinkovič, Ján Juraj Eder, Jozef Zabránsky, Juraj Krajčovič, Ján Ružanovský, František Sunkovský, Ferdinand Vajmár, Andrej Farkaš, Ignác Krchňák, Štefan Peťko, Ján Holzer, Štefan Rumpold, František Jenovay, Juraj Resch, Jozef Keil, Anton Kukenberger, Ján Demetrovič, Ján Müller, František Némethy, Michal Forisch, Karol Schuster, Jozef Pintir, Jakub Bolemaň, Juraj Zubánsky, Anton Renk, Ján Darlangh, Jozef Nauser.¹⁰ (obr. č. 3).

Uvedení signatári tvorili rozmanitú zložku trnavského obyvateľstva. Nemožno prehliadnúť, že pod petíciu sa podpísali iba dve ženy a až 66 mužov. Z pohľadu pohla­via išlo teda o značný nepomer. Najmenej dvadsiati dvaja boli s is­totou rodení Trnavčania, zopár ich však pochádzalo aj z iných obcí dnešného Trnavského kraja. Bratia Mikuláš a Ferdinand Vajmárovci napríklad pochádzali zo Suchej nad Parnou, Jozef Kotzan zo Smo­leníc a Ján Röder z Chtelnice. Pôvod viacerých siahal aj do iných sloven­ských miest a obcí. Anna Verebily, Ján Žigmund Bürk a Anton Kuken­berger sa narodili v Bratislave, Jozef Klenko a Vendelín Svatko v Topoľ­čanoch. Ján Preninger pochádzal zo Skalice, František Weisz z Kopčian, Ján Lužický zo Serede, Juraj Krajčo­vič z obce Soblahov pri Trenčíne, Juraj Resch zo Šamorína a Jozef Nauser z Haliče. Celkovo z územia dnešného Slovenska pochádzala viac ako polovica signatárov. Niektorí prišli do Trnavy aj z miest alebo obcí nachádzajúcich sa na území dnešnej Českej republiky, Rakúska, Nemecka a Maďarska. Ján Gašpar

Zoznam signatárov zapísaný v kópii petície proti zbúraniu trnavskej Hornej a Dolnej brány. (Ministerstvo vnútra SR, Štátny archív v Trnave, fond Magistrát mesta Trnava, Brány 1817 – 1836, pg. č. 28 – 29)

Feldhamer sa napríklad narodil v meste Hainsdorf v Bavorsku, František Jenovay vo Vacove, Karol Schuster prišiel z Grazu, Karol Do­biáš zase z Moravy. V otázke vierovyznania boli takmer všetci katolíci, výnimky tvorili iba Ján Gašpar Feldhamer a Ján Žigmund Bürk, ktorí boli evanjelici a Ján Demetrovič, ktorý bol pravoslávneho vierovyznania. Od roku 1543 do 1820 bola Trnava sídlom ostrihomskeho arcibiskup­stva, čo okrem iného znamenalo to, že Trnavčania ostali v danom období poväčšine verní katolíckej cirkvi.¹¹ Údaj o väčšinovom zastú­pení katolíkov v radoch signatárov preto nebol prekvapením. V najväčšom počte išlo o rôznych remeselníkov, figurovali medzi nimi viacerí mäsiari, sedlári, čiž­mári, kožušníci, chirurgovia alebo ránhojíci, gombikári, mydlári, pe­kári, pivovarníci, ale aj jeden vos­kár, mediator, tesár, hodinár, zlatník, kníhtlačiar, výrobca octu, halenár, nemecký obuvník, uhorský krajčír, mlynár, kolár a kováč. Niektorí signatári – remeselníci dokonca zastávali v období vzniku petície

post cechového majstra, napríklad František Weisz bol tesársky maj­ster, Juraj Krajčovič zase kožušník­ky majster. Okrem remeselníkov mali početné zastúpenie medzi signatármi aj rôzni obchodníci. Orientovali sa predovšetkým na potravinárstvo a rôzne predmety každodennosti. Viacerí spomedzi skúmaných ľudí obchodovali s ko­rením, dobytkom, vínom a želez­ným tovarom. Jednotlivo sa však niektorí venovali aj obchodu so súknom, tuzemským, rozličným alebo norimberským tovarom, zverinou, soľou a slaninou, prí­padne pramenné materiály pred­met ich obchodu presne nešpeci­fikovali. Remeselníci a obchodníci mali veľký význam pre chod mesta v danom období, ako aj pre uspo­kojovanie potrieb trnavského oby­vateľstva, preto tvorili jeho veľmi dôležitú zložku. Viacerí sa neraz popri remeslu a obchode starali aj o hospodár­stvo, poväčšine situované na pred­mestí Trnavy. Bratia pivovarníci, Mikuláš a Ferdinand Vajmárovci, boli tiež nájomcami pozemkov v okolí Trnavy. Mikuláš figuroval

¹⁰ Ministerstvo vnútra SR, Štátny archív v Trnave, fond Magistrát mesta Trnava, Brány 1817 – 1836, pg. č. 28 – 29.
¹¹ KAZIMÍR, Trnava, str. 77 a 97.

v roku 1818 ako nájomca majera Bolmúth a Ferdinand ako nájomca pozemkov v Brestovanoch. V radoch signatárov sa našli aj takí, ktorých živobytím nebolo remeslo alebo obchod, vykonávali iné povolania, prípadne funkcie. V predmetnom období bol Jozef Hoffmann hostinským v trnavskom hostinci s názvom Koruna a Jozef Saclauer bol zase hostinský v hostinci s názvom Orol. Kožušník Ján Režný zase zastával v čase spisovania petície funkciu tribúna ľudu, ktorý bol akýmsi spojovníkom medzi vonkajšou a vnútornou mestskou radou. Mal na starosti tiež kontrolu hospodárenia a spoločných vecí mesta a viedol voľby.¹² František Sunkovský bol poľovník alebo horár v lesnom revíri Široká neďaleko Dobrej Vody a Jozef Šinkovič bol advokát. Jediné dve signatárky boli v septembri 1818 už vdovy po vážených trnavských mešťanoch, Michalovi Verebilym a Štefanovi Višňovskom. Obaja ich zosnulí manželia získali počas života právnické vzdelanie a neskôr zastávali post fiškála. Michal Verebily bol fiškálom Ostrihomského arcibiskupstva v čase, keď ešte sídlilo v Trnave a Štefan Višňovský bol mestským fiškálom. Fiškáli boli vážení, právne zastupovali mesto alebo konkrétnu inštitúciu a viedli tiež súdnicstvo. Možno predpokladať, že dané signatárky po svojich manželoch zdedili aj značné majetky. Úspešnými a váženými mužmi boli aj ich otcovia, čo je predpokladom toho, že obe ženy mali tiež dobré rodinné zázemie. Anna Verebily, rodená Lavotta, bola dcéra šľachtica Jána Lavottu, ktorý počas života pôsobil vo funkcii úradníka v Uhorskej kráľovskej miestodržiteľskej rade. Druhá signatárka, vdova po šľachticovi Štefanovi Višňovskom,

sa vlastným menom volala Jana Mentler a bola dcéra niekdajšieho trnavského senátora Mateja Mentlera. Najmenej 25 signatárov, teda viac ako tretina, tiež v období datovania petície zastávalo funkciu vo vonkajšej mestskej rade. Tá bola tvorená šesťdesiatimi členmi pozostávajúcimi z troch národností.¹³ Už bolo spomenuté, že z celkového počtu tejto rady iba piati hlasovali za zbúranie brán. Samotný fakt, že takmer polovicu členov vonkajšej mestskej rady tvorili s istotou signatári danej petície, napovedá tomu, že mali veľký vplyv v jej radoch a predmetnou petíciou zrejme našli podporu aj u iných jej členov. Dôležitým poznatkom je tiež to, že takmer všetci signatári boli s istotou plnoprávni mešťania, o čom svedčia zápisy v trnavskej matrike novoprijatých mešťanov z rokov 1708 – 1892. Zaujímavosťou je, že Mikuláš Vajmár získal meštianske práva v rovnaký deň, v ktorý bola datovaná predmetná petícia, teda 23. septembra 1818.¹⁴ Zisk meštianskych práv v Trnave bol v minulosti podmienený viacerými podmienkami. Aby bol človek prijatý do meštianskeho stavu, musel mať dobré mravy a pochádzať zo slušnej rodiny, dlhšie bývať v danom meste, približne 10 – 20 rokov, vlastniť v meste dom a poľia, prípadne meštianske živnosti. Pri remeselníkoch a obchodníkoch bol pri ich prijatí zase rozhodujúci posudok cechu.¹⁵ Zloženie predmetných ľudí skutočne pozostávalo hlavne z Trnavčanov, ktorí boli istým spôsobom integrovaní v trnavskom mestskom živote. Vlastnili tu nehnuteľnosti a vykonávali rôzne povolania, či funkcie. Okrem toho, že v prevažnej väčšine mali riadne meštianske

práva, ktorých zisk nebol jednoduchý, takmer všetci tiež uzavreli manželstvo alebo manželstvá ešte pred vznikom petície a splodili aj potomkov. Išlo teda predovšetkým o ľudí, ktorí mali založené už svoje vlastné rodiny. Slobodní boli v danom období iba piati, pričom štyria z nich ostali slobodní až do smrti. Jozef Planer sa ako jediný prvýkrát oženil až po roku 1818. Priemerný vek signatárov v čase spisovania petície bol približne 48 rokov.

Je prirodzené, že jednotliví signatári sa navzájom poznali, prinajmenšom sa v meste registrovali. Ako už bolo spomenuté, viacerí bývali na jednej ulici, predovšetkým na dnešnej Štefánikovej a Hlavnej ulici, pričom niektorí boli aj priami susedia. Trnavské matričné pramene sú tiež vo viacerých prípadoch svedectvom toho, že jeden signatár bol inému svedkom sobáša alebo krstným otcom jeho detí, čo svedčilo o ich priateľstve. Neraz sa tiež spomínali v testamentoch. V poslednom rade je tiež dôležité poukázať na to, že medzi zopár signatármi jestvovali aj vzájomné príbuzenské vzťahy. Mikuláš a Ferdinand Vajmárovci boli napríklad bratia, rovnako tak aj Jozef a Matej Fuchs. Michal Liner bol otec Andreja Linera, Štefan Rumpold bol svokor Ferdinanda Vajmára, Jozef Fuchs svokor Antona Kukenbergera, Michal Liner svokor Lorenza (Vavrinca) d Gracha, Jozef Werner bol švager Jána May(e)ra a pod. V Štátnom archíve v Trnave sú v súčasnosti uložené testamenty a kodicily 31 signatárov. Pretože títo ľudia boli v meste súčasťou mnohých rodinných a priateľských zväzkov, viacerých spomínali vo svojich testamentoch, prípadne kodiciloch aj iní trnavskí mešťania.

12 ŠIMONČIČ, Jozef. *Mojej Trnave – K dejinám Trnavy a okolia*. Trnava: Vydavateľstvo B – print, 1998, str. 15. Ďalej len: ŠIMONČIČ, Mojej.

13 VRABCOVÁ, Eva. Štatúty mesta Trnavy ako historický prameň. In: ŠIMONČIČ, Jozef a kol. *Trnava okres a mesto*. Bratislava: Vydavateľstvo OBZOR, 1980, str. 195.

14 Ministerstvo vnútra SR, Štátny archív v Trnave, fond Magistrát mesta Trnava, Matrika novoprijatých mešťanov 1708 – 1892, str. 160.

15 ŠIMONČIČ, Mojej, str. 158.

Z uvedených 31 testamentov a kodícilov ich 24 signatári napísali v nemčine, šiesti v slovenčine a iba jeden, Štefan Rumpold, napísal svoj testament v latinčine. Tento údaj napovedá tomu, že viac ako tretina signatárov bola pravdepodobne nemeckej národnosti. V poslednom rade je potrebné venovať pozornosť aj osudom daných ľudí. Matričné pramene sú tiež dôkazom toho, že takmer všetci s istotou dožili svoj život v Trnave, kde boli napokon aj pochovaní. Dĺžka ich života aj príčiny ich smrti boli rozdielne. Takmer tretina signatárov sa dožila pomerne vysokého veku a údajnou príčinou ich smrti bolo zoslabnutie vekom. Napríklad Ján Lužický a Karol Schuster sa podľa zápisov v matrike zomrelých dožili až úctyhodných 90 rokov. Naopak, životy niektorých boli pomerne krátke, Ján Preninger zomrel ako 39-ročný a Ján Ružanovský údajne ako 36-ročný. Vo viacerých prípadoch boli týmto ľuďom osudné choroby ako vodnatieľka, mozgová mŕtvica, pľúcna embólia, nervová horúčka či tuberkulóza. Piatich tiež podľahli cholerovej epidémii. Jednotlivo sa pri signatároch ako príčina smrti uvádzali aj slezinová sneť, kŕč, podvýživa, zápal žľníka, zápal pľúc, rakovina čreva, gangréna pľúc alebo choroba hrudníka.¹⁶ Podľa trnavských matrík zomrelých takmer polovica signatárov bola s istotou uložená na svoj posledný odpočinok na tzv. novom cintoríne. Svoj účel plní dodnes a nachádza sa na dnešnej Ulici Terézie Vansovej. Piatich pochovali na tzv. starom cintoríne, ktorý bol situovaný pri dnešnej kalvárii, východne od lazaretu a v súčasnosti je už zaniknutý. Štyria z piatich signatárov, ktorí podľahli chole-

rovej epidémii, boli pochovaní na tzv. cholerovom cintoríne zriadenom v roku 1831 severne od mesta, aby sa zamedzilo šírenie epidémie.¹⁷ Nachádzal sa v dnešnej časti Trnavy nazývanej Kopánka a jeho pripomienkou je dnes už iba tzv. cholerová kaplnka. Najmenej piati našli svoj odpočinok aj v krypte farského kostola sv. Mikuláša. Pri zopár signatároch matričný zápis uvádzal miesto ich pochovania iba ako krypta, bez bližšej špecifikácie. V takom prípade mohlo ísť o kryptu farského kostola, ale aj o kryptu iných trnavských kostolov alebo kláštorov.

Pokiaľ išlo o jediných dvoch evanjelikov a pravoslávneho veriaceho, Ján Gašpar Feldhamer vo svojich dvoch testamentoch žiadal, aby ho pochovali v krypte vtedajšieho evanjelického kostola. Išlo pravdepodobne o prechodný kostol, ktorý mali evanjelici v tom čase povolené používať. Či bola jeho posledná vôľa naplnená, je otázne. Evanjelická matrika zomrelých uvádzala iba to, že na posledný odpočinok ho uložili v Trnave, rovnako ako druhého evanjelika, Jána Žigmunda Bürka. Ten mohol byť pochovaný v zmienenej krypte, ale do úvahy pripadal aj vtedajší evanjelický cintorín, nachádzajúci sa juhovýchodne od mesta. Tento cintorín prešiel dodnes a je situovaný na dnešnej Nitrianskej ulici. Okrem evanjelikov sa na ňom pochovali aj pravoslávni veriaci, židia a vojaci z trnavskej invalidovne.¹⁸ S najväčšou pravdepodobnosťou na ňom preto našiel svoj posledný odpočinok aj pravoslávny veriaci Ján Demetrovič. Na záver možno zhodnotiť, že počin šesťdesiatich ôsmich signatárov bol istým spôsobom záslužný a aj keď nebol úspešný, všetkým

patrí akési morálne víťazstvo. Konanie týchto ľudí ovplyvnili z veľkej časti osobné a praktické dôvody, dôležitú úlohu však zohralo aj to, že vnímali skutočnú historickú hodnotu brán ako takých. V širšom kontexte tento počin možno chápať aj ako pokus o pamiatkovú ochranu v čase, keď ešte na tento účel neboli zriadené žiadne kompetentné úrady. Za zmienku tiež stojí to, že 12 signatári v rokoch 1831 – 1832 prispeli na výstavbu a fungovanie trnavského divadla, dnešného Divadla Jána Palárika. Celkovo títo ľudia poskytli sumu 2 540 zlatých, čo taktiež veľa prezradilo o ich charaktere a ochote pomôcť.¹⁹ Súčasní Trnavčania by mali mať aspoň sčasti vedomie o tom, kto boli títo ľudia a za čo bojovali. Pred viac ako 200 rokmi chodili po rovnakých uliciach ako my a bývali v domoch, ktoré sú z veľkej časti dodnes zachované v historickom centre Trnavy. V danom období tvorili dôležitú súčasť mesta, zasiahli do jeho chodu, čelili však aj mnohým vážnym problémom. Pramenné materiály dokazujú tiež to, že nejednen signatár sa počas života musel zmieriť s úmrtím svojich potomkov alebo iných príbuzných, museli čeliť rôznym chorobám, majetkovým škodám, prípadne iným problémom. Ich život nebol jednoduchý, napriek tomu v sebe našli odvahu bojovať za záchranu dvoch trnavských brán. Budúcim generáciám zanechali dôležitý odkaz, a preto si nezasluhujú ostať v zabudnutí. My, súčasní Trnavčania, by sme si mali sčasti zobrať príklad z týchto ľudí a vyvíjať iniciatívu na to, aby trnavské historické pamiatky ostali zachované aj pre budúce generácie a aby sa naše mesto rozvíjalo v záujme všetkých jeho obyvateľov. ■

16 V tejto súvislosti je potrebné poznamenať, že niektoré typy trnavských matrík zomrelých z obdobia 19. storočia v zápisoch úmrtí vôbec neuvádzali príčiny smrti, ani miesta pochovania, čo je veľká škoda. Treba však podotknúť, že aj v prípadoch, keď boli tieto údaje uvedené, niektoré príčiny smrti treba chápať iba orientačne, vzhľadom na vtedajšiu úroveň zdravotníctva.

17 ŠVECOVÁ, Adriana. Trnavské meštianske závety (1700 – 1871). I. zväzok. Typi Universitatis Tyrnaviensis a VEDA, vydavateľstvo SAV, 2014, str. 184 – 186.

18 POLÁKOVÁ, Zuzana – RÁBIKOVÁ, Zuzana. Evanjelici v Trnave vo svetle najnovšieho archeologického výskumu. In: MONUMENTORUM TUTELA. Ochrana pamiatok 28. Bratislava: Pamiatkový úrad SR, 2018, str. 49.

19 Ministerstvo vnútra SR, Štátny archív v Trnave, fond Magistrát mesta Trnava, Mestské divadlo 1825 – 1868.

Veronika Slneková-Plesníková, do tlače pripravil: (mj)

K osudom židovskej komunity v Trnave v rokoch 1938 – 1945

.....16. časť

Únik pred perzekúciou

Šance na dobrovoľnú emigráciu sa od jesene 1940 zmenšili aj vydaním nariadenia č. 215/1940 Sl. z., na základe ktorého boli Židia povinní odovzdať svoje cestovné doklady. Popri emigrácii ako ďalšia forma úniku pred perzekúciou už v období autonómie vystupovalo prijatie krstu, teda konvertovanie na niektorú z kresťanských vier, najčastejšie na rímsko-katolícku, čo sa javí ako logické na religiózne silnom Slovensku a neskôr v štáte, na čele ktorého stál katolícky kňaz, a kde príslušnosť k cirkvi mohla byť zdanlivo akousi formou ochrany obyvateľov.¹

Je ťažké odlíšiť účelové konanie Židov od ich skutočného presvedčenia pri prijímaní krstu. K prvým konvertitom patrili najmä manželia zo zmiešaných manželstiev. Konvertiti sa mohli ocitnúť v zložitej psychologickú situácii. vzdali sa židovstva, dokonca k nemu nemuseli ani nikdy patriť, ak ich pokrstili hneď po narodení. Pre mnohých sa práve niektorá kresťanská viera stala prostriedkom na ich emancipáciu. Ani to ich však nezachránilo pred represiami, pretože krst nestihli v lehote prepísanej zákonom. Zrazu sa ocitli v akejsi schizofrenickej situácii. Pre štát boli Židmi a „nepriateľmi“, ale k židovskej komunite už nepatrili.² Kresťanskí Židia, ako túto skupinu označil R. Hilberg, boli štátom vykázaní do

Panoráma Trnavy so synagógou v r. 1961. Zdroj: A. Švecová

židovskej komunity, s judaizmom sa ale už neidentifikovali, zachovali si svoju novú kresťanskú vieru, ale popri tom sa stali nedobrovoľnými Židmi, pretože so Židmi zdieľali spoločný osud.

Archívny materiál neposkytuje bádateľovi veľa informácií, tie podrobnejšie pochádzajú až z roku 1942. Na orientáciu čiastočne poslúžili hárky zo súpisu židovského majetku. Niekoľko konvertitov sa objavilo už v období I. ČSR. Ani po vyhlásení autonómie Slovenska a vzniku Slovenského štátu nemožno konvertovanie Židov označiť za „hromadný jav“, ako to v Trnave prezentovala dobová propaganda v snahe eskalovať protizidovské nálady v meste. Začiatkom roka 1939 sa aj Trnavské noviny snažili tieto dezinformácie vysvetliť tým, že pre židovských záujemcov o katolícku vieru bude farský úrad organizovať kurz v trvaní najmenej tri mesiace, pričom „hlásia sa

o krst viacerí, preto farský úrad do 3. 2. 1939 prijíma prihlášky židovských katechumenov, potom bude vyučovanie ukončené spoločným veľkonočným krstom. Ďalší krst bude o hodne neskoršie.“³ Až do súpisu židovského majetku v septembri 1940 išlo však stále len o ojedinelé prípady – konkrétne 23⁴, prevažne zo zmiešaných manželstiev (ktorých bolo 54), pričom štyria prestúpili na evanjelickú a zvyšní na katolícku vieru. Aká bola situácia v roku 1941, je ťažké dedukovať. Isté však je, že v roku 1942 môžeme hovoriť naozaj o hromadnom vystupovaní Židov zo židovskej cirkvi. Začiatkom roka 1942 malo byť podľa okresného náčelníka takýchto prípadov až 287 (to predstavuje necelých 10% vtedajšej komunity), z toho na rímsko-katolícku vieru prestúpilo 77, na evanjelickú 34, na grécko-katolícku 1, zvyšných 175 bývalých Židov svoje nové vierovyzna-

1 Viac NIŽŇANSKÝ, Eduard. Židovská komunita na Slovensku medzi československou parlamentnou demokraciou a slovenským štátom v stredoeurópskom kontexte. Prešov: Universum, 1999, s. 16. Pozri aj JELÍNEK, ref. 27, s. 207–211.

2 HILBERG, Raul. Pachatelé, oběti, diváci. Židovská katastrofa 1933–1945. Praha: Argo, 2002, s. 142.

3 Trnavské noviny, 15. 1. 1939.

4 6. 10. 1938 Schwitzerovci – Anna, Eva, Ľudovít; 27. 11. 1938 Samuel Karol Dér; 8; 15.12.1938 Viktor a Mária Egri; 15. 12. 1938 Ružena Blažek (muž je katolík, dcéra katolíčka od narodenia); 22. 12. 1938 Gertrúda Szügyén; 18. 12. 1938 Ján Eugen Körpner – evanj.; 24. 12. 1938 jeho manželka Mária Margita Körpnerová na kat.; 28. 12. 1938 MUDr. Viliam Vezér; 31. 12. 1938 Ervín (Štefan) Matzner; 28. 1. 1939 Viola Vladovičová (muž je katolík); 12. 3. 1939 Margita Klimet – evanj. (jej muž je evanj.); 30. 3. 1939 Eužen Šimko; 3. 4. 1939 Zigmund Orován (manželka ostala Židovka); 4. 4. 1939 Ing. August Koppel (manželka je katolíčka); 28. 4. 1939 Regina Weiss (slobodná, rodičia sú Židia); apríl 1939 Hugo Vilhelm (slobodný, rodičia sú Židia); 27. 8. 1939 Júlia Rozenberg (muž je katolík); 8. 12. 1939 – Vojtech Blum (manželka je katolíčka, syn je katolík); 21. 4. 1940 Jindrich a Margita Stärk – evanj.

nie neudávalo.⁵ Potvrdením tejto informácie bola kontrola rodných listov v roku 1943, keď Prezídium ministerstva vnútra po ich overení zaslalo OÚ v Trnave najprv 251, potom 10 a nakoniec 8 skontrolovaných rodných listov, čo sa zhruba zhoduje s uvádzaným počtom konvertitov.⁶

V tejto súvislosti je potrebné uvažovať aj o chote cirkví pokrstiť taký vysoký počet „bývalých“ Židov za pomerne krátky čas. Je ťažké posúdiť, či sa nechali pokrstiť len v Trnave, alebo aj na iných farách, ale vzhľadom na vyhlásku obmedzujúcu cestovanie Židov, je skôr málo pravdepodobné, že za krstom mohli voľne cestovať. Ťažké je vyhodnotiť, ktorá z troch trnavských farností (Trnava – mesto, Tulipán, Kopánka) bola voči Židom najústretovejšia.⁷ Aj v tomto prípade však platí, že krst neznamenal skutočné východisko zo situácie, ale len cestu do slepej uličky, pretože ani krst, ak sa neuskutočnil včas, nebol zárukou ochrany, takže kruté protižidovské opatrenia sa nevyhli ani konvertitom.

Predsa len tých, čo stihli konvertovať pred 14. 3. 1939 podľa ústavného zákona č. 68/1942 Sl. z. aspoň nezaradili do deportačných transportov, rovnako ako tých, čo žili „v platnom manželstve s Nežidom (Nežidovkou), uzavretom pred 10. septembrom 1941“. Zmiešané manželstvá slovenský štát úradne nikdy nezakázal, i keď poznáme napríklad návrh na rozviazanie a zrušenie zmiešaného manželstva z podnetu nežida, ktorý sa však nerealizoval, pretože odporoval ústave i kresťanskej morálke.⁸ Protižidovské zákonodarstvo slovenského štátu sa na neži-

Odborné listky na zemiaky pre obdobie od 1. IX. 1942 do 31. III. 1943.	Odborný listok na 14 (štrnásť) kg zemiakov
Odborný listok na 14 (štrnásť) kg zemiakov	Odborný listok na 14 (štrnásť) kg zemiakov
Odborný listok na 14 (štrnásť) kg zemiakov	Odborný listok na 14 (štrnásť) kg zemiakov
Odborný listok na 14 (štrnásť) kg zemiakov	Odborný listok na 16 (šesťnásť) kg zemiakov

Potravinové listky na zemiaky. Zdroj: S. Jurčová

dovskeho partnera nevzťahovalo, naopak, ponúklo ochranné krídla židovskému partnerovi.

Židovská komunita bola z rôznych aspektov heterogénnym organizmom. Sociálna nerovnosť, spoločenské rozvrstvenie a sociálne rozdiely komunity dostávali v období holokaustu nový rozmer. Vznikla akási skupina „privilegovaných“, ktorej šance na prežitie boli podstatne vyššie ako šance iných skupín v komunite.

Výnimkári patrili nesporne k „privilegovaným“. Mali možnosť pracovať, z čoho vyplývalo, že mali pravidelný príjem, hoci podstatne nižší ako áriji na rovnakej pozícii. Pracovné povolenie alebo ktorákoľvek z výnimiek znamenali predovšetkým nezaradenie do deportačného transportu idúceho za takmer istou smrťou. V roku 1942 ešte máloktoľtor z nich tušili, pred čím ich výnimka zachránila. Na druhej strane ani oni nezažívali dokonalý pocit bezpečia. Každá z výnimiek platila len dočasne a bolo ju možné kedykoľvek zrušiť, ak sa zistilo, že Žida je možné nahradiť. Okrem toho sa iba ťažko dá zistiť, čo pocítovali, keď im z okolia mizli priatelia, známi, susedia a rodinní príslušníci, ktorí takejto ochrany „neboli hodní“.

Situačné správy okresného náčelníka z Trnavy, doručované od januára 1941 do júna 1944 pravidelne na ÚŠB, sú stručné a strohé, a väčšinou konštatujú, že „Židia sa chovajú kľudne“. V roku 1942 predsa len do hlásení pribudli niektoré postrehy. V marci 1942 okresný náčelník zdôraznil, že Židia začali predávať „movitosti“ a „hromadne sa začali prihlasovať do kresťanských cirkví, v apríli 1942 konštatoval, že Židia „svoj osud znášajú apaticky“, ale aj to, že „niekoľko Židov prchlo pravdepodobne do Maďarska“, za júl 1942 priniesol informáciu, že „je vážne podozrenie, že Židia sa vopred dozvedia o chystaných úradných opatreniach, lebo bolo zistené, že pred zaisťovaním osôb pre konanie pracovnej povinnosti mnohí utiekli a celé dni sa skrývali na poli“, to isté aj v auguste 1942, že „pred deportovaním mnohí utekajú a niekoľko dní sa skrývajú“, dokonca v septembri a októbri 1942, že Židia „využívajú všetky možnosti, aby sa vyhli vystaňovaniu“.⁹ V čase deportácií, keď Židov nakladali do dobytčiacov, už nič nemali, nemali prácu, nemali príjem, prišli o majetok, tiesnili sa v bytoch, boli fyzicky vyčerpaní a psychicky zdeptaní, v „gete“, bez

5MV, ŠAB, PT, fond OÚT, č. k. 391, Adm. 411/1944, bez charakt. MV, ŠAB, PT, fond OÚT, č. k. 151, Prez. D1-310/1942, Židia – hromadné krstenie.

6MV, ŠAB, PT, fond OÚT, č. k. 170, Prez. D1-89/1944, Židia – krstné listy. MV, ŠAB, PT, fond OÚT, č. k. 175, Prez. D1-490/1944, Krstné listy Židov.

7V roku 1942 bol farárom na farnosti Trnava - mesto Ambróz Lazík (1897-1969), administrátorom na fare na Kopánke bol Ján Hlubík (1896-1965), saleziánsky kňaz.

8KAMENEC, Ivan. Po stopách tragédie. Bratislava: Archa 1991, s. 86.

9MV, ŠAB, PT, fond OÚT, č. k. 159, Prez. D1-165/1942, Hlásenia o mesačnej situácii. V správach sa objavujú ešte formulácie: nevyškylol sa taký prípad, že by „židovskí živnostníci zanedbávali svoje živnosti, poťažne že by odpredávali svoje obchody“, „neboli zistené dosiaľ žiadne neporiadky alebo protizákonnosti“, „likvidovanie židovských podnikov sa koná kľudne a v poriadku“, „z hospodárskeho života vyradení Židia nastúpili na manuálnu prácu. Hromadné predávanie majetkov zistené nebolo“. MV, ŠAB, PT, fond OÚT, č. k. 148, Prez. bez sign., Situačné správy VII-XII.

podpory okolia – čo horšie sa im ešte mohlo stať? Nemali rešpektovať zákon? Mali sa postaviť na odpor? Bez zbraní a bez podpory majority? Mali ujsť? Kam? Podmienky na odpor a odboj boli na Slovensku v čase vrcholiacej tragédie doslova zúfalé. Akýkoľvek odboj, ak má mať šancu na úspech, „musí mať za sebou morálne a materiálne zázemie aspoň časti spoločnosti“.¹⁰ I. Kamenec píše, že najefektívnejší spôsob, ako sa zachrániť pred deportáciou, bol útek (dezercia) a ukrytie sa.¹¹ Prezídium ministerstva vnútra ešte 24. marca 1942 upozorňovalo okresných náčelníkov a notárske úrady, že „Židia chcú sa vyhnúť sústreďovaniu a zaradeniu do práce uchylujú sa a skrývajú sa v rôznych väčších mestách, cestujú z miesta na miesto a znemožňujú takto zaistenie ich sústreďovania na pracovné miesto...“.¹² Ako naznačujú informácie zo situ- ačných správ, aj Židia v Trnave si zvolili tento model správania. K aspoň čiastočnej identifikácii jeho rozsahu slúži zoznam OÚ v Trnave zostavený v čase prebiehajúcich deportácií v roku 1942, ktorý zachytil „dezertérov“ vyhýbajúcich sa transportom. Na zozname figuruje 59 židovských žien z Trnavy.¹³ Podobný zoznam zachytávajúci mužov – dezertérov síce neexistuje, ale keďže nešlo o „ženský model“ správania, je možné predpokladať aj úteky mužov. Dôkazom toho môže byť zas hlásenie OÚ v Trnave z 30. 3. 1942 o deportovaní Židov do koncentračného strediska v Seredi, keď z transportu dezertovalo až 116 Židov z celkového počtu 502 (teda až 23,11 %).¹⁴ Už v súvislosti s prvou veľkou sústreďovacou ak-

Významná vedecká pracovníčka Gerta Vrbová, za slobodna Sidonová, sa narodila 28. novembra 1926 v Trnave. Pred transportom sa jej podarilo utiecť do Maďarska, kde sa skrývala pod falošnou totožnosťou. Keď sa po vojne vrátila domov, jej rodičia a väčšina príbuzných už boli mŕtvi. S priateľkou a Rudolfom Vrbovom, za ktorého sa neskôr vydala, šli študovať na univerzitu do Prahy. V polovici päťdesiatych rokov za zložitých okolností utiekla z Československa. Zomrela 2. októbra 2020 v Londýne. Zdroj: <https://www.facebook.com/katerina.sidonova.5>

ciou Židov v Trnave 7. apríla 1942 „podľa skúseností nadobudnutých v okrese Trnava... zistili referenti MV not. tajomníci Július Pečúch a Karol Zábrecký, že cez hranice uniká väčší počet Židov“, z čoho vyplýval aj ich návrh na prísnejšie strázenie hraníc štátu.¹⁵ Známe sú aj konkrétne príbehy. G. Vrbová-Sidonová píše: „Niekoľko ľudí si našlo úkryt alebo ako moje sesternice Klári a Margareta utiekli cez hranice do Maďarska. Tam sa nejako pretĺkali s pomocou rodiny. Walter (R. Vrba – V. S.) sa tiež pokúsil utiecť do Maďarska, ale nemal tam nikoho, kto by mu pomohol, a tak ho chytila maďarská polícia. Zbili ho a hodili späť za slovenskú hranicu. Potom ho

spolu s ostatnými poslali do koncentračného tábora v Poľsku“.¹⁶ Aj G. Sidonová v čase, keď sa Trnavou začali šíriť správy o pripravovaných deportáciách celých rodín, s rodičmi ušla do Maďarska, ktoré bolo pre Židov zatiaľ relatívne pokojným miestom, a kde mali mnohí zo Židov svojich známych a príbuzných, ktorí im mohli pomôcť. „Kam sa podejeme? Ak tak do Maďarska, ale ako sa tam dostaneme a čo bude s babičkou? Stryko Hans (Nemec a manžel Gertinej tety – V. S.) vymyslel plán, ako nás dostať do Maďarska, kde žila moja milovaná teta Mancí, a kde boli Židia pod Horthyho velením ešte v bezpečí. Aj napriek tomu mi hlavou bežalo mnoho otázok, ktoré ma

10KAMENEC, Ivan. K niektorým problémom rezistencie židovských obyvateľov na Slovensku. In ZUIDOVÁ-LEŠKOVÁ, Zlatica (ed.). Židé v boji a odboji. Rezistencia československých Židů v letech druhej svetovej vojny. Praha: Historický ústav, 2007, s. 75.

11KAMENEC, ref. 8, s. 174.

12MV, ŠAB, PT, fond OÚT, č. k. 158, D1-1183/1942.

13V piatich prípadoch je pri mene poznámka: „dodaná do koncentračného strediska“, pri jednej „dodaná Okresným úradom Skalica“, teda zrejme sa skrývala v jeho obvode. Dezertovaní Židia/Židovky. Zoznam OÚ v Trnave z 31.3.1942. [http://www4.yadvashem.org/lwp/workplace!/ut/p/_s.7_0_A/7_0_3N7/.cmd/acd/.ar/sa.maximized/.c/6_0_288/.ce/7_0_3T5/.p/5_0_2E8 \(2.11.2009\).](http://www4.yadvashem.org/lwp/workplace!/ut/p/_s.7_0_A/7_0_3N7/.cmd/acd/.ar/sa.maximized/.c/6_0_288/.ce/7_0_3T5/.p/5_0_2E8 (2.11.2009).)

14NIŽŇANSKÝ, Eduard (ed.). Holokaust na Slovensku 6. Deportácie v roku 1942. Dokumenty. Bratislava: Nadácia Milana Šimečku, 2005, dokument 131, s. 215-216.

15NIŽŇANSKÝ, ref. 14, dokument 175, s. 256.

16VRBOVÁ, Gerta. Komu veriť, koho oklamať. Praha: GplusG, 2008, s. 32-37.

desili...“¹⁷ Podobný príbeh zažila Hedy Engelová (dnes Hirsch), keď sa na Pesach v roku 1942 jej rodičia dozvedeli o deportáciách Židov. Pokúsili sa najprv ukryť u svojho známeho – árijského obchodníka. Otca však zaistili a deportovali do Osvienčimu transportom 12. 4. 1942. Hedy s matkou ušli najprv do Nitry a odtiaľ sa pokúsili dostať až k maďarskej hranici. Iba zázrakom sa im podarilo ujsť pred slovenskými hraničnými hliadkami, prekročiť hranice, kde sa stretli s Hedinou staršou sestrou Edith, aby spoločne s falošnými dokladmi cestovali do Budapešti. Neustále sa skrývali, každú noc prespávali na inom mieste – častokrát v opustených budovách, mimo mesto, či na cintoríne, a to po obdobie dvoch rokov, v ktorých žili ako štvaná zver.¹⁸ V archívnych spisoch sa objavujú len jednotlivé a strohé zmienky. Napríklad Ž. Hackerovej nemohol OÚ v Trnave v septembri 1942 doručiť negatívne vybavenie jej žiadosti o prezidentskú výnimku, „lebo odišla na neznáme miesto, byť má zapečatený“,¹⁹ rovnako ako J. Diamant, ktorý sa v júni 1942 „nachádzal na neznámom mies-

te“,²⁰ čo by tiež napovedalo na útek alebo ukrytie. B. Reiss, obchodník s látkami, ušiel v marci 1942 zrejme do Maďarska, vojnu sa mu podarilo prežiť.²¹ Okresné žandárske veliteľstvo 29. 10. 1942 informovalo ministerstvo školstva a národnej osvety, že do koncentračného strediska nemohol byť dodaný ani Žigmund Spitz, lebo „toho času sa zdržuje na neznámom mieste, aby sa ukryl pred vysťahovaním“. ²² Na zozname Židov, ukryvajúcich sa pred vysťahovaním figuruje aj päťčlenná rodina Deutelbaumovcov z Trnavy.²³ V písomnostiach bola aj zmienka o Margite Grossovej, ktorú nedeportovali, pretože pravdepodobne ilegálne emigrovala.²⁴ Ani „A. Stern a jeho manželka Berta nemohli byť zadržaní a dodaní do Serede, lebo ešte pred príchodom žandárskej hliadky odišli zo svojho bytu na neznáme miesto a ich pobyt sa doteraz nepodarilo vystopovať.“²⁵ Žandárska stanica riešila prípad M. Schronkovej, ktorá v polovici júna 1942 ubytovala „v izbe svojho domu židovky H. Grausovú a E. Figdorovú, rod. Grausovú z Kežmarku, ktoré u nej nocovali bez toho, aby ich prihlá-

sila u obecného úradu Trnavy, čím ich chránila pred vyhostením zo slovenského štátu, ktorému podliehali“.²⁶ Ťažko však hodnotiť, či išlo o nevedomosť alebo vedomý akt. V novembri 1942 ÚŠB upozorňovala okresných náčelníkov, že „v poslednej dobe sa množia prípady, že niektorí Židia zadovážili si podvodným spôsobom falošné slovenské cestovné pasy, ktoré znejú na meno árijca, opatrené sú však fotografiou Žida“, čo mali oslovené orgány dôsledne kontrolovať.²⁷ Žandárska stanica v Trnave dostala udanie, že G. Stárková „od posluhovačky Magdaleny H. prijala dva pasy bez fotografií vystavené OÚ v Trnave s platnosťou do roku 1944, ktoré by v prípade potreby mohla použiť pri úteku... Je podozrenie, že chceli uprchnúť pred sústredením do strediska Židov“. Žandárska stanica však dôkaz nemohla zabaviť, lebo ich H. Stárk vraj spálil.²⁸ Okresné žandárske veliteľstvo v Trnave vo svojej správe udáva, že „23. 6. 1942 pri kontrole protizhiovských opatrení zadržalo Žida D. Grausza, u ktorého našlo päť bianco rodných listov s pečiatkou

17VRBOVÁ, ref. 16, s. 32.

18http://www1.yadvashem.org/about_yad/magazine/magazine_41/data_41/Torchlighters.html (12.10.2009)

19MV, ŠAB, PT, fond OÚT, č. k. 156, Prez. D1-935/1942, Hackerová Žofia – zamestnanecké oslobodenie dľa § 255.

20MV, ŠAB, PT, fond OÚT, č. k. 386, Adm. 209/1942, Autá Židov.

21SNA, Fond PPO – VII, č. k. 86, V/7 – 1126/48, Reiss Filip a syn, obchod látkami - Trnava. Králiková Katarína – Trnava - trojvy pokračovanie. Bedrich Reiss si po vojne zmenil meno na František Radec.

22MV, ŠAB, PT, fond OÚT, č. k. 154, Prez. D1-610/1942, Mechurová a spol. – židovskí učitelia ponechaní na Slovensku. Jeho zadržanie nariadilo ministerstvo vnútra 25. 9. 1942, lebo ministerstvo financií zrušilo svoje rozhodnutie, podľa ktorého mal Ž. Spitz pomáhať Daňovému úradu v Trnave ako „odborník pri triedení židovských modlitebných predmetov“, zároveň bol zamestnaný ako „hrobár u židovskej náboženskej obce v Trnave a vykonáva všetky funkcie spojené s pohrebnou agendou“. Predseda židovskej náboženskej obce ho označil za nenahradiateľného. Zaujímavé bolo, že okresné žandárske veliteľstvo navrhlo ministrom vnútra, aby svoje rozhodnutie odvolal.

23Deutelbaum Eduard, 1896, Armín, 1907, Margita, 1916, Margita, 1939, Róbert, 1941.http://www4.yadvashem.org/lwp/workplace/!ut/p/_s_7_0_A/7_0_3N7/.cmd/acd/.ar/sa.maximized/.c/6_0_288/.ce/7_0_3T5/.p/5_0_2E8 (17.11.2009). Holokaust neprežili - všetci sú uvedení ako obeť na tabuli martýrov na židovskom cintoríne v Trnave.

24SNA, fond MV, č. k. 571, 1996/1944, Dopyt o vysťahovaní Židov.

25MV, ŠAB, PT, fond OÚT, č. k. 162, Prez. D1-112/1943, Zaistenie Židov v pracovných strediskách. „Z tejto rodiny bola zadržaná len ich dcéra Sidónia Sternová, 10-ročná, ktorá bola dodaná do pracovného tábora Židov v Seredi“.

26MV, ŠAB, PT, fond OÚT, č. k. 416, Priest. 2102/1942.

27MV, ŠAB, PT, fond OÚT, č. k. 151, Prez. D1-260/1942, Židia – zákaz vysťahovať za hranice.

28MV, ŠAB, PT, fond OÚT, č. k. 416, Priest. 3116/1942.

29MV, ŠAB, PT, fond OÚT, č. k. 155, Prez. D1-753/1942, Rimstein Izák, maďarský štátny príslušník, diplomatická intervencia. Izák Rimstein vlastnil v Trnave tlačiareň. Celý prípad nadobudol aj iný rozmer, keď sa I. Rimstein na správanie žandárov sťažoval na maďarskom veľvyslanectve, pretože „policajní úradníci vnikli o pol tretej ráno do jeho bytu, poprezerali ho a 5.00 hod. ho odviekli pod zámienkou vypočutia na políciu v Trnave. Nevie po slovensky, preto žiadal, aby mu to povedali v maďarčine. Keď počuli maďarčinu, vrhli sa naňho a vyše štvrt hodiny ho bili. Počas toho tri razy omdlel, t. č. je ešte vždy chorý“. Samozrejme, že žandárske okresné veliteľstvo jeho sťažnosť označilo za neopodstatnenú, pretože I. Rimstein slovenčinu dobre ovláda, bol vypočúvaný veliteľom stanice Motyčkom, ktorý ovláda maďarčinu, členovia mestskej polície ho vôbec nevypočúvali, boli prítomní len ako úradní svedkovia žandárom, nebol naňho robený nátlak, nebol týraný ani bitý a nevyhľadal ani lekársku pomoc.

OÚ v Trnave a nepravým podpisom Gallu, štátneho matrikára v Trnave... Grausz udal, že bianco rodné listy dostal v júni 1942 od žida I. Rimsteina, chcel ich vraj vyplniť a použiť pre seba aj iných Židov ako árijský doklad, aby sa mohol voľne pohybovať a zamestnávať. Na podklade toho spravilo žandárstvo v noci 23. 6. 1942 prehliadku u I. Rimsteina, podozrievajúc ho, že sa zoberá zhotovovaním falošných árijských dokladov pre Židov“. Pri domovej prehliadke sa však nič nenašlo. Celý prípad dostal nový rozmer, lebo D. Grausz svoju výpoveď zmenil s tým, že „rodné listy vraj dostal od J. Kováča a pečiatku a podpis tam dal vraj K. Gara, mestský úradník“.²⁹ Na falošné doklady spomína aj G. Sidonová (Vrbová), ktorá po návrate na Slovensko v roku 1944 sama falošné doklady potrebovala. Od Jozefa Weissa tiež z Trnavy, ktorý ich mal zohnať, si vypočula: „Máte šťastie, pretože tesne predtým, ako

ruská armáda obsadila východné Slovensko, sa tam jednému kamarátovi podarilo ukradnúť na matrike kôpku nevyplnených, ale už úradne opečiatkovaných rodných listov a prázdnych žiadostí o občiansky preukaz. Dedinu teraz obsadili Rusi. Môžeme ich použiť... Nikto totiž nespozná, či sú pravé.“³⁰ Sama sa do tejto ilegálnej činnosti zapojila aktívne: „Jozef ma predstavil ďalším členom skupiny, jeho bratovi Dovovi a môjmu starému kamarátovi z Trnavy Jánovi. Všetci boli formálne zamestnaní, ale ich hlavnou úlohou bolo vyrábať a distribuovať falošné doklady. A tak sa na mojom písacom stole vyplňali rôzne formuláre, doklady o vyňatí z vojenskej služby, lekárske osvedčenia a cestovné priepustky...Bola som šťastná, že môžem byť aspoň niečím nápomocná.“³¹ Aj tieto čriepky vypovedajú o tom, že sa v židovskej komunite niečo dialo, že Židia neboli celkom

pasívni, a že podnikali niektoré kroky na svoju záchranu. Možno to neboli z dnešného uhla pohľadu veľké heroické činy, ale vyžadovali kus odvahy, ktorá ich aktérom rozhodne nechýbala. Možno sa o nich veľa nevie, lebo išlo len o individuálnu, navonok nie príliš nápadnú revoltu, niektorí členovia židovskej komunity však viedli skutočný veľký boj. Známe sú aktivity pracovnej skupiny³², v posledných rokoch sa analyzuje aj pôsobenie Židov v partizánskych jednotkách na Slovensku³³, ale v prípade Trnavy snáď nie je možné nespomenúť príbeh dvoch Trnavčanov, ktorí sa stali takmer celosvetovo známi, pretože sa im na jar 1944 podarilo ujsť z Osvienčimu – príbeh Alfréda Wetzlera a Waltera Rosenberga (Rudolfa Vrbu).³⁴ Príbeh a význam ich úteku je dnes pomerne dobre spracovaný.³⁵ Obaja, A. Wetzler aj R. Vrba, ho sami prerazovali vo svojich autobiografických príbehoch.³⁶ ■

30VRBOVÁ, ref. 16, s. 92.

31VRBOVÁ, ref. 16, s. 96.

32Pozri FATRANOVÁ, Gila. Boj o prežitie. Bratislava: Judaica Slovaca, 2007, s. 74–78. HRADSKÁ, Katarína (ed.). Holokaust na Slovensku 3. Listy Gizely Fleischmannovej (1942–1944). Snaha Pracovnej skupiny o záchranu slovenských a európskych židov. Dokumenty. Bratislava: Nadácia Milana Šimečku, Židovská náboženská obec Bratislava, 2003. JELÍNEK, Ješajahu, A. Židia na Slovensku v 19. a 20. storočí. Zborník statí. 1. časť. Bratislava: Judaica Slovaca, 1999. FATRANOVÁ, Gila. Boj Židov o prežitie v dobe holocaustu. In TÓTH, Dezider (ed.). Tragédia slovenských židov. Banská Bystrica: Datei, 1992, s. 101–120. BAUER, Yehuda. Otázka genderu: Prípady Gisi Fleischmannovej. In BAUER, Yehuda. Úvahy o holokaustu. Praha: Academia, 2009, s. 173–190. HRADSKÁ, Katarína. Aktivity Pracovnej skupiny pri záchrane slovenských židov v rokoch 1942–1944. In ZUDOVÁ-LEŠKOVÁ, Zlatica (ed.). Židé v boji a odboji. Rezistencia československých Židů v letech druhej světové války. Praha: Historický ústav, 2007, s. 79–88.

33Po partizánskych aktivitách trnavských Židov bude potrebné v budúcnosti ešte dôkladne pátrať. Na zozname nezvestných a padlých jednotky z Pracovného tábora v Novákoch sa objavil Leo Fuchs, zámočník z Trnavy, ktorý padol 12. 12. 1944. ŠPITZER, Juraj. Možnosti odporu a odboja Židov v rokoch 1939–1945. In TÓTH, Dezider (ed.). Tragédia slovenských židov. Banská Bystrica: Datei, 1992, s. 285. K problematike pozri aj ZUDOVÁ-LEŠKOVÁ, ref. 560, s. 9–44. LABORECKÝ, Peter. Vzbúrení bezmocných. In Acta Judaica Slovaca, č. 2, 1995, s. 45–82. TÓTH, Dezider. Židia v protifašistickom odboji na Slovensku. In Acta Judaica Slovaca, č. 14, 2008, s. 39–57. BARANOVÁ, Daniela. Účasť Židov v protifašistickom odboji na Slovensku. In ZUDOVÁ-LEŠKOVÁ, Zlatica (ed.). Židé v boji a odboji. Rezistencia československých Židů v letech druhej světové války. Praha: Historický ústav, 2007, 89–104. BACHNÁR, Alexander – DUKES, Fridrich, Ján. Stručná informácia o partizánskej jednotke z pracovného tábora Židov v Novákoch. Acta Judaica Slovaca, č. 13, 2007, s. 24–37.

34Alfréd Wetzler sa narodil 10.5.1918 v Trnave. Mama Regina, rod. Büchler (1874–1942), otec Alexander (1876–1942) naposledy zamestnaný ako predavač v obchode s miešaným tovarom Bratia Schwarz. Alfréd bol najmladší zo štyroch bratov. Rodina Wetzlerovcov bola chudobná, ale vzdelaná, najstarší Alfrédov brat Vladimír bol profesorom literatúry na trnavskej univerzite a autorom niekoľkých kníh. Alfréd študoval na trnavskom gymnáziu, ktoré však po prijatí protizhidských opatrení musel opustiť. Pracoval ako robotník, neskôr absolvoval prezenčnú vojenskú službu v robotnom pracovnom útvare. Koncom roku 1941 ho s celou židovskou skupinou zatkli pre podozrenie zo sabotáže na pracovisku v tehelni. Po štyroch mesiacoch väzenia v Bratislave sa vrátil do Trnavy. Do deportácií žil Alfréd so svojimi rodičmi a starším bratom Oskarom (1914–1942) v Trnave na Halenárskej 31. Týždeň po návrate z väzenia ho deportovali do Serede. Walter Rosenberg sa narodil 11. 9. 1924 v Topoľčanoch, rodičia Elias a Helena (rod. Grünfeldová), ale neskôr sa presťahoval do Trnavy, kde chodil aj do škôl. Na jar 1942 sa pokúsil o útek do Maďarska – cez Maďarsko a Balkán sa chcel dostať do Veľkej Británie s úmyslom pripojiť sa k zahraničnému československému vojsku. Pri pokuse o útek ho chytili a deportovali.

35BAUER, Yehuda. Pokusy o záchranu: Prípady osvietimské zprávy. In BAUER, Yehuda. Úvahy o holokaustu. Praha: Academia, 2009, s. 215–241. KÁRNÝ, Miroslav. Historie osvětimské zprávy Wetzlera a Vrby. In TÓTH, Dezider (ed.). Tragédia slovenských židov. Banská Bystrica: Datei, 1992, s. 167–186. KULKA, Erich. Úsilí židovských uprchlíků zastavit Šoa v Osvětimi. In TÓTH, Dezider (ed.). Tragédia slovenských židov. Banská Bystrica: Datei, 1992, s. 291–306.

36WETZLER, Alfréd. Čo Dante nevidel. Bratislava: MilaniumM, 2009. VRBA, Rudolf. Utekli jsem z Osvětimi. Praha: Sefer, 2007.

Mgr. Milan Ševčík, kurátor historickej knižnice Západoslovenského múzea

Poselkyně starých příběhův českých aneb Kronika Česká z roku 1700...

V historickej knižnici Západoslovenského múzea sa nachádzala rozpadnutá a neidentifikovaná stará kniha bez titulného listu. Výskumom sa nám podarilo zistiť, že ide o vzácnu českú kroniku z roku 1700, ktorej celý názov znie Poselkyně starých příběhův českých aneb Kronika Česká. Autorom je Jan František Beckovský (1658 – 1725), český spisovateľ, historik, prekladateľ náboženskej literatúry a kňaz. Študoval poéziu, rétoriku a filozofiu. V čase jeho štúdií vo Viedni toto mesto zachvátila morová epidémia, ktorej padlo za obeť okolo 70 000 ľudí. Beckovský pomáhal pri hromadných hroboch a tieto zážitky zrejme rozhodli o tom, že v roku 1684 zložil rehoľný sľub v Rytierskom ráde krížovníkov s červenou hviezdou. Venoval sa štúdiu teológie a od roku 1699 až do svojej smrti v roku 1725 pôsobil ako správca ženského špitálu u sv. Anežky v Novém Městě pražském. Súčasní autori radia Beckovského k vlasteneckým spisovateľom, ktorí v dobe úpadku českého národa oživovali jeho slávnú minulosť. Zaujímame medzi nimi zvláštne postavenie, pretože svoje diela písal väčšinou po česky. Okolo roku 1700 cestoval po českých zemiach a zbieral archívny a miestopisný materiál. Okrem prepracovaného a rozšíreného vydania Hájkovej kroniky Poselkyně starých příběhův českých aneb Kronika Česká, ktorou sa zapísal do dejín českej literatúry, je autorom 28 tlačených českých a latinských kníh. Okrem toho vytvoril najstarší v rukopise zachovaný herbár, ktorý má 117 listov s približne 200 druhmi sušených rastlín s uvedenými latinskými, nemeckými aj českými názvami. Preložil asi tridsať diel, väčšinou životopisov svätých a iných náboženských spisov. Keď sa chceme pozrieť detailnejšie na Beckovského dielo Poselkyně

starých příběhův českých aneb Kronika Česká, musíme sa vrátiť o približne 60 rokov späť. Václav Hájek z Libočan (koniec 15. stor. – 1553), český kronikár, spisovateľ a kňaz, dokončil totiž v roku 1539 svoje veľké dielo s názvom Kronika česká. Trvalo to ďalšie dva roky, kým cenzori a rôzne spory umožnili v roku 1541 knihu u Jana Severina ml. aj vytlačiť. Na tú dobu vyšla vo vysokom – tisícovom náklade. Hájkovi priniesla veľký úspech, no napriek tomu zostal bez príjmu a zadlžený. Ako rarita pôsobí informácia, že v roku 1543 si dokonca vyžiadal kráľovské privilégium na hľadanie pokladov. Ďalšou zaujímavosťou je fakt, že v roku 1545 bol uväznený, pretože sa zastal kapitulnej poddanej, ktorá bola zatknutá pre čarodejníctvo. Hájkova Kronika česká, ktorú písal niekoľko rokov, zahŕňa české dejiny od príchodu Čechov do zeme (podľa Hájka to bolo v roku 644) po korunováciu Ferdinanda I. Habsburského v roku 1526. Ide o rozsiahle a živé kronikárske rozprávanie napísané pútavým slohom, no čo sa týka obsahu, nie príliš spoľahlivé. Hájek napríklad všetky udalosti uvádza s presnými letopočtami, ktoré si pravdepodobne vymyslel. Jeho kronika však slúžila ako hlavný prameň ďalším kronikárom a dejepiscom, akými boli napr. Bartoloměj Paprocký z Hlohov, Jan František Beckovský, obhajoval ju Daniel Adam z Veleslavína a nemecký preklad kroniky vyšiel dokonca trikrát, a to v rokoch 1598, 1697 a 1718. V roku 1761 mal vyjsť aj latinský preklad, vydavateľ Gelasius Dobner však vydal iba prvú časť a Hájka podrobil ostrej kritike. Zastali si ho až v roku 1906 Josef Vítězslav Šimák a Václav Flajshans, ktorý Hájkovu kroniku znova vydal. Podľa neho bol Hájek človek svojej doby s chatrným vzdelaním, ktorý však zhromaždil veľké množstvo

prameňov. Tie však nedokázal kriticky spracovať.

Vráťme sa k Beckovského Poselkyně. Impulzom k napísaniu tejto knihy bola nedostupnosť spomínanej Hájkovej kroniky, a to už po necelých 60 rokoch od vydania a pri fakte vysokého nákladu. Preto sa Beckovský rozhodol napísať svoju kroniku. Základom bol Hájkov text, v ktorom opravil niektoré nepresnosti a chyby. Vydal iba prvý diel, opisujúci udalosti do roku 1526. Druhý diel, ktorý mal obsahovať roky 1526 – 1700, však nedopísal. Tlačou vyšiel až v roku 1880. Kniha obsahuje množstvo zaujímavostí, spomínaná je dokonca aj Trnava: Léta 1271. Přemysl Král toho Týhodne [týždňa] po Velikonoční Slavnosti pojav svůj Bojovný Lid s nim do Uher vtrhl, proto, že Štěpán Král Uherský minulého Roku bez vsy Příčiny vyhubil celé Rakausy [Rakúsko], a Přemyslvi Králi hanebnau Odpověd vzkázal. Do Uher týž Král přijeda s svými Čechy zmocnil se v málo Dnech Hradu Trnavy, Altenburgku [stredoveký hrad v Pezinku], Hradu S. Jiří [Sv. Jur] a mimo jiných mnohých také se Prešpurcku zmocnil, kdež vsyckni Královští Klenotové složeni byli, které on pobera a do Prahy dovesti poručiv, nimiž několik

Vozův naložených bylo, ten Hrad všecken do Gruntu zkazyti dal... V roku 1282 bol v Čechách velký hladomor: Někteří pak při velkých Horách a Skálách s Ženami a s Dítkami bydleli Naději majíce, že se před Němcý ukrýjí, při Ohních lehali, a tak se ohřívali až na nich Oděvové se popálili, y také některé zhnili, že nazý choditi museli, ano také při tom Hlad velký trpěli, který nemohače délejší snášeti z Hor vycházeli, koho z Lidí dostati mohli bez Litosti mordovali, vařili, jedli, a o jeho Raucho se dělili, y také času Nočního Těla z Šybeníc brali a jedli. Toho také času Matky své vlastní Děti jedly.

Zaujímavo a farbisto je opísaná smrť Albrechta I. Habsburského v roku 1308: Albrecht Cýsař maje také o tom Správu, co se v Čechách děje, přitom také, že jsau Čechové pro Jindřicha Korytánského poslali, a jej někteří za Pána přijali, z toho velmi hněviv byl. Y počal Vojsko zbírati chtě sylnau Mocy do Čech vtrhnauti, Jindřicha z ni vyhnati, a Frydrycha Syna svého na Místo jeho dosaditi. Když pak z své Země Švábské do Rakaus, a potom do Čech pustiti se chtěl, Prvního Dne Máje Měsýce jeda před svými Haufy v Poli skrze Žito, a s některými rozmlauvaje přiskočili k němu Jan Bratranec jeho, též někteří dobří Tovaryšy jeho, a Jan Meč svůj jemu v Hrdlo vstrčil, Rudolf pak Hrabě z Vratu jej na skrze probodl, a Oldřich z Palmy Hlavu jemu stial...

Židia bývali často obviňovaní z rôznych nekresťanských rituálov či hanobenia kostolov, o čom svedčí aj záznam z roku 1323: Přihodilo se, že Pražští Židé někteří spolu se svadišve jedni na druhé mnoho tajných a nešlechetných Věcy vynášeli. Král toho se dověděv, že oni Křestianských Děti Krev vylevají, Kostely kradmo a nočně odmykají a Svatokrádežně je laupí, mnozý z nich vydávájice se za Lékaře Křestiany trávějí a usmrcují též jiné mnohé neslychané Bezbožnosti a Nešlechetnosti páchají, poručil jich osm jíti a mučiti, kteří mnohé a divné své Nešlechetnosti na sebe y na jiné když vyznali, zjímáno jich

bylo Čtyrydceti a pět, a tí všykni na Hranicých upáleni byli, ostatní pak, jenž se podobné Smrti obávali, do Cyzyny se rozběhli. Y poručil Král hned třetího Dne v jich Škole kopati a Pokladův hledati, kdež také Sto a patnáct Hřiven Zlata, tři Tisýce Hřiven Stříbra, a sedm Tisýc Hřiven České Mince, též mnoho jiných Klenotův nalezeno bylo, což Král do své Komory poručil nosyti, a z toho Pokladu své Němce štědrě obohatil, na čež se Čechům velmi těžsko divati bylo.

Záznam o upírovi z roku 1337, který vstával z hrobu a prenasledoval lidí, sme predstavili v minulom čísle Noviniek z radnice.

Prikladáme aj prepis titulného listu, ktorý znie veľmi zaujímavo. V 16. a 17. storočí boli bežné takéto dlhé názvy kníh: Poselkyně Starých Příběhův Českých Aneb Kronyka Česka Od prvního do nynější Země České Příchozu Dwauch [dvoch] Knížat Charvátských Čecha y Lecha Wlastních Bratří Až do Štiastného Panování Cýsaře Ržímského Krále Českého ec. Ferdynanda Prvního Wždyckny Wítěze Slawného. K Rozmnožení Obecného Dobrého k Zvelebení Jazyka Českého A k Prospěchu Bližního Od Kněze Jana Beckowskýho Křížovníka s Čzerwenau Hwězdu na Swětlo vydaná. Díl První W němž se někteří Cyzý Příběhowé nacházejí kteří k Domácým přináležejíce od nich se odczyti nemohli. S Powolením Wrchností. W Králowském Starém Městě Pražském u Jana Karla Jeřábka DokonaLo se jeDenáCtého LeDna. V poslednej vete sa nachádza chronostichon, t. j. datovanie diela. Robilo sa to zvýraznením niektorých písmen, ktoré boli vytlačené majuskulou (veľké písmená). Čiže v slovách "DokonaLo se jeDenáCtého LeDna" sa nachádza D, L, D, C, L, D, čo dáva v rímskych čísliciach spolu rok vydania 1700.

Kniha má 1 040 číslovaných strán. Vytlačil ju Jan Karel Jeřábek a autormi drevorezových ilustrácií sú Jiří Časlavský a Peter Timerer. Použitie písmo je gotické a latinské slová sú antikvou. Obsahuje sig-

natúry, stránkové kustódy, arabské stránkovanie, rubriky, nadpisy kapitol, rímske číslovanie kapitol a marginálie. Čo sa týka grafickej výzdoby, v knihe sa nachádza množstvo čiernych iniciál v ornamentálnom ráme aj bez neho a renesančná drevorezová výzdoba – český lev (str. I, nesprávne heraldicky otočený), 53 ilustrácií českých panovníkov (elipsy vložené do obdĺžnikových kartuší, ktorých sú štyri druhy, a to s motívom divých mužov pre dobu pohanských vládcov, rastliny a plody pre dobu kniežat, vojnové odznaky pre dobu kráľov (so značkou MS) a belohorské bojisko s českými levmi a dvoma orlami s cisárskou korunou pre dobu cisárov), jedna rytina orla (str. 44, značka G.[eorgius] Czas[lawsky]: fecit), rytina chrámu sv. Barbory v Kutnej Hore (str. 465, značka Pet. Timmerer del:), celostranová rytina plánu kutnohorského chrámu sv. Barbory (medzi str. 466 a 467, značka G. Czaslavsky fec.), drevorez ilustrácie noža (str. 852) a drevorezový signet tlačiaru Jeřábka – renesančná ružica s menom Gerzabek v strede (str. 1 040, letopočet 1697). Ako už bolo spomenuté, kniha sa nachádza v zlom stave a je vhodná na kompletne reštaurovanie, ktoré by mohlo byť realizované v rokoch 2021 – 2022. ■

AUGUSTA, Pavel et al. 1999. Kdo byl kdo v našich dějinách do roku 1918. Praha : Libri, 1999. ISBN 80-85983-94-X.

BARTOŠ, Josef – KOVÁŘOVÁ, Stanislava – TRAPL, Miloš. 1995. Osobnosti českých dějin. Olomouc : ALDA, 1995. ISBN 80-85600-39-0.

FORST, Vladimír et al. 1993. Lexikon české literatury : Osobnosti, díla, instituce. 2/1. H-J. Praha : Academia, 1993. ISBN 80-200-0468-8.

HRABÁK, Josef (red.). 1959. Dějiny české literatury 1. Starší česká literatura. Praha : Československá akademie věd, 1959.

Kol. 2000. Slovník českých spisovatelů. Praha : Libri, 2000. ISBN 80-7277-007-1.

Mgr. Milada Kotlebová, Trnavské osvetové stredisko

Trnavská paleta ponúka v múzeu výber z tvorby neprofesionálnych výtvarníkov

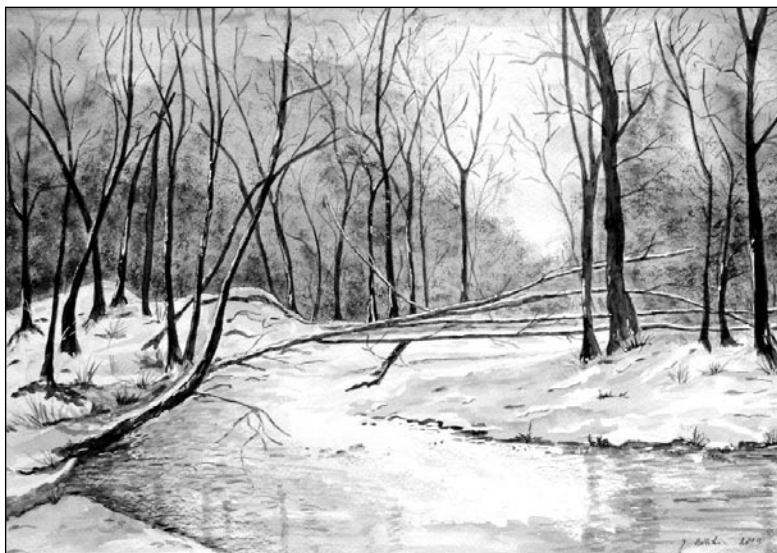
Trnavské osvetové stredisko je garantom 52. ročníka regionálnej postupovej súťaže neprofesionálnej výtvarnej tvorby Trnavská paleta. Priebeh podujatia, ktoré završuje výstava výtvarných diel, zabezpečuje v spolupráci so Západoslovenským múzeom v Trnave. Vyše polstoročná história podujatia, ktoré je svojim zameraním na neprofesionálnu výtvarnú tvorbu v regióne jedinečné, dodáva oceneniam váhu a prestíž. Aj tento ročník Trnavskej palety prináša v Západoslovenskom múzeu výber toho najlepšieho z aktuálnej amatérskej výtvarnej scény z regiónu.

Súťažná výstava je každoročne vrcholným podujatím výtvarného snaženia pre približne päťdesiat neprofesionálnych výtvarníkov reprezentujúcich okresy Trnava, Piešťany a Hlohovec. Pre vystavujúcich autorov je Trnavská paleta nielen súťažou, ale najmä príležitosťou na konfrontáciu s prácami iných výtvarníkov a v minulých nekoronových rokoch aj príležitosťou na stretnutie s verejnosťou a odbornou porotou, ktorej pôsobenie spočíva i v odovzdávaní skúseností a odbornej kritike. Výstavný súbor prác pokrýva takmer všetky výtvarné žánre od maľby až po predmety úžitkového umenia. V téme prevláda krajina, portrét, zátiešie, ale sú zastúpené i figuratívne kompozície či meditatívne obrazy, od realistického po abstraktné spracovanie diel. Autori sú v zmysle propozícií celoštátnej súťaže Výtvarné spektrum rozdelení do dvoch vekových skupín a každá veková skupina je rozdelená do kategórií podľa výtvarnej techniky. Výtvarné diela hodnotí odborná porota pozostávajúca z výtvarných pedagógov alebo odborníkov z výtvarnej oblasti. V tomto roku bol predsedom poroty doc. Milan Rašla, akad. maliar z Bratislavy, členovia poroty: Mgr. Peter Babka, výtvarník a umelecký fotograf a Bystrík Vančo, výtvarník – ilustrátor, ktorí hodnotili 221 výtvarných diel od 52 autorov a navrhli 9 cien bez určenia poradia a 14 čestných uznaní.

Na výstave sa stretávame s autorami, ktorí sa mnohé roky pravidelne zúčastňujú Trnavskej palety a ich

Jaroslav Áč

Jozefína Bíliková

práce už získali ocenenia v krajiských a celoslovenských kolách

súťaže Výtvarné spektrum. Je zaujímavé sledovať cestu tvorivú-

ho hľadania súťažiacich autorov, pokroky a odhodlanie, ktoré ich posúvajú dopredu, radosť z tvorby vychádzajúcej z ich autentických skúseností a sebarealizácie. Vystavené práce predstavujú vyvrcholenie viacročnej práce autorov, štúdium, hľadanie námetu, výrazu, zvládnutie techniky a materiálu. Verejnou prezentáciou súťažných prác organizátori podujatia Trnavského samosprávneho kraja, Trnavské osvetové stredisko a Západoslovenské múzeum v Trnave zvyšujú záujem širokej verejnosti o umeleckú tvorbu a napomáhajú kultivovaniu životného štýlu spoluobčanov. Podujatie Trnavská paleta 2020 je realizované s finančnou podporou Ministerstva kultúry Slovenskej republiky.

(red)

Malý Berlín v novembri

■ Online koncert: Hypianosis

Koncert Hypianosis je prvým dielom novej série unMUTE, v ktorej chce Malý Berlín prinášať koncerty novej a experimentálnej hudby. Prvý koncert bude venovaný súčasnej komprovizovanej hudbe a zaznejú na ňom skladby Milana Adamčiaka, Mariána Vargu, Jula Fujaka. Duo Julu Fujak (klávesy, bicie, basgitaru, zvukové hračky) a Martina Janegová (klavír a zvukové objekty) bude spoločne improvizovať a prinesie formu „divadla hudby“ spolu s prezentáciou nového hudobného projektu pod názvom kaleidoSONICope. Online koncert sa uskutoční v utorok 3. Novembra o 19.00 h. Streamovať budeme na Facebooku, na stránke kultúrneho centra Malý Berlín.

■ Online workshop: Základy práce v DAW

(Digital Audio Workstation) °2 Workshop je určený pre ľudí, ktorí chcú vstúpiť do sveta zvukového dizajnu raz za čas aj bez online tutoriálov. V októbrovom workshope ste sa mali možnosť zoznámiť so základnými operáciami, ktoré pri práci so strihaním, upravovaním

Ocenenia v 52. ročníku Trnavskej palety 2020

I. SKUPINA – autori vo veku od 15 do 25 rokov

Kategória: A. maľba

Cena: Dominik Štrbo, Horné Orešany
Čestné uznanie: Emma Smolková, Trnava

II. SKUPINA – autori vo veku nad 25 rokov

Kategória: A. maľba

6 cien bez určenia poradia:
Jozefína Bíliková, Trnava, Milan Čech, Trnava, Norbert Rakús, Trnava, Rudolf Rypák, Piešťany, Verner Scheibenreif, Hlohovec, Silvia Vargová, Horné Dubové
Čestné uznanie
Jaroslav Áč, Majcichov, Natália

Augustínová, Ružindol, Ján Bena, Trnava, Miroslav Benian, Trnava, Ľubica Hornáčková, Trnava, Emília Krivosudská, Križovany nad Dudváhom, Jozef Šoltés, Piešťany, Zuzana Špirková, Trnava

Kategória: B. kresba a grafika

Čestné uznanie: Melánia Karczová, Trnava

Kategória: C. plastika

Cena: Margita Knapová, Piešťany
Čestné uznanie: Marián Detko, Krakovany, Ján Lukačovič, Chtelnica, Marcel Málik, Malženice

Kategória: E. intermédiá

Cena: Natália Augustínová, Ružindol
Čestné uznanie: Radovan Hornáček, Trnava ■

a dizajnovaním zvuku používame. V rámci tohto workshopu tieto znalosti uplatníme pri ozvučovaní videa. To má, samozrejme, tiež isté zákonitosti a prácu so zvukom stavia do trochu inej roviny, v ktorej musíme trochu viac uvažovať nad priestorom, synchronizáciou obrazu a zvuku, typmi použitých zvukov, aj nad celkovou atmosférou, ktorú chceme vytvoriť. Zvukovú banku opäť poskytne Tomáš Farkaš. Trvanie workshopu: 2 – 3 hodiny.

Online workshop sa uskutoční v sobotu 21. novembra o 14.00 h. Streamovať budeme na Facebooku, na stránke kultúrneho centra Malý Berlín.

■ PechaKucha

Night vol. 32 online

V novembri sa uskutoční 32. vydanie večera PechaKucha Night, ktoré bude tentoraz špeciálne. Organizátori oslovili slovenských umelcov žijúcich v zahraničí. Počas večera budeme vysielat' z Fínska, Nórska, Veľkej Británie, Holandska a iných krajín.

Bude to večer plný vizuálneho umenia, dizajnu a architektúry aktívnych tvorcov. Hlavnou myšlienkou

podujatia je priniesť divákovi produktívne, zaujímavé, prekvapivé myšlienky prostredníctvom projekcií obrázkov, a pritom prinútiť účinkujúcich rozprávať stručne a k veci, namiesto toho, aby viedli dlhé monológy.

Podujatie sa uskutoční v stredu 11. novembra o 19.00 h. Streamovať budeme na Facebooku, na stránke kultúrneho centra Malý Berlín.

■ Ypsalon 2020

/ festival spisovateľov

Všetkým fanúšikom kvalitných kníh a literatúry nesmie ani tento rok ujsť festival spisovateľov, ktorý predstavuje to najzaujímavejšie, čo slovenská literatúra priniesla za posledný rok.

Aj napriek tomu, že pripravujeme online verziu, môžete sa tešiť na program plný besied a diskusií s ocenenými aj začínajúcimi autorami. Ako literárni hostia sa predstaví Balla, Mária Kopcsay, Alena Sabuchová, Zuzana Mojžišová a iní.

Podujatie sa uskutoční od štvrtka 26. do nedeľa 29. novembra o 18.00 h. Streamovať budeme na Facebooku, na stránke kultúrneho centra Malý Berlín. ■

TS TOS

Výstava Trnava – kráľovské mesto v obrazoch inštalovaná v Dome hudby je poctou nášmu mestu.....

Trnavské osvetové stredisko usporiadalo v spolupráci s Trnavským samosprávnym krajom výstavu **Trnava – kráľovské mesto v obrazoch**. Ide o ďalší projekt zo série KreaTiviTa 2020 pod vedením meto-
dičky pre výtvarníctvo, fotografiu a umelecké remeslá Milady Kotlebovej.

Inštalovaná je od 15. októbra vo výstavných priestoroch Trnavského osvetového strediska v Dome hud-
by Mikuláša Schneidera Trnavského.

Výstava Trnava – kráľovské mesto v obrazoch prehliadkou tvorby neprofesionálnych výtvarníkov z trnavského regiónu. Autori výtvarných diel Jaroslav Áč, Miroslav Benian, Jozefína Bíliková, Marianna Bubánová, Michal Botík, Albín Časár, Milan Čech, Tibor Hirner, Rudolf Holkovič, Daniela Kačmarová-Máliková, Juraj Klepáč, Emília Krivosudská, Marcel Málik, Rudolf Pavelský, Norbert Rakús, Marek Škvarka, Zuzana Špirková a Jozef Valovič zachytávajú Trnavu z rôznych uhlov pohľadu a rôznymi technikami. Oblúbená je najmä maľba akrylom, Nachádza sa tu niekoľko olejomalieb a niektorí autori výstavu spestrili aj akvarelom, pastelom a maľbou na hodváb. Vďaka tomu, že vystavujúci výtvarníci sú z viacerých generácií, môžeme na prácach pozorovať aj motívy z druhej polovice 20. storočia.

„Najmä sakrálna architektúra, ktorej stavby datujeme už od 13. storočia, je najvýznamnejším inšpiračným zdrojom osemnástich maliarov, obdivovateľov a milovníkov genius loci tohto neobyčajného mesta. Prostredníctvom ich obrazov sa ocitáme na niekoľkých identických miestach zobrazených z iného pohľadu, rozdielnou technikou a rukopisom alebo v inej dennej a ročnej dobe. Trnava – kráľovské mesto v obrazoch je jedinečná aj tým, že je inštalovaná z diel neprofesionálnych výtvarníkov. Okrem najvýznamnejších dominant mesta – sakrálny architektúry nám však približuje aj život v tichých uliciach centra, pohľad na jej stredoveký urbanizmus, výstavbu sídliska ČSM v šesťdesiatych rokoch aj významnú technickú pamiatku – Bellušov vodojem. Na výstave sa podarilo zhromaždiť diela, ktoré nám pri-

Rudolf Holkovič

Jaroslav Áč

bližujú starú aj novú Trnavu a sú poctou mestu, ktoré si tento záujem zaslúži,“ povedal kurátor výstavy doc. akad. maliar Milan Rašla. Výstava by mala byť otvorená do 15. decembra, ale vzhľadom na to, že v súvislosti s vývojom pandémie koronavírusu budú všetky kultúrne inštitúcie v zriaďovateľskej pôsob-

Emília Krivosudská

nosti Trnavského samosprávneho kraja uzavreté až do odvolania, predpokladá sa jej predĺženie. Trnavské osvetové stredisko vydalo k výstave hodnotný pamätný bulletin a jej realizáciu podporil z verejných zdrojov Fond na podporu umenia, ktorý je zároveň hlavným partnerom podujatia. ■

Martin Jurčo, foto: gjk

Dve generácie Blažovcov nám v galérii prinášajú Bez rúška Nejasnú správu o Preskupení

Galéria Jána Koniarka prináša niekoľko výstav, pre ktoré by sa oplatilo aj v čase korony prísť a vychutnať si atmosféru galerijných priestorov. Až do 15. novembra pokračuje v Koppelovej vile výstava štrnástich autorov v medzinárodnom projekte Antroporary – inšpirácia témou človeka, telesnosti a ľudského tela v rôznych podobách a nová prístavba vily ponúka tri výstavy výtvarného klanu rodiny Blažovcov – Františka Blaža, syna Marka Blaža a Kataríny Blažovej – Tekelovej.

František Blažo sa narodil v roku 1946 v Trnave, no rovnako ako jeho syn Marko (1972) žije a tvorí v Košiciach. František sa zameriava na maľbu, grafiku, monumentálne diela v architektúre a najmä na ilustračnú a propagačnú grafiku, ktorá je aj spoločným menovateľom na trnavskej výstave Blažovcov. Marko sa venuje najmä maľbe a digitálnym tlačiam. Vyštudoval, rovnako ako jeho otec, Vysokú školu výtvarných umení v Bratislave. Oba autori sú držiteľmi viacerých medzinárodných ocenení. Katarína Blažová-Tekelová (1945) je maliarkou tapisérií, art-protísov a tiež autorkou viacerých realizácií v architektúre. Ako pripomína kurátorka výstavy Alexandra Tamášová, autorka sa venuje najmä tematike ženy, nielen ženy – matky a ženy v dnešnej spoločnosti, ale aj ženským stereotypom. Pod umeleckým pseudonymom KA – TEKLA, ktorý vznikol z mena a priezviska, prezentuje Katarína Blažová-Tekelová svoju tvorbu v dolnej časti krídla Koppelovej vily. Výstava s názvom Bez rúška mapuje prierezovo celé jej dielo. Nájdeme tam klasické obrazy, textilnú tvorbu, ale i súčasné, vyslovene grafické kompozície.

„Mnohé diela na výstave vznikli pri experimentovaní s formou. Sú ako by dielom náhody alebo dokonca chyby. Napríklad diptych Život je príležitosť na zmenu je maliarskym prepisom rozostrených xeroxov, pôvodne drobných kresieb, ktoré Blažová v časovo náročnom procese zväčšila a preniesla na plátno,“ hovorí Alexandra Tamášová.

Pristavme sa teraz pri dvojjvýstave otca a syna Blažovcov Nejasná správa a Preskupenie v krídle Koppelovej vily na poschodí. „František Blažo pochádza zo silnej trnavskej

Kombinácia pop-artu a inšpirácia komiksom. To je typický rukopis trnavského rodáka Františka Blaža.

Premalbové parazitné dojmy na impresionizme. Oba autori radi citujú iných maliarov. Marko Blažo sa napríklad nechal inšpirovať impresionistickou maľbou.

rodiny. Jeho dvaja bratia sú výtvarníci, rovnako aj manželka Katarína a syn Marko. Ale rovnako aj bratov syn Cyril Blažo, známy z trnavského výtvarného prostredia,“ pripomína

kurátor výstavy a riaditeľ Galérie Jána Koniarka Vladimír Beskid. „František nemal od roku 1992 samostatnú výstavu a táto naša myšlienka sa potom posunula od

otca k synovi. Rozhodli sme sa ukázať ich tvorbu v spoločnej expozícii. Základ tvoria Františkove diela z neskorých 60. a zo začiatku 70. rokov, keď prichádza s estetiku komiksu, grotesky, irónie a hlavne veľkej mixáže. Tie ovplyvnili jeho syna Marka.“

Na prvý pohľad to celkom nevidno, keďže si našiel inú formu výtvarného prejavu. Ale napriek tomu, že tvorba otca a syna Blažovcov je rozdielna, aj pre odlišný čas a podmienky vzniku diel, neraz musíme starostlivo sledovať popisky, aby sme si boli istí autorstvom – otec, či syn?

„Aj preto sú tieto popisky dosť výrazné. Je to vizuálna poézia stretnutia otca a syna. Vidno generačný dialóg a veľmi podobnú estetiku aj maliarsku reč. Aj keď, samozrejme, František je etablovaný v trochu inom období. Je tam vidno viac grotesky, erotiky a popartovej estetiky, kým syn Marko ide cestou remixu, manipulácie scén a digitálneho manipulovania priamo v počítači. Spoločne obaja cítujú z dejín umenia – napríklad vidíme tam citácie z Rafaela, Leonarda, Moneta, ale aj japonského umelca Hokusaia, ktorého majú obaja radi. Je to lekcia z dejín umenia, no z remixovanej reality, ktorá je obom veľmi blízka. A na to sme chceli na výstave poukázať,“ hovorí Vladimír Beskid. Kto teda má rád komiks, alebo napríklad aj filmy Viktora Kubala, tak

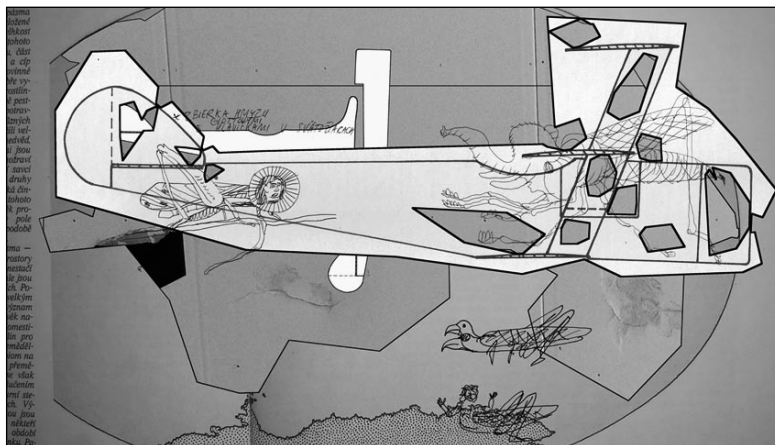
Jaroslav Lieskovský

Dve výročia železničarskeho futbalu

Zrod AC Vozovka Trnava bol v sezóne 1935, nástupnícka TJ Lokomotíva uzrela svetlo sveta o pätnásť rokov neskôr

Športová história v našom meste aktuálne dáva do pozornosti futbalové mílniky modrej armády. Pred osemdesiatimi piatimi rokmi si zamestnanci Vozovky založili svoj AC. Organizovaný futbal zapustil s podporou vedenia fabriky pevné korene, hoci materiálne a technické podmienky sa ani zďaleka nemohli priravnávať k súčasným.

Na priekopníkov z roku 1935 nadviazala v sezóne 1950 Telovýchovná jednota Lokomotíva. Zdrú-

Civilizácia koníkov a kobyliiek

si príde na svoje, pretože spoločným menovateľom oboch autorov je aj hravosť a komunikatívnosť, čo otvára dvere do galérie aj tým návštevníkom, ktorí výtvarné umenie vnímajú skôr intuitívne. „Kým otec radí obrazy za sebou ako filmový pás alebo komiksové obrazy, Marko to akoby mixoval už vo veľkej digitálnej práčke. A v tom je odlišnosť otca a syna. A zrejme obaja trpia syndrómom neistoty z prázdnej plochy, snažia sa plátno zaplniť do poslednej bodky a motívu, vytváraním drobných figúr. Dokonca tam nájdeme aj trnavský motív zo 70. rokov, ktorý František nazval Slzavé údolie. S nadsadením povedal, že by mal dať k obrazu červenú fixu a napísať, že kto sa z trnavskej komunity na obraze nájde, nech sa zakrúžkuje,“ dodáva s úsmevom

Vladimír Beskid. Aj táto výstava potrvá v GJK do 15. novembra. V zmysle epidemických opatrení je vstup do galérie možný len s rúskom, po vydezinfikovaní rúk a po odmeraní telesnej teploty. „Pretože máme veľké priestory, je možné, aby v galérii bolo naraz 30 návštevníkov, ale nemôžeme organizovať žiadne akcie ako sú napríklad hromadné komentované prehliadky,“ pripomína Vladimír Beskid. ■

Poznámka redakcie:

Tento článok vznikol pred vyhlásením lockdown-u. V tejto súvislosti budú vyššie uvedené podmienky vstupu do galérie pravdepodobne platiť až po jeho ukončení a galéria bude v čase lockdown-u pre verejnosť uzavretá. Odporúčame, aby si potenciálni návštevníci vopred preverili situáciu a možnosť predĺženia výstav.

žili sa v nej aj záujemcovia o iné pohybové aktivity. Pravdaže, futbal na improvizovanom ihrisku v zastrešenom kúte pri železničnej trati z Trnavy do Leopoldova to ešte dlho mal veľmi ťažké, no tamojším vyznávačom tejto loptovej vášne sa kolena nepodlomili.

Až po presťahovaní hracej plochy do terajšieho areálu na Družbe sa situácia začala meniť, hoci boli aj kritické okamihy. Napríklad pred vyše dvoma desaťročiami. Ne-

fungujúci sídliskový klub prišiel od sezóny 1999 ratovať zanieteny Peter Moravčík (* 14. 6. 1961, Smolenice). Futbalu sa hráčsky venoval v období 1972 (žiaci Spartaka Trnava) – 2001 (muži Lokomotívy Trnava). Nového manažéra čakala hŕba neuhradených faktúr. A tak si na začiatok musel od kamaráta požičať väčšiu sumu. Postupne sa obklopil pomocníkmi rovnakej telovýchovnej krvnej skupiny. Zanedbaný štadión menil svoju tvár.

Prítomnosť? Spomenuté boľáčky sú už dávnejšie zahojené. Starostlivo udržiavané prostredie mestského športového areálu FK Lokomotíva je vizitkou tamajších správcov a užívateľov. Okolo skúseného šéfa sa sformovala súdržná partia. Vedúci činovníci, tréneri i rodičia ťahajú za spoločný koniec futbalového povrazu. Prezident klubu má funkcionársku podporu predovšetkým v dlhoročných spolupracovníkoch Michalovi Megovi a Ľudmile Lackovičovej. S modro-žltým klubom na Ulici Juraja Slotta sa už dlhší čas snúbí pravá rodinná atmosféra. Je nastavená na výchovu futbalovej mlade, od prípravky až po starší dorast. Napri-

klad v družstve U19 nateraz trénuje tridsaťpäť chlapcov. „Po dovŕšení tejto vekovej hranice sa im nechce od nás odísť. A tak uvažujeme o opätovnom vytvorení mužského tímu,” vraví P. Moravčík.

Priestranná kancelária sídliskového FK pripomína múzeum športových trofejí. Čestné miesto tu majú zarámované fotografie a dresy najúspešnejších odchovancov. Viacerí sa nadlho stali členmi prvotligových kádov.

Železničiarsky futbal v organizovanej podobe si v našom starobylom meste teda pripomína dve pozoruhodné výročia. Súčasná Lokomotíva nesie zástavu viac ako úspešne. ■

Jaroslav Lieskovský

Pätnásť častí Trnavskej cyklistickej ligy

Hlavná kategória regionálneho seriálu bola korisťou skúseného Ľuboša Malovca, darilo sa mu aj Okolo Slovenska

Šport úzkych galusiek má v našom meste a okolí veľa ctiteľov. Tiež to potvrdil dvadsiaty šiesty ročník TCL. Napriek problémom s pandemiou mal pätnásť častí. Usporiadateľskú taktovku ojedinelého projektu s takýmto rozsahom držalo Občianske združenie Cyklisti Trnava. Radi konštatujeme, že zostavovatelia pestrého libreta TCL 2020 pamätali popri registrovaných pretekároch s licenciou SZC i na menej zdatných záujemcov o súťažnú cyklistiku.

Medzi výkonnosťnými, kondičnými a rekreačnými jazdcami bol o seriál na dvoch kolesách široký interes. „Do konečnej výsledkovej listiny sme zaradili 159 účastníkov rôznej výkonnosti. Ani vek nebol limitovaný. Na jednotlivé kolá chodilo priemerne od osemdesiat do deväťdesiat súťažiacich, počnúc veteránmi a končiac detskými začiatočníkmi,” poznamenal jeden z čelných organizátorov Vladimír Ekhardt, poslanec mestského zastupiteľstva.

Hlavnú tajničku cyklistickej krížovky najrýchlejšie rozlúštil Ľuboš Malovec. Ďalšie kategórie sa

podľa konečného súčtu bodov najviac vydarili Romanovi Bachratému (obaja Trnava Cycling Team), Tomášovi Drobnému (CK Olympik Trnava), Andrejovi Hoľškovi (Cyklo ŠK Jablonica) a medzi deťmi Norbertovi Adamčovi mladšiemu (ŠK Cyklo-tour Sereď). Kompletne výsledky sú záujemcom k dispozícii na webovej stránke Trnavskej cyklistickej ligy.

Skúsenému Malovcovi išla karta i v septembrovom 64. ročníku Okolo Slovenska. Najznámejšie viacetapové preteky na domácej scéne absolvoval Trnavčan v sedemčlennom reprezentačnom výbere SR. Rovnaký počet nominovala banskobystrická Dukla. Zo štrnástich slovenských cyklistov bol Malovec v absolútnom poradí druhý najúspešnejší. ■

Jaroslav Lieskovský, foto: sk.wikipedia.org

Účasť v olympijskom Sydney 2000 bola vrcholom trénerskej činnosti Dušana Radolského

Novembrové sedemdesiatiny trnavského rodáka sú vhodnou príležitosťou na bilancovanie jeho dlhoročného pôsobenia okolo koženej lopty

Medzi sedemdesiatnikov vstupuje tento mesiac známy futbalový odborník Dušan Radolský (* 13. 11. 1950, Trnava). Pestrý zoznam jeho trénerských misií vo vrcholovom i výkonnostnom zábere vypovedá veľavravne. V rokoch 1985 – 2013 účinkoval na oddielovej, klubovej či reprezentačnej úrovni. Bol koučom v Sereďi, Hurbanove, Senci, Dunajskej Strede, Košiciach, Žiline, Bardejove, bratislavskom Slovane, Banskej Bystrici, Žiline aj doma, v Trnave. Za riekou Moravou kormidloval mužstvá v Chebe, Olomouci, Hradci Králové a v FC Synot. Rovnako dobré meno si urobil v Poľsku, kde postupne viedol tímy Diskobolie Grodzisk, Ruchu Chorzów, Polonie Varšava a LKS Nieciecza. Dokonca ho oslovili aj majitelia klubu Al-Šabab Dubaj (Spojené arabské emiráty). Vo svojej krajine pod Tatrami bol nakrátko lodivod národného mužstva, no neprehliadnuteľné učin-

kovanie mal so slovenskou reprezentáciou do 21 rokov. Po úspešnej kvalifikácii dovedol mladých zverencov v majstrovstvách Európy k cennému štvrtému miestu. Táto pozícia znamenala vrcholnú poctu, kvalifikovanie sa Radolského výberu na OH 2000 v austrálskom Sydney. Škoda len, že pod piatimi olympijskými kruhmi u protinožcov nemal Trnavčan k dispozícii kompletný hráčsky káder.

Počas môjho štvorročného pôsobenia vo funkcii hovorca trnavského Spartaka viedol Radolský A-mužstvo bílich anielov od leta 2010. S Dušanom sa dobre spolupracovalo. Známa bola jeho ústretovosť voči redaktorom masmédií. Keď mu pracovné povinnosti dovolili, ochotne akceptoval pozvania na rôzne spoločenské akcie. Jedna z nich sa udiala pred desiatimi rokmi na Trojičnom námestí. Vtedy, v siedmy októbrový deň 2010, priviezol

špeciálny kamión do Trnavy vzácný exponát UEFA, pohár Ligy majstrov. Išlo o tzv. Trophy Tour piatimi európskymi štátmi.

Ani prítomnosť nedovolil D. Radolskému zaháľať. Čerstvého sedemdesiatnika totiž ešte stále napĺňa aktívne pôsobenie v riadiacej futbalovej štruktúre. Rovnakej športovej záľube sa upísala aj jeho dcéra Monika, súčasná hovorkyňa Slovenského futbalového zväzu. ■

Jaroslav Lieskovský, foto: Dominik Szabo

Spomienka na trnavský maratónsky autobus

Charitatívny beh pre Janka 2020 absolvoval po atletickom ovále slávistického štadióna aj jubilant Viľam Hrebík, sedemnásobný víťaz vytrvalostných pretekov na 42 195 metrov

Najskôr retrospektívny pohľad na dve významné bežecké výročia. Štafetový maratón priateľstva a zdravia v Trnave, prvý v rámci ČSSR, založila dvojica Marián Papiernik – Michal Šemetka v druhej polovici októbra 1975, teda pred štyridsiatimi piatimi rokmi. Obaja protagonisti z katedry telesnej výchovy PdF UK si dokonca trúfli na absolvovanie celého okruhu v smere do Smoleníc a cez Boleráz späť do Trnavy. Po dodatočnom premeraní išlo o 43-kilometrovú trasu. Celoštátna ouvertúra maximálne osemčlenných štafiet, s výmenou bežcov po piatich kilometroch, sa stala korisťou domácich vysokoškolákov.

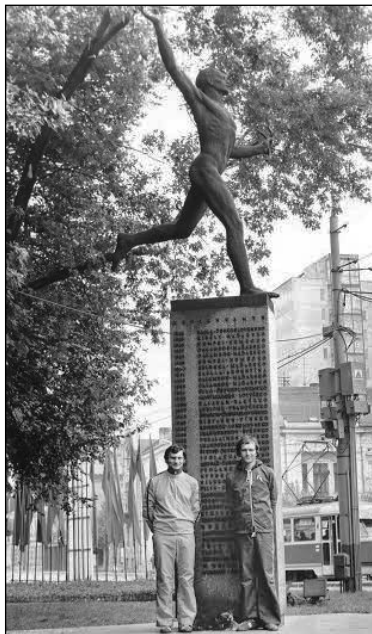
O päť rokov neskôr, začiatkom októbra 1980, zasa odišiel z Trnavy do Košíc mimoriadny maratónsky autobus. Spolu s Jankom Szabom sme zorganizovali takýto bezplatný spôsob dopravy pre tridsaťčlennú bežeckú skupinu na najstarší európsky maratón. Náš zámer sa podaril vďaka vedúcemu tajomníkovi okresného výboru telovýchovy Ladislavovi Kmečovi. Jeho príspevok vo výške 6-tisíc korún pokryl požadovanú sumu na autobusovú prepravu do východoslovenskej metropoly a späť. Na štart Medzinárodného maratónu mieru sa pred štyridsiatimi rokmi postavilo 1 114 mužov a žien, z nich 61 nedobehlo

do cieľa. Štvorhodinový limit splnili všetci Trnavčania. Nežné pohľavy absolvovalo košických 42 195 metrov prvý raz. Z našej výpravy príjemne prekvapilo solídne ôsme miesto vysokoškoláčky Katky Pénzešovej.

Tiež Jozef Stacho príjemne prekvapil, veď mladý kondičný bežec zo slovenského Ríma zdolal trojhodinovú hranicu. „Na maratónsky sviatok v Košiciach si veľmi rád spomínam dodnes,“ uviedol bývalý člen Agrostavu Trnava. Dokonca sa mu deň pred pretekmi podarilo stretnutie s dvojnásobným olympijským víťazom Waldemarom Cierpiskim z vtedajšej NDR. „Odvážny

nápad sa zrodil v hlave môjho pišfantského kamaráta Waltera Cafoureka, ktorého po nemecky naučila mama," dodal.

Prenesme sa do súčasnosti. Na posledný septembrový piatok prichystali atléti Slávie a ich priatelia charitatívnu bežeckú poctu Jankovi Szabovi. Dejiskom sympatického džogingového podujatia bol Mestský štadión Antona Hajmássyho. Počas dvanástich minút absolvoval na conipurovom ovále najviac metrov Ružindolčan Pavol Tollarovič (3 040). „Pán učiteľ Szabo nám v základnej škole na hodinách telocviku vstúpil hlboký vzťah k športovým aktivitám," povedal. Mladá trnavská atlétka Natália Kročková (2 670) zopakovala na Sláviu prvenstvo z vlaňajšej premiéry. Tridsaťminútovku režirovala dvojica Patrik Krajčovič (Zeleneč, ETOS, 8 150) – Michaela Rakúsová (Trnava, 6 350). Oba sa venujú extrémnym súťažiam pod názvom Spartan Race. Spolu so šéfom organizačného štábu Vladimírom Gubrickým, predsedom Asociácie športových klubov

Janko Szabo (vľavo) a Jaro Lieskovský, organizátori bezplatnej autobusovej prepravy tridsaťčlennej trnavskej skupiny na košícky MMM '80. Deň pred východoslovenskými pretekmi ich zvečnil objektív pred Poslom víťazstva, obdivuhodným dielom akademického sochára Arpáda Račku.

trnavskej Slávie, dekorovala víťaznú štvoricu Martina Szabová, Jankova dcéra. „Úprimne ďakujem všetkým dobrým ľuďom, ktorí akýmkoľvek spôsobom prispeli k úspechu nášho bežeckého podvečera," povedal Gubrický do moderátorovho mikrofónu.

Na telovýchovnej akcii so vzácnou myšlienkou ľudskej spolupatričnosti nechýbal ani legendárny atlét Viliam Hrebík (* 22. august 1960, Šaľa). Čerstvý šesťdesiatnik sa okrem behu na dlhé trate venoval triatlonu a záľubu našiel aj v lietaní na rogalle. „Janko bol počas môjho štúdia v trnavskej pedagogickej fakulte známou persónou v meste i na západnom Slovensku," prezradil o Szabovi víťaz siedmich maratónov. Mimochodom, Hrebíkovo osobný rekord 2:23:24 h, doteraz najlepší medzi vytrvalcami celého trnavského regiónu, sa zrodil pri jeho striebornej pozícii v Otrokovickom maratóne '84. Napokon prisľúbil, že na budúcoročný Beh pre Janka priletí zo Šale do Trnavy na rogalle. ■

Jaroslav Lieskovský, foto: Marta Országhová

Pasivita kradne roky, tvrdil Jozef Hagara

Sto rokov od narodenia hráčskej, trénerskej a funkcionárskej osobnosti trnavského futbalu

Bol mojím vysokoškolským učiteľom v trnavskej pedagogickej fakulte. Neskôr som mapoval jeho pracovné a spoločenské pôsobenie z pozície telovýchovného redaktora. To keď si Trnavčania vybrali Jozefa Hagaru za predsedu mestského národného výboru. V športovej rubrike Noviniek z radnice aspoň čiastočne načrtneme jeho všestranné futbalové zameranie. Dlhoročný komunálny politik totiž venoval chvíle osobného voľna rôznym trénerským a funkcionárskym aktivitám v Spartaku TAZ.

Ale po poriadku. O J. Hagarovi sa vedelo, že najpopulárnejšia lopotová hra celej planéty ho mocne zaujala nadhlo. Vzťah k futbalovému daniu zdedil po otcovi, spoluzakladateľovi trnavského FK Meteor. V drese tohto subjektu

Pri príležitosti deväťdesiatych narodenín docenta Jozefa Hagaru (vpravo) bola Knižnica J. Fándlyho miestom slávnostného večera. Zorganizoval ho Marian Urban Mikláš (vľavo).

rozvíjal Jozef svoj nesporný talent do osemnástich rokov. Vtedy ho

potešila ponuka na prestup do ligového Rapidu Trnava. Zápas

najvyššej celoštátnej súťaže si zaň premiérovu zahral v sezóne 1939, ešte pred svojimi devätnástymi narodeninami. Nádejnému futbalistovi sa prestup k susedom vyplatil. V červeno-čiernom výstroji robotníckeho celku išiel výkonnostne hore. Neskôr premenovali klub na TŠS. Kožené čudo naháňal J. Hagara do roku 1949, vtedy mu definitívnu stopku vystavil zranený meniskus. Podľa precízne spracovanej štatistiky, ktorú zanechal, v Rapide a po fúzii v nástupníckom TŠS si odkrútil úctyhodný počet, predstavujúci 193 medzinárodných, ligových a priateľských duelov.

„V pamäti mi utkvel ligový šláger s hosťami z Prahy na ihrisku za železničnou stanicou. Vtedy Jožko Hagara výborne zvládol osobku na hviezdneho slavistu Bicana. Najskôr som však musel od mamy vydrankať korunu na zakúpenie

vstupenky,” nadiktoval mi svojho času do novinárskeho zápisníka jeho gymnaziálny spolužiak Štefan Cepko.

Keď J. Hagara odložil hráčske kopačky do skrine, prijal ponuku na tréningovanie trnavských dorastencov. S jedlom rástla chuť. Znalosť francúzštiny využil počas trénerského pôsobenia pri reprezentácii aj armádnom výbere Kambodže (1962, 1963). Hlboký gymnaziálny vzťah k tomuto jazyku v ňom vypestoval triedny učiteľ Jozef Kmeť. „Mal záľubu vyhľadávať talenty v trnavských malokluboch. Stal sa mojím ochrancom, pretože v strednej škole nám futbal zakázali,” prezradil J. Hagara pri jednom z novinárskych rozhovorov. Z pozície mešťanostu podporoval i ďalšie športy. Všestranné aktivity docenta Hagaru v telesnej kultúre podčiarklo udelenie mnohých významaní. Uvedme aspoň dve,

Zlatý odznak Československého futbalového zväzu (1972) a Cenu mesta Trnavy (2001).

V dôchodcovskej komunite bol iniciatívny ešte s deviatimi krížikmi na pleciah, keďže, podľa jeho slov, by mu pasivita kradla roky. Počas oslavy 90. narodenín v čítárni knižnice Juraja Fándlyho prišiel jubilatovi zavinšovať k vzácnemu sviatku aj Valerián Švec, jeho bývalý zverenec v A-mužstve Spartaka a neskôr výrazná postava majstrovskej etapy bílých anjelov.

Jozef Hagara (* 9. 11. 1920, Topoľčany – † 22. 2. 2014, Trnava) zanechal za sebou najmä futbalové veľdielo. Hráčske, trénerské, funkcionárske. Športové ikony už vyše šesť rokov niet medzi nami. Nedožitie sté narodeniny nám poskytli priestor na pripomenutie si tejto výnimočnej trnavskej osobnosti. ■

GK

Hrajte kráľovskú hru s Novinkami z radnice

Záver šachovej partie Samir Sahidi – Martin Jablonický, 16. ročník Tirnavie – Memoriál R. Rétiho – Skalica 2020, postavenie po ťahu 48.Sb5

Aj napriek strašiaka v podobe pandémie spôsobenej koronavírusom sa podarilo v skalickom štvorhviezdičkovom Hoteli svätá Ľudmila opäť po roku usporiadať šachový festival, súčasťou ktorého bol aj uzatvorený veľmajstrovský turnaj Tirnavia – 16. ročník Memoriálu Richarda Rétiho (Skalica masters 2020), ktorý sa prvýkrát hral mimo krajského mesta Trnavy, s priemerným ratingom 2491 bodov. Podobne ako minulý rok v Divadle Jána Palárika, tak aj v Skalici sa zišlo desať pozvaných šachistov z domova (5) i zo zahraničia (5), ktorí medzi sebou súperili v deväťkolovom turnaji od 23. 8. do 30. 8. 2020 s tempom hry: 90 min. na 40 ťahov a 30 min. do konca partie s bonifikáciou 30 sek./ ťah. Hralo sa jedno kolo denne s výnimkou pondelka, keď sa na šachovniciach bojovalo predpo-

ludným aj popoludní. Ako ukážku sme vybrali z prvého kola duel dvoch mladých a nádejných šachistov z trnavskej liahne. S prehodením ťahov rozohrali medzi sebou anglickú hru (A39). Na originálny manéver čiernej dámy (Dd8 - a5 - h5) mohol biely reagovať protiofenzívou: 10.h3 d6 11.g4 De5 12.Jd5 Je8 13.Vb1 De6 14.Sg5 Dd7 15.f4 e6 16.Jc3 a5 17.a4 b6 18.f5 Sb7 19.f6 Sh8 20.Jb5 Vd8 21.J3d4 d5 22.J: c6 S:c6 23.Dd4 d:c4 24.D:d7 S: d7 25.Vbd1 h6 s pozícnou výhodou alebo rovnováhou: 10.e4 d6 11.D:h5 J:h5 12.c5 d:c5 13.J:c5 Jf6 14.Vd1 Sg4 15.f3 Sc8 16.Se3 b6 17.Jd3 Se6 18.Vac1 Vfd8 19.Jf4 V: d1+ 20.J:d1 Sd7 21.Jf2 Je5 22.J2d3 J:d3 23.J:d3 Vc8 24.V:c8+ S:c8 =. Neskôr, v strednej hre partie, (miesto 21. - V:c1) by čierny získal rozhodujúcu prevahu po: 21. - Sd7! 22.De3 S:b2 23.V:c8 V: c8 24.Vb1 Sf6 25.V:b7 Vc4 26.V: a7 Sg5 27.Sh3 S:e3 28.Va8+ Kf7 29.S:g4 Vc1+ 30.Kh2 S:g4 31.f:e3 Ve1 32.Jg2 V:e2 33.Kg1 Sf3 34.Jf4 V:e3 35.Kf2 Vc3 36.Vh8 Kg7 37.Ve8 Kf6 38.a4 Va3 39.Vf8+ Ke5 40.Vf7 h6 -+ . Napriek tomu udržiaval v koncovke s rôznofarebnými strelcami rovnováhu, ktorú porušil v 48. ťahu po svojej hrubej chybe, ktorá znamenala jeho prehru. Ako mal správne hrať čierny, ktorý je na ťahu, v postavení zobrazenom na diagrame? Otázku kladieme našim čitateľom – riešiteľom. Odpoveď sa dozvedia v ďalšom čísle NzR. Martinovi sa turnaj nevydaril, keď po deviatich kolách získal len 1,5 bodu (+0 - 6 = 3) a skončil predposledný. Za víťazom I. Saricom (rating 2646 bodov) z Chorvátska zaostal o šesť bodov, ale v ratingu má menej o vyše tristo bodov. Svoje sklamanie si liečil v rapid-turnaji, ktorý sa hral počas jedného dňa a po siedmich kolách (tempo hry: 2 x 10 min. + 5 sek./ťah) zo 61 účastníkov obsadil 10. priečku so

ziskom 5 bodov (+4 - 1 = 2). Samir na 16. ročníku Tirnavie dopadol lepšie, lebo skončil na 7. mieste, keď nazbieral 4 body (+1 - 2 = 6).

1.d4 Jf6 2.Jf3 g6 3.c4 Sg7 4.g3 0-0 5.Sg2 c5 6.0-0 c:d4 7.J:d4 Jc6 8.Jc3 Da5 [8. - J:d4 9.D:d4 d6 10.Dd3 a6 11.Sd2 (11.h3 Jd7 12.b3 Vb8 13.Se3 b5 14.c:b5?! (Sa7) a:b5 15.Vac1 b4 Hjartarson vs Kasparov, Tilburg 1989; 11.Sg5 Vb8 12.c5 Da5 13.Sf6 S:f6 14.c: d6 e:d6 15.Dd6 Se6 16.Dd2 Vfd8 17.Dc2 Vdc8 Džindžichašvili vs. Ehlvest, N. York 1990) 11. - Vb8 12.Vac1 Sd7 13.Sf4 Jh5 14.Sg5 Sc6 15.e4 Griščuk vs. Bočarov, Dagomys 2008, 11. - Sf5 12.e4 Se6 13.b3 Jd7 14.a4 Jc5 15.Dc2 Vc8 16.Vac1 Hort vs. Geller, Petropolis 1973; 8. - Jg4 9.e3 d6 10.h3 (10.b3 J:d4 11.e:d4 Jh6 12.S:h6 S:h6 13.Ve1 Sg7 14.Vc1 Vb8 15.b4 Se6 16.d5 Sf5 17.Dd2 a5 18.a3 a:b4 19.a:b4 Db6 20.Je4 Dd4 21.D:d4 S:d4 Akopjan vs. Kramnik, Kazan 1997) 10. - Jge5 11.b3 J:d4 12.e:d4 Jc6 13.Se3 Sd7 14.Dd2 Da5 15.Vfd1 Karpov vs. Carlsen, Francúzsko 2006] 9.Jb3 Dh5 10.Jd5 d6 11.h4 J:d5 12.c: d5 Je5 13.Sg5 f6 14.Sf4 g5 15.S: e5 f:e5 16.h:g5 D:g5 17.Jd2 Sf5 18.Jf3 Dg4 19.Dd2 Vac8 20.Vac1 e4 21.Jh4 V:c1? 22.V:c1 Vc8 23.J: f5 V:c1+ 24.D:c1 D:f5 25.Dc2 D:d5 26.S:e4 D:a2 27.Dc8+ Kf7 28.Df5+ Ke8 29.S:b7 e6 30.Sc6+ Ke7 31.Dg5+ Sf6 32.Dg8 Db1+ 33.Kh2 Dg6 34.Db8 Sd4 35.e3 Sb6 36.Db7+ Kf6 37.Se4 Dh5+ 38.Kg2 d5 39.Sd3 (39.D:h7 D: h7 40.S:h7 e5 41.Sg8 d4 42.e: d4 S:d4 43.b3 e4 44.Sh7 e3 45.f: e3 S:e3 =) 39. - Df7 40.Db8 Kg7 41.De5+ Df6 (41. - Kg8 42.Se2 Sc7 43.Dc3 Sb6 44.Sg4 Kf8 45.Da3+ Kg7 46.Dd6 Kf6 47.f4 Sc7 48.Dc6 Sb6 49.e4 d:e4 50.D: e4 Dd7 51.De5+ Ke7 52.Dg7+ Kd6 53.Df8+ De7 54.Dh8 e5 55.Db8+ Kd5 56.Sf3+ e4 57.Da8+ Kd4 58.Dh8+ Kd5 59.Sd1 Sd4

60.Dc8 Kd6 61.Sa4 Dc7 62.Df8+ Kd5 63.Df5+ Kd6 64.D:e4 Dc4 65.De8 +/-) 42.Dh5 D:b2 43.D: h7+ Kf8 44.Dh6+ Ke7 45.g4 Df6 46.Dh5 Kd6 47.g5 Dc3 48.Sb5 Db2?? 49.De8 Dg7 50.Dc6+ 1:0 Druhá naša ukážka sa hrala v tom istom hoteli a tom istom čase i s rovnakým tempom hry ako Skalica Masters 2020. V 2. ročníku FIDE Chess Open Skalica sa zišlo 65 šachistov a šachistiek. Trnavu reprezentoval medzinárodný veľmajster Ján Plachetka (* 1945), ktorý po deviatich kolách nazbieral 5 bodov (+4 - 3 = 2), keď zaostal za víťazným indickým šachistom o 2,5 bodu. Jeho šachové majstrovstvo v pokročilom seniorskom veku ukážeme čitateľom našej stálej šachovej rubriky v dueli z 5. kola s českým šachistom, v ktorom sa bránil s čiernymi figúrami sicílskou obranou (B45), keď obaja duelanti zvolili ostrý súboj s opačnými rošádami: V. Bochnička útočil na kráľovskom a J. Plachetka na dámskom krídle. O výsledku partie sa rozhodovalo už v 20. ťahu, keď po: 20.Vd2! e:d4 21.D:d4 g6 22.Sh3 Vb8 23.Sg4 d5 24.h5 Sc5 (24. - S:g5? 25.h:g6 h6 26.g:f7+ D:f7 27.Jf5 Df6 28.e5 Dc6 29.Vg2 b3 30.Je7+ +-) 25.Df6 Se7 26.Dd4 Sc5 by bola vznikla pozíčná remíza opakovaním ťahov, lebo dáma po napadnutí strelcom nemá vhodné únikové pole (27.Dd3? d:e4 28.Df1 D:g3 29.h:g6 De5 30.Df6 D:f6 31.g:f6 Vfd8 32.V: d8+ V:d8 33.V:h7 Sd5 34.c4 b:c3 35.Vg7+ Kf8 36.Vh7 f:g6 37.Vh8+ Kf7 38.V:d8 S:a2+ 39.Kc2 c: b2 40.K:b2 Sc4 =/+). Mocnejší odpor mohol biely klásť svojmu súperovi, ak by miesto 23.h5 hral: 23.Sg4 d5 24.e5 Sc5 25.Df4 Vbe8 26.Ve2 a5 27.Sf3 Sa6 28.Vee1 Sf2 29.S:d5 S:e1 30.V: e1 Vc8 31.Df2 Dc5 32.D:c5 V:c5 33.Je4 Vc7 34.Jd6 Ve7 s malou výhodou čierneho. Namiesto 21. - g6 v dueli mohol čierny skúsiť:

21. - Vfe8 22.Sh3 Vcd8 23.Vhd2 d5 24.Jf5 Sf8 25.Sg2 Dc8 26.Db6 Sc5 27.Da5 d4 28.Sh3 Dc6 29.h5 Db6 30.D:b6 S:b6 31.g6 h:g6 32.h:g6 f6 33.Sg2 Ve5 34.Vh1 Sc8 35.Vdd1 S:f5 36.e:f5 V:f5 37.Sf1 a5 38.Sc4+ Kf8 39.Vde1 Ve5 40.V:e5 f:e5 41.Vf1+ Ke7 42.Vf7+ Kd6 43.V:g7 e4 44.Vh7 e3 45.g7 d3 46.S:d3 Sd4 47.Sc4 e2 48.S:e2 Vg8 49.Vh6+ Ke7 50.Vh4 Se5 51.Vg4 V:g7 52.V:g7+ S:g7 s remízovou koncovkou rôznofarebných strelcov. Pozícia po 6. ťahu sa už v Plachetkovej šachovej praxi vyskytla v 2. kole Extraligy ČR 1997/98 (Sokol Vyšehrad – V+P Zlín), kde ďalej nasledovalo: 7.Dd2 e5 8.Jb3 a6 9.f3 h6 10.Sc4 b5 11.Se2 Se6 12.a4 b4 13.Jd5 S:d5 14.e:d5 Je7 15.Sc4 Dc8 16.Dd3 Jg6 17.Ja5 e4 18.f:e4 Je5 19.De2 J:e4 20.0-0 Se7 atď. Svatoš vs. Plachetka . Priemerný rating v turnaji dosiahol hodnotu 2158 bodov.

Vladimír Bochnička (2151)

– Ján Plachetka (2305)

1.e4 c5 2.Jf3 e6 3.d4 (3.d3 Jc6 4.g3 g6 5.Sg5 Db6 6.Jbd2 d6 7.Sg2 Sg7 8.Vb1 Dc7 9.0-0 Jf6 10.h3 0-0 11.c3 b6 12.b4 Sb7 Stripunskij vs. Kamskij, USA 2006; 3.b3 d5 4.e:d5 e:d5 5.Sb5+ Sd7 6.S:d7+ J:d7 7.0-0 Sd6 8.d4 Je7 9.Jc3 0-0 10.d:c5 J:c5 11.Sg5 f6 12.Se3 Je4 13.Jb5 Sb8 14.Jfd4 Carlsen vs. van Welly, Haag 2006) 3. - c:d4 (3. - d5 4.e:d5 e: d5 5.Sb5+ Jc6 6.0-0 Jf6 7.Je5 Sd7 8.S:c6 b:c6 9.Ve1 Se7 10.d:c5 0-0 11.Sg5 h6 12.Sh4 Ve8 13.Jd2 g5 14.Sg3 S:c5 15.Je3 Sb6 16.Df3 Ve6 Keres vs. Konstantinopolskij, Moskva 1950) 4.J:d4 Jc6 [4. - a6 5.Sd3 Jf6 6.0-0 d6 (6.- Dc7 7.De2 d6 8.c4 g6 9.Jc3 Sg7 10.Vd1 0-0 11.Jf3 Jc6 12.Sf4 e5 13.Se3 Sg4 14.h3 Jd4 15.S:d4 S:f3 16.D:f3 e: d4 17.Jd5 J:d5 18.c:d5 Svidler vs. Ivančuk, Monako 2005) 7.c4 g6 8.Jc3 Sg7 9.Sg5 0-0 10.Dd2 Ve8 11.Vad1 Jbd7 12.b3 Dc7 13.Sb1 b6 14.Jde2 Sf8 15.Jg3 Tompa vs.

Plachetka, Malmo 1985/86] 5.Jc3 [5.Jb5 d6 6.c4 (6.Sf4 e5 7.Se3 Jf6 8.Sg5 Se6 9.J)c3 a6 10.S:f6 g:f6 11.Ja3 d5! Fischer vs. Petrosian, TK 1. p., Buenos Aires 1971) 6. - Jf6 7.J)c3 a6 8.Ja3 d5 9.e:d5 e: d5 10.c:d5 Jb4 11.Sc4 Sg4 12.Se2 S:e2 13.D:e2+ De7 14.Se3 Jb:d5 15.Jc2 J:e3 16.J:e3 De6 17.0-0 Sc5 18.Vfe1 0-0 Karpov vs. Kasparov, Moskva 1984] 5. - d6 [5. - a6 6.J: c6 b:c6 7.Sd3 d5 8.0-0 Jf6 9.De2 (9.Ve1 Se7 10.e5 Jd7 11.Ja4 Dc7 12.Sf4 g5 13.Sg3 h5 14.h3 c5 15.c4 d4 Navara vs. Mamedjarov, Baku 2008) 9. - Se7 10.Ja4 0-0 11.c4 Sb7 12.e5 Jd7 13.Sf4 Jb6 14.c:d5 c:d5 15.Jc3 Jd7 16.Vad1 Jc5 17.Sb1 a5 18.Vfe1 Ponomarev vs. Rublevskij, Elista 2007; 5. - Dc7 6.g3 a6 7.Sg2 Jf6 8.0-0 J: d4 9.D:d4 Sc5 10.Dd3 Jg4 11.De2 Je5 12.Kh1 d6 13.f4 Jc6 14.Se3 b6 Adams vs. J. Polgárová, Sofia 2005] 6.Se3 (6.Se2 Jf6 7.Se3 Se7 8.f4 0-0 9.0-0 Sd7 10.Jb3 a5 11.a4 Jb4 12.Sf3 e5 13.Kh1 Sc6 14.f:e5 d:e5 15.De2 Dc7 16.Df2 Geller vs. Polugajevskij, Petropolis 1973; 6.g4 h6 7.h4 a6 8.Sg2 Se7 9.Se3 J:d4 10.D:d4 e5 11.Dd1 Se6 12.Jd5 Vc8 13.c3 Jf6 14.J: e7 D:e7 15.g5 h:g5 16.h:g5 Vh1 17.S:h1 Jg4 18.Sd2 Df8 19.Df3 Dh8 20.Sg2 Dh4 Karpov vs. Kasparov, 14. p., Moskva 1985) 6. - Jf6 7.f3 (7.Sc4 Se7 8.De2 a6 9.0-0-0 Dc7 10.Sb3 0-0 11.g4 J: d4 12.V:d4 b5 13.g5 Jd7 14.f4 Jc5 Juneev vs. Lukin, ZSSR 1984; 7.Sd3 d5 8.e:d5 e:d5 9.De2 Se7 Balašov vs. Spraggett, Taxco 1985) 7. - a6 8.Dd2 Dc7 9.0-0-0 b5 10.g4 Sb7 11.Kb1 Se7 12.Df2 (Aj po: 12.J:c6 D:c6 13.h4 b4 14.Je2 Vc8 15.g5 Jd7 16.h5 Da4 17.b3 Da5 18.Sg2 0-0 19.g6 Sf6 20.g:h7+ K:h7 21.h6 g6 22.Sd4 Db5 23.De3 Vfd8 24.f4 a5 25.Sf3 Dc6 má čierny aktívnu protihru.) 12. - b4 13.Jce2 Vc8 14.Jg3 0-0 15.h4 Je5 16.g5 Jfg4 17.f:g4 J:g4 18.De2 J:e3 19.D:e3 e5 20.Vh2? e:d4 21.D:d4 g6 22.Sh3 Vb8 23.h5?! (23.De3 a5 24.c3 Dc5

25.D:c5 d:c5 26.c:b4 a:b4 27.Vd7 Vfe8 28.Sf1 Sc8 29.Vd1 Sd8 30.Vc2 Sc7 31.Vd3 S:g3 32.V: g3 V:e4 33.V:c5 V:h4 -/+ , 23.Jf1 Dc5 24.Je3 D:d4 25.V:d4 f6 26.Se6+ Kg7 27.Vc4 f:g5 28.Vc7 S:e4 29.V:e7+ Kf6 30.V:h7 K:e6 31.h:g5 Vb5 32.V2h4 Ve5 33.b3 Sf3 -/+) 23. - Dc5 24.h:g6 h:g6 25.Dd3 (25.Sg2 D:d4 26.V:d4 S: g5 27.V:b4 Sf4 28.Vh3 Sc6 29.V: b8 V:b8 30.Je2 Se5 31.Jc3 g5 32.Jd1 f5 33.Va3 g4 34.V:a6 S:e4 35.S:e4 f:e4 36.Va4 d5 37.b3 g3 38.Va6 Kg7 39.Je3 Vf8 40.Va7+ Kg6 -+) 25. - S:g5 26.Sd7 De5 27.Vdh1 Sf6 28.Db3 Vfd8 29.Sg4 d5 30.Vh7 a5 31.Jh5 g:h5 32.V7: h5 a4 33.D:b4 Sc6 34.V:e5 V:b4 35.c3 V:e4 36.V:e4 d:e4 37.Vg1 Kf8 38.Sf5 e3 39.Ve1 Sg5 40.Sg4 Se4+ 41.Ka1 f5 0:1

Riaditeľom turnaja bol Milan Roman zo Skalice a usporiadateľom Tomáš Perička z Brezovej pod Bradlom. Okrem šachovania sa mohli účastníci šachového festivalu venovať bicyklovaniu, turistike, golfu, tenisu, futbalu, stolnému tenisu a ďalším športovým aktivitám.

Riešenie koncovky z partie Horňák vs. Jančovičová (NzR č. 9/2020):

36. - b5! (na uvedenie strelca do hry po uhlopriečke a7 - g1 a napadnutie bielych pešiakov) 37.Jc3 (37.Kc5 Sa7+ 38.K:b5 S: f2 39.Jd2 S:g3 40.Kb6 g5 41.K:b7 S:h4 42.b5 Sf2 43.b6 h4 44.Jf3 g4 45.J:h4 S:h4 46.a4 Sf2 47.a5 g3 48.Ka8 g2 49.b7 Sg3 50.a6 g1D 51.a7 f5 52.b8D S:b8 53.a: b8D Da1+ 54.Kb7 Db1+ 55.Kc8 D:b8+ 56.K:b8 f:e4 -+) 37. - Sa7 38.f3 Sf2 39.g4 g5 40.e5 g:h4 41.Je4 Se3 42.e6+ Ke7 43.g:h5 h3 44.Jg3 Sf4 45.Jh1 f5 46.Jf2 h2 47.Jh1 Sc1 48.Ke5 S:a3 49.K:f5 S: b4 50.f4 Se1 51.h6 b4 52.Ke4 K: e6 53.h7 Sc3 s výhrou mladej slečny Jančovičovej, ktorá, ak vydrží, môže byť príslubom pre slovenský ženský šach. ■

KNÍŽNICA J. FÁNDLYHO

■ 13. a 27. novembra na www.kniznicatrnava.sk LITERÁRNE INŠPIRÁCIE NA VÍKEND

Pre priaznivcov našej knižnice sme pripravili pravidelné Literárne inšpirácie na víkend. Na stránke www.kniznicatrnava.sk ponúkame každý druhý týždeň krátke video s reflexiou na súčasnosť prostredníctvom literárnych diel spisovateľov Milana Kunderu a Haruki Murakamiho. Zamyslenia nad ich tvorbou pripravuje Pavol Tomašovič

*Knižnica Juraja Fándlyho v Trnave
Rázusova 1, 918 20 Trnava
Zákaznícka linka: 033/5513896
Mobil: 0911 098664 (do 14.30 h)
kniznica@kniznicatrnava.sk*

Sledujte nás:

<https://www.kniznicatrnava.sk/>

<https://www.facebook.com/kniznicatrnava/>

<https://www.youtube.com/channel/UCLHcYByAM0PNp65leobauJg>

ZÁPADOSLOVENSKÉ MÚZEUM

*Múzejné nám. 3, tel. 033/5512913,
033/5512 911, e-mail: zsmuzeum@zupa-tt.sk, www.zsmuzeum.sk
Otváracie hodiny: ut – pia 8.30
– 17.00, víkend 11.00 – 17.00,
v pondelok je zatvorené*

EXPOZÍCIE

■ **Príroda Malých Karpát, Sakrálné pamiatky, Ľudová hrnčina, Kampanologická expozícia, Oratórium, Štefan Cyril Parrák – Pocta kráľovi zberateľov, Osobnosti športu TTSK, Klarisky v Trnave, Krása zašlých čias, Archeologická expozícia, Ľudový textil trnavského regiónu**

VÝSTAVY

■ **TRNAVSKÁ PALETA**
Súťažná prehliadka neprofesionálnych umelcov, pripravuje Trnavské osvetové

stredisko

5. 11. 2020 – 15. 1. 2021

■ BRADLAN – 90 ROKOV

Výstava k jubileu mužského robotníckeho spevokolu, ktorý pôsobí v Trnave bez prerušenia už od roku 1930

do 2. novembra

■ SVET MINERÁLOV

geologická výstava
do 28. februára 2021

■ PADLI, ABY SME MY ŽILI

Trnavská posádka a odboj na západnom Slovensku počas SNP
do 17. 1. 2021

ZBIERKOVÝ PREDMET MESIACA

Z geologickej zbierky múzea

ZÁPADOSLOVENSKÉ MÚZEUM ONLINE

Na FB stránke Západoslovenského múzea v Trnave môžete každú stredu a piatok čítať nové zaujímavé ilustrované príspevky z našej histórie.

DOM HUDBY M. SCHNEIDERA TRNAVSKÉHO

Ul. M. Schneidera Trnavského 5
ZIMNÁ SEZÓNA 1. 11. – 28. 2.
Vstup len na objednávku, návštevy prosíme ohlasovať cez pracovné dni u lektorov v hlavnej budove na tel. č. 033/ 5512 913. V pondelok zatvorené

EXPOZÍCIE

Pamätná izba Mikuláša Schneidera Trnavského, Dobro – dvorana slávy

MÚZEUM KNÍŽNEJ KULTÚRY

Námestie sv. Mikuláša 10, tel. č. 033/5514421
ZIMNÁ SEZÓNA 1. 11. – 28. 2.
Vstup len na objednávku, návštevy prosíme ohlasovať cez pracovné dni u lektorov v hlavnej budove na tel. č. 033/ 5512 913. V pondelok zatvorené

EXPOZÍCIE

■ **WILLIAM SCHIFFER**
život a dielo sochára a medailéra
■ **S LÁSKOU ZA PRAVDU**
Reinštalovaná expozícia

– unikátny nábytkový súbor z pozostalosti Mons. ThDr. Pavla Jantauscha, prvého apoštolského administrátora Apoštolskej administratúry v Trnave

■ ŠESTNÁSTE STOROČIE SLOVOM A OBRAZOM

Historické tlače z fondov Západoslovenského múzea
do 30. 3. 2021

■ SLOVÁCI, PÍŠTE PO SLOVENSKY!

Výstava k 250. výročiu narodenia A. Bernoláka
do 31. 12. 2020

GALÉRIA JÁNA KONIARKA

■ ANTROPORARY

Výstavný projekt reaguje na antropocentrické a antropologické tendencie v tvorbe súčasnej mladšej generácie umelcov, umelkyň a umeleckých skupín v slovenskom a medzinárodnom prostredí.

Vystavujúci/e autori/ky: Lőrinc Borsos (HU), Radek Brousil (CZ), Bogomir Doringier (SRB), Sári Ember (HU), Barbora Fastrová (CZ), Anna Hulačová (CZ), Adam Csoka Keller (SK), Šárka Koudelová (CZ), Vojtěch Kovařík (CZ), Pavla Malinová (CZ), Kristián Németh (SK), Adam Šakový (SK), Titania Seidl (AT), Lukas Thaler (AT), Boris Sirka (SK)
Kurátor: Michal Stolárik
do 15. 11. 2020 v Koppelovej vile

■ FRANTIŠEK BLAŽO: NEJASNÁ SPRÁVA

MARKO BLAŽO: PRESKUPENIE
Prvá spoločná výstava otca a syna, Františka Blaža a Marka Blaža – maľby a digitálne printy
Kurátor: Vladimír Beskid
do 15. 11. v novom krídle Koppelovej vily

■ KA – TEKLA: Bez rúška

Predstavenie malieb a kresieb významnej košickej umelkyne Kataríny Blažovej-Tekeľovej
Kurátorka: Alexandra Tamášová
do 15. 11. v novom krídle Koppelovej vily

■ **GALÉRIA PORTRÉTOV** – výber diel portrétného žánru reprezentu-

júcich vývoj portrétneho maliarstva od konca 18. storočia po súčasnosť zo zbierok Galérie Jána Koniarka

■ SKLO (venované Milošovi Balgavému)

Výstava popredného sklárskeho umelca Miloša Balgavého (* 1955) – autora a výrazného reprezentanta prizmatickej a brúsenej sklenej plastiky spolu s ďalšími ôsmimi umelcami tvoriacimi so sklom naznačuje obraz zmien v spôsobe nazerania na sklo a v prístupe k tvorbe s touto určujúcou, podmanivou a zároveň osobitne náročnou hmotou.

Vystavujúci autori: Miloš Balgavý, Palo Macho, Jana Hojstříčová, Andrej Jančovič, Marta Matejková – Vjatráková, Pavol Barkóci, Dávid Kurinec, Žofia Dubová, Ján Mýtny ml., Kristína Ligačová, Katarína Pozorová, Arina Dotsenko
Kurátorka: Beata Balgavá
do 29. 11. v Synagóge – Centre súčasného umenia

MALÝ BERLÍN ONLINE

■ 3. novembra o 19.00 h, Facebook Malý Berlín HYPIANOSIS

Prvý diel novej série unMUTE, ktorou chce Malý Berlín prinášať koncerty novej a experimentálnej hudby. Na koncerte dua súčasnej komprovizovanej hudby zaznejú skladby Milana Adamčiaka, Mariána Vargu, Jula Fujaka. Spoločné improvizácie spojené formou „divadla hudby“ s prezentáciou nového hudobného projektu Jula Fujaka kaleidoSONICope.

■ 21. novembra o 14.00 h,
Facebook Malý Berlín
ZÁKLADY PRÁCE V DAW (Digital Audio Workstation) °2
V októbrovom workshope sme sa zoznámili so základnými operáciami, ktoré pri práci so strihaním, upravovaním a dizajnovaním zvuku používame. Teraz tieto znalosti

uplatníme pri ozvučovaní videa. To má, samozrejme, tiež isté zákonitosti, pri práci so zvukom musíme trochu viac uvažovať o priestore, synchronizácii obrazu a zvuku, typmi použitých zvukov, aj o atmosfére, ktorú chceme vytvoriť. Zvukovú banku opäť poskytne Tomáš Farkaš.

■ 11. novembra o 19.00 h, Facebook Malý Berlín PechaKucha Night vol. 32

32. vydanie bude špeciálne. Organizátori oslovili slovenských umelcov žijúcich v zahraničí. Pomyselné navštívime Fínsko, Nórsko, Veľkú Britániu, Holandsko a iné. Večer plný vizuálneho umenia, dizajnu a architektúry aktívnych tvorcov. Myšlienkou podujatia je priniesť divákovi produktívne, zaujímavé, prekvapivé myšlienky prostredníctvom projekcií, a pritom prinútiť účinkujúcich rozprávať stručne a k veci.

TRNAVSKÉ OSVETOVÉ STREDISKO

■ VERNER SCHEIBENREIF – výber z tvorby

Autorská výstava fotografií a výtvarných diel v rámci projektu KreaTiviTa
do 15. 12. 2020, TTSK

■ Rudolf Rypák – výber z tvorby
výstava výtvarných diel piešťanského autora v rámci projektu KreaTiviTa
30.9. – 15.12. 2020, TTSK

■ Do 15. 12. decembra v Trnavskom osvetovom stredisku TRNAVA – KRÁĽOVSKÉ MESTO V OBRAZOCH

Prezentácia výtvarnej tvorby 19 autorov z trnavského regiónu. Výstava je súčasťou projektu KreaTiviTa 2020. Hlavný partner: Fond na podporu umenia

■ 5. novembra o 16.30 h v Západoslovenskom múzeu TRNAVSKÁ PALETA 2020

Vyhodnotenie regionálnej súťaže neprofesionálnych výtvarníkov, odovzdanie ocenení a hodnotiaci seminár autorov s členmi poroty.

■ 6. 11. 2020 – 17. 1. 2021 v Západoslovenskom múzeu TRNAVSKÁ PALETA 2020

52. ročník súťaže a výstavy neprofesionálnych výtvarníkov z okresov Trnava, Piešťany a Hlohovec. Na výstave bude prezentovať výtvarnú tvorbu 53 autorov z regiónu

■ 7. novembra od 8.30 do 18.30 h v štúdiu Divadla J. Palárika
HĽADANIE AUTENTICITY HERECKÉHO PREJAVU na základe analýzy dramatického textu
Workshop poskytne neprofesionálnym divadelníkom náhľad do procesu tvorby postavy. Účastníci sa oboznámia so základom analýzy dramatického textu i s tým, ako môžu aplikovať poznatky z analýzy postavy a zachovať si pritom autenticitu a hereckú prirodzenosť. Na základe konkrétnych cvičení si budú môcť účastníci uvedomiť, ako zapojiť do svojho javiskového konania informácie nadobudnuté z analýzy a cielene ich využívať.

■ 14. a 28. novembra od 9.00 do 13.00 h v Trnavskom osvetovom stredisku

AUTORSKÉ PÍSANIE
– ODHAĽTE V SEBE DRÁMU
Workshop je určený pre všetkých neprofesionálnych divadelníkov, ktorí sa chcú dozvedieť viac o princípoch tvorby dramatického textu. Účastníci workshopu získajú základné vedomosti o štruktúre divadelných hier aj vývine drámy až k súčasným trendom. Novonadobudnuté vedomosti si budú mať možnosť vyskúšať aj v praxi prostredníctvom konkrétnych заданий.

Uzavierka tohto vydania sa uskutočnila v čase vyhlásenia lockdown-u. Do jeho ukončenia pravdepodobne nebude možné navštevovať výstavy a podujatia uvedené v programoch kultúrnych inštitúcií. Niektoré z nich však pre vás pripravili program online, ktorý môžete sledovať z pohodlia vašich domovov.

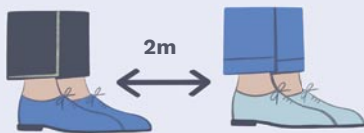
SPOMAĽME ŠÍRENIE KORONAVÍRUSU

Pomôžme chrániť seba aj svoje okolie:

RÚŠKO

nosme ho správne,
majme prekrytý nos aj ústa

ODSTUP

dodržiavajme ho medzi
sebou minimálne 2m

RUKY

umývajte a dezinfikujte
si ich často a dôkladne

Nevystavujme seniorov riziku
nákazy, pri tomto ochorení
sú najzraniteľnejší

V prípade príznakov
ostaňte doma

Ak sme chorí, kontaktujme
lekára telefonicky,
nie osobne

Obmedzme podávanie rúk

Spoliehajte sa na informácie
z oficiálnych zdrojov

Buďme ohľaduplní
a pomáhajte si navzájom